

TÜRKİYE'DE FINDIK DIŞ TİCARETİ, SEKTÖR YAPISI VE SORUNLARI

GÖKHAN SAKA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE FINDIK DIŞ TİCARETİ, SEKTÖR YAPISI
VE SORUNLARI**

GÖKHAN SAKA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**AKADEMİK DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Seval MUTLU ÇAMOĞLU**

ORDU – 2013

ÖZET

[SAKA, Gökhan]. *[Türkiye’de Fındık Dış Ticareti, Sektör Yapısı ve Sorunları]*, [Yüksek Lisans Tezi], Ordu, [2013].

Türkiye, dünyada en fazla ve en kaliteli fındığı üreten ülkedir. Türkiye, ürettiği fındıkları dünyanın birçok yerine ihraç etmektedir. Fındık, ihracat sayesinde hem ülke ekonomisine katkıda bulunmakta, hem de Karadeniz halkına büyük bir istihdam yaratmaktadır. Fındık sektörü, ülkeye katkısının yanında içinde barındırdığı birçok sorunla karşı karşıyadır.

Bu çalışmayla, fındık sektörünün Türkiye ekonomisine ve ihracatına yaptığı önemli katkılarını ortaya koymak, fındık ihracatının genel yapısını tespit etmek ve ihracatçıların içinde bulunduğu sorunları belirleyerek çözüm arayışları sunmak amaçlanmıştır. Bu sorunların tespiti amacıyla, Ordu ve Giresun illerinde yapılan alan araştırmasıyla fındık ihracat firmalarının sorunları ve beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Ankete 2 ilde ihracat yapan 28 firma katılımında bulunmuştur.

Çalışma sonucunda, sektörde faaliyet gösteren ihracatçı firmaların sermaye yapılarının ve finansman kaynaklarının sınırlı olduğu, ürünlerin büyük bölümü işlenmeden ihraç edilmekte olduğu ve asıl işleme sanayi ağırlıklı olarak Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde bulunduğu belirlenmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki alıcı sanayiciler ile etkin pazarlık yapma şartları olmadığından dolayı fiyatı belirleyen çoğunlukla alıcı olmaktadır. İhracat sektöründe sermaye yapısı ve kredi hacmi daha geniş olan firmalar sektörde tekelleşme oluşturmaktadırlar. Bunun yanı sıra firmaların sağlıklı ve hijyenik şartlarda kaliteli ürün piyasaya sürmeleri gerekmektedir. Bu sorunlar Türk fındığının markalaşamamasına ve imajının zedelenmesine neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fındık, Fındık Sektörü, Üretim, İhracat

ABSTRACT

[SAKA, Gökhan]. *[The Foreign trade, Structure and Problems of Foreign Trade Sector of Hazelnut in Turkey]*, [Master Thesis], Ordu, [2012].

Turkey produces the highest amount of and the top- quality hazelnut in the world. Turkey exports the hazelnuts it produces to the lots of places of the world. Thanks to export, hazelnut both contributes to country economy and provides a big employment for Black Sea Region people. Hazelnut sector now faces with lots of problems conversely its contribution to country.

With this study, it has been targeted to reveal the important contributions of hazelnut sector to Turkish economy and export, to set the general system of nut export and present solution seekings by determining the problems of exporters. With the aim of these problems, it has been tried to determine the problems and the expectations of exportation firms with the area researches in Ordu and Giresun. 28 firms attended to the questionnaire from 2 cities.

As a result of the study, it has been seen that the capital situations and the financial resources of the firms in business are limited, the large part of the products is exported without processed and the main processes are in Europe countries mainly in Germany. Due to the fact that there isn't bargaining terms with buyer industrials in developed countries, the one who determines the price is mostly buyer. The firms whose capital statue and credit volume is wider create monopolization in sector. Besides, the firms need to launch healthy and qualified products in hygienic conditions. These problems cause Turkish hazelnuts not to be branded and harm its image.

Key Words: Hazelnut, Hazelnut Sector, Production, Export

EK 5: Onay Sayfası

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından 17/01/2013 tarihinde yapılan sınav ile İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~ tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd.Doç.Dr.Seval MUTLU ÇAMOĞLU

Üye : Doç.Dr.Gürol ÖZCÜRE

Üye : Yrd.Doç.Dr.Nedim DİKMEN

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../20...

Doç.Dr. İlhan EKİNCİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım yüksek lisans tezimin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, Kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

28.12.2012

İmza

Gökhan SAKA

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Gökhan SAKA
Doğum Yeri ve Tarihi	İstanbul – 27.06.1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	AÖF İşletme
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi SBE İktisat ABD
Yabancı Dil	İngilizce
Çalıştığı Kurum	İller Bankası A.Ş.
İletişim	
E-Posta Adresi	gokhan@ilbank.gov.tr
Telefon	0551 412 49 48
Tarih ve İmza	28.12.2012

ÖNSÖZ

Tez çalışmamı yönetip yönlendiren, zaman ve bilgisini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Seval MUTLU ÇAMOĞLU'na, süreçte gösterdiği hoşgörü için eşim Müge Hayriye SAKA'ya teşekkür ederim.

Gökhan SAKA

İÇİNDEKİLER

Özet.....	I
Abstract	II
Jüri ve Enstitü Onayı.....	III
Bildirim.....	IV
Öz geçmiş.....	V
Önsöz	VI
İçindekiler.....	VII
Tablolar Listesi.....	X
Şekiller Listesi.....	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
LİTERATÜR ÖZETİ.....	4
1.TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA FINDIK SEKTÖRÜ.....	7
1.1. Dünyada Fındık Sektörü	7
1.1.1.Dünya Fındık Üretim Alanları... ..	7
1.1.2. Dünya Fındık Üretimi	9
1.1.3. Dünya Fındık Üretiminde Verimlilik	10
1.1.4. Dünya Fındık Tüketimi.....	11
1.1.5. Dünya Fındık İhracatı.....	12
1.2. Türkiye’de Fındık Sektörü	13
1.2.1. Fındığın Yetiştirilmesi İçin Doğal Şartlar ve Türkiye Analizi	13
1.2.2. Türkiye İçin Fındığın Önemi... ..	14
1.2.3. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı.....	14
1.2.4. Türkiye’de Fındık Üretimi.....	17
1.2.5. Türkiye’de Fındık Tüketimi.....	20
1.2.6. Türkiye’de Fındık İhracatı.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE UYGULANAN FINDIK POLİTİKALARI.....	30
2.1. Desteklemeye Yönelik Politikalar.....	30
2.1.1. Tarımsal Destekler ve Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP).....	33
2.1.2. ARIP Kapsamı Uygulamaları.	34
A. Doğrudan Gelir Desteği (DGD).....	34
B. Alternatif Ürün ve Bu Kapsamda Uygulamalar.....	34
B1. Fındık ve Tütün Geçişleri (AÜ).....	34
B2. Arazi Toplulaştırması (AT).....	34
B3. Köy Bazlı Katılımcı Yatırım (KBKY).....	34
B4. Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Gelişimi (IRFO).....	35
B5. Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK).....	35
C. Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Yeniden Yapılandırılma Faaliyetleri.....	35
C1. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Yeniden Yapılandırılması ve Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi.....	35
C2. Lisanslı Depoculuk.....	36
2.1.3. Destekleme Politikaları Kapsamında Fiskobirlik’in Yeri.....	36
2.1.4. Destekleme Politikaları Kapsamında TMO’nun Yeri.....	37
2.2.1. Fındık Dış Ticaretine Yönelik Politikalar.	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FINDIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	42
3.1. Fındık Sektörünün İçinde Bulunduğu Yapısal Sorunlar.	42
3.2. Fındık Sektörünün Üretim ve Üretici İle İlgili Sorunları.....	43
3.3. Fındık Sektörünün Talep ve Pazarlamayla İlgili Sorunları.....	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ORDU VE GİRESUN İLLERİNDE FINDIK İHRACATÇISININ MEVCUT DURUMU VE SORUNLARI ÜZERİNE ANKET ÇALIŞMASI... ..	46
4.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem.....	46
4.1.1. Amaç.....	46
4.1.2. Kapsam ve Yöntem.....	46

4.1.3. Anketin Değerlendirilmesi.....	47
4.2. Fındık Dış Ticaret Firmalarıyla Yapılan Anket Uygulaması ve Sonuçları	47
4.2.1. Fındık Dış Ticaret Firmalarının Genel Yapısı.....	47
4.2.2. Anket Yapılan Fındık Dış Ticaret Firmalarının İhracat Yapısı.....	56
4.2.3. Firmaların Fındık Sektörüyle İlgili Mevcut Sorunları, Beklentileri ve Çözüm Önerileri.....	62
SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	78
FINDIK DIŞ TİCARET SEKTÖRÜ ANKET FORMU.....	81

Tablolar Listesi

	Sayfa
Tablo 1.	Dünyada Fındık Üretim Alanları.....8
Tablo 2.	Dünya Fındık Üretimi.....9
Tablo 3.	Ülkeler İtibari İle Yıllık Fındık Verimliliği.....11
Tablo 4.	Dünya Fındık İhracatı (Kabuklu/Ton).....12
Tablo 5.	Türkiye’de Fındık Üretim Alanı.....15
Tablo 6.	Bölgelere Göre Türkiye Fındık Üretim Alanları.....17
Tablo 7.	İllere Göre Çiftçi Kayıt Sistemi’ ne Kayıtlı Fındık Üreticilerinin Sayısı.....18
Tablo 8.	Dünyadaki ve Ülkemizdeki Fındık Üretimi Miktarları.....19
Tablo 9.	Türkiye Fındık Tüketimi (Ton/Kabuklu).....21
Tablo 10.	Türkiye Geneli Fındık ve Mamulleri İhracatında İlk 10 Ülke.....24
Tablo 11.	Türkiye’nin Fındık ve Fındık Mamulleri İhracatı.....25
Tablo 12.	Sektörel Birlikler Bazında Türkiye Geneli İhracat Değerleri.....26
Tablo 13.	Türkiye Geneli Fındık ve Mamulleri İhracatında İlk 10 Ürün28
Tablo 14.	TMO Tarafından Yapılan Alımlar.....38
Tablo 15.	Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumu.....47
Tablo 16.	Ankete Katılan Firmaların Hukuki Statüsüne Göre Dağılımı.....48
Tablo 17.	Firmaların Fındık Dış Ticaret Sektörü İçindeki Büyüklükleri.....52
Tablo 18.	Firmaları İhracatta Zorlayan Maliyet Kalemleri Karşılaştırılması.....53
Tablo 19.	Fındık Alımını Etkileyen Faktörlerin İhracatta Etkililik Dereceleri.....54
Tablo 20.	Firmaların Türkiye’deki Fındığın Kalitesi Hakkında Düşünceleri.....54
Tablo 21.	Firmalar Açısından Rekabette Fiyat ve Kalite Karşılaştırılması.....55
Tablo 22.	Dış Ticaret Faaliyetlerinde Müşterilerle Bağlantı Şekilleri.....56
Tablo 23.	Firmaların İhracatta Yararlandıkları Teşvikler.....60
Tablo 24.	Firmaların Geçmişten Günümüze Fındık İhracatlarının Durumu.....60

Tablo 25.	Fındık İhracatında Etkili Olan Faktörler ve Etkililik Dereceleri.....	61
Tablo 26.	Firmaların Sektörde Yaşadıkları Sorunların Karşılaştırılması.....	63
Tablo 27.	Türkiye'nin Fındık Sektöründe Öncü Pozisyonunu Yeterince Değerlendirememesinin Sebepleri.....	64
Tablo 28.	Fındığın Aşırı Miktarda Üretimi Arz Fazlasına Neden Olup Olmadığı.....	65
Tablo 29.	Fiskobirlik'in Çalışmalarının Yeterli Olup Olmadığı.....	66
Tablo 30.	TMO'nun Çalışmalarının Yeterli Olup Olmadığı.....	66
Tablo 31.	Fındık Sektörünün Devletten Beklediği Düzenlemeler.....	67
Tablo 32.	Fındık Dış Ticaretinin Gelişimi İçin Çözüm Önerileri.....	69
Tablo 33.	Firmaların Fındık Üretim ve İhracatının Geleceği Hakkında Düşünceleri.....	70

Şekiller Listesi

		Sayfa
Şekil 1.	Firmaların Fındığı Tedarik Ettikleri Yerler	49
Şekil 2.	Fındık İşleme Tesislerinde Yapılan İşlemlerin Dağılımı	50
Şekil 3.	Firmaların Karşılaştıkları Maliyetler	51
Şekil 4.	Firmaların En Çok Fındık İhraç Ettikleri Ükelere Göre Dağılımı.....	57
Şekil 5.	Firmaların Fındık İhracat Miktarlarına Göre Dağılımı.....	58
Şekil 6.	Fındık İhracatında Kullanılan Teslim Şekilleri Dağılımı.....	59

GİRİŞ

Tarım sektörü, insanların beslenebilmesi için gerekli hammaddeyi üretmede, katma değer artışı sağlamada ve ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısında önemli bir yeri vardır. Türkiye’de büyük bir nüfus kitlesi için istihdam oluşturur. Türkiye içinde bulunduğu iklim ve doğa şartlarına göre dünyada ekonomik anlamda yaygın şekilde yetiştiriciliği yapılan gıda üretimi için gerekli bitkilerin hemen hemen hepsinin yetiştirilebileceği iklim, toprak ve su zenginliğine sahiptir. Aynı zamanda ekolojik açıdan zengin bir tarımsal ortamdır.

Fındık, Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip geleneksel ihrac ürünlerinden ve Karadeniz bölgesinin en önemli tarımsal ürünlerden biridir. Hem yetiştiriciliği hem de ticareti ile ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır. Geniş bir çiftçi ailesinin geçim kaynağıdır. Dünyada en uygun yetiştirme ekolojisini tüm faktörleri ile Karadeniz bölgesinde bulmaktadır. Dünyanın en kaliteli çeşitlerine sahip olan ve aynı zamanda yıl boyunca bol yağışlı bölgenin hayli dik eğimli arazilerinde erozyonu önleyerek toprağı koruyan fındık yetiştiriciliği, Giresun, Ordu, Trabzon, Sakarya, Samsun ve Bolu illeri başta olmak üzere 33 ilde ancak ekonomik olarak I. Standart Bölge ve II. Standart Bölgede, farklı 16 çeşitte yapılmaktadır. Son yılların ortalamasına göre dünya üretiminin %75’ini, dünya ihracatının %80’ini elinde bulduran Türkiye, bu alanda sektörün lider ülkesi konumundadır.

Türkiye, dünya fındık sektörü içinde hem üretim hem de ihracat yönünden mutlak üstün durumdadır. Birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye tarımsal üretimde avantaja sahiptir, ancak bu ürünlerin dış ticareti konusunda bu üstünlüğünün avantajları kullanmada sıkıntılar yaşamakta ve pazar gücünü yeterince etkin bir şekilde değerlendirememektedir (Ari, 2006: 64). Türkiye’de tarımın ekonomideki yeri ve sorunlarını anlatan çalışmasında tarımsal dış ticaretin mevcut durumunu “Dış ticarete mukayeseli üstünlük teoreminin geçerli olduğu dönemlerde tarım ürünü üreticisi ve ihracatçısı konumunda olan ekonomiler görece avantajlı olabilmektedir. Bu dönemde tarımsal ürünler ekonomiye yararlı ticari meta olarak görülebilir. Zira bu dönemlerde dış ticaret hadleri henüz tarım ürünleri aleyhine dönmemiştir. Oysa günümüzün sanayi destekli tarımsal üretim aşamasında artık mukayeseli üstünlük teoremi yerini mutlak üstünlük teoremine bırakmıştır. Mutlak üstünlük teoreminin geçerli olduğu durumlarda

gelişmiş ekonomiler hem tarımsal alanda hem de sanayi alanında gelişmekte olan ekonomilere göre daha üstündür ve dış ticaret hadleri aşırı derecede tarımsal ürünler aleyhine dönmüştür” ifadeleri ile belirtmiştir.

Fındık üreten ülkeler arasında üretim alanı, üretim miktarı ve ihracat bakımından ilk sırada yer almamıza rağmen, birim sahada alınan ürün bakımından diğer üretici ülkelerin gerisinde bulunmaktadır (Yavuz, 2004: 1). Mevcut arz fazlalığı problemi, beraberinde pazarlama sorununa neden olmuş, stoklar artmıştır. Buna bağlı olarak üretim alanlarının daraltılması, destekleme fiyat seviyesinin çok yüksek tutulmaması, iç piyasada tüketim alışkanlığının ve dolayısıyla talebin teşvik edilmesi, fındık ihracat fonunun azaltılması ve yeni pazarların oluşturularak dış satımın artırılması gibi önlemler gündeme gelmiştir.

Fındık zorunlu tüketim maddesi olmaması nedeniyle tüketimi çeşitli nedenlere bağlı olarak değişmektedir. Ayrıca dünya piyasalarında ikame ürün olarak bademin de bulunuyor olması özellikle fındık fiyatlarının artış gösterdiği zamanlarda talebi badem tüketimine kaydırmaktadır. 2009/2010 döneminde de fındık üretiminde yaşanan %34'lük azalış fındık fiyatlarını oldukça etkilemiş olup fiyatların yükselmesi özellikle tüketimin %70-90'ının kullanıldığı çikolata ve şekerleme sektörün de tüketimi bademe kaydırmıştır. Bu nedenle bu dönemde dünya fındık tüketiminde bir önceki döneme oranla %7'lik bir azalma yaşanmıştır (Yavuz ve Kübra, 2011: 5-6).

Orta ve küçük aile işletmeleri ve fındık üretimiyle geçinen birçok aile peşin ödeme yapılmadığı ve ürününü para ihtiyacı duyduğu için düşük fiyattan piyasada satmak zorunda kaldığından yüksek taban fiyat avantajlarından yeterince yararlanamamıştır. Ancak tam tersi acil paraya ihtiyaç duymayan ve elinde stokta tutup yüksek fiyatlardan ürününü satan firmalar daha çok kazanç elde etmiştir. Bu nedenle fındık üreticileri, aracıları ve satıcıları gibi farklı gruplar arasında çok fazla gelir farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Fındığın üretiminin ve ihracatının artırılmasına yönelik uygulanmaya çalışılan devlet politikaları fındık sektörüne çözüm üretememiştir. Fındık dikim alanlarının genişlemesini önlemek için 16/06/1983 tarih ve 2844 sayılı Fındık Üretim Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun ile fındık üretiminin uygun alanlarda yapılması amaçlanmış, fakat çeşitli nedenlerle uygulanamamıştır. Fındığı üretime değil toprak sahiplerine yapılan desteklemeler üretimi teşvik

etmediğinden fındık sektörüne yararlı olmamıştır. Fındığın üretildiği gibi sağlıklı depolanması için uygulanmak istenen Lisanslı Depoculuk uygulamaya getirilememiştir. Fındık fiyatının dalgalanmaları ve fiyat belirleme politikasındaki sorunlar özellikle üretici açısından maddi yönden zarara uğramasına neden olmuştur. Yeterli pazar oluşturulamadığı ve Türk fındığının yeterli tanıtımı yapılamadığı için aynı pazarlar için fındık sektörü sıkışmış durumdadır. Fındık Borsası'nın Almanya'da olması ayrı bir dezavantaj sağlamış, ülkemiz kendini üstün olarak gördüğü fındık sektöründe dış fiyat belirlemede etkisiz durumda kalmıştır.

Bu ana sebeplerden dolayı, fındık sektörü içinde bulunduğu sorunlar nedeniyle büyük bir darboğazın eşiğindedir. Sektör içinde bulunan tüm taraflar hem ekonomik hem de psikolojik olarak rahat görünmemekle birlikte gelecekle ilgili belirsizlikler nedeniyle kaygı içindedir.

Bu araştırmanın amacı; fındık sektörünün mevcut durumunu, sorunlarını ortaya koymak, bu sorunlara çözüm önerileri getirmektir. Araştırmamın birinci bölümünde, fındığın Türkiye'de ve dünyada üretimi, üretim yapılan alanları, tüketimi ele alınmış, dış ticareti ile ilgili veriler incelenmiş, yıllar içinde gelişimi analiz edilmiştir. Türkiye'nin fındık üretimindeki üstünlüğü diğer ülkedeki verilerle karşılaştırılarak ortaya konmuştur. Özellikle, Türkiye'nin fındık üretimindeki üstünlüğü Fiskobirlik ve Ordu Ticaret Borsası'ndan alınan verilerle karşılaştırılmış, yine önder konumda görüldüğümüz fındık ihracatında yeterli derecede işleyemediğimiz fındığı ithal eden ülkelere daha ileri derecede işleyerek daha çok kar etmeleriyle uğradığımız kayıplar vurgulanmıştır. İkinci bölümde, fındığın üretimi ve dış ticaretine yönelik politikalara değinilmiş ve bu uygulamaların olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulmuştur. Fındık üzerinde uygulanmaya çalışılan fındık stratejileri çok başarılı olamadığı için fındık çok fazla bölgede üretilmeye başlanmış, fiyat belirsizliği hem üreticiyi hem de birçok ihracatçıyı rekabette zayıf düşürmüştü ve fındık sektörünü daraltıcı etki yaratacak durumlarla karşılaştığı belirtilmiştir. Üçüncü bölümde, fındık sektörünün mevcut olan yapısal sorunları, üretim ve üreticilerin çeşitli sorunları, talep ve pazarlama konusundaki eksiklikler ortaya konmuş ve bu sorunlara karşılık uygulanabilecek önlemler, stratejiler ve çözüm yolları bulunmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde, Ordu ve Giresun illerinde uygulanan anket çalışmalarının analizleri yapılmış, firmaların karşılaştıkları sorunlar ortaya konmuştur.

Fındık Dış Ticaretine İlişkin Literatür Özeti

Kulaç (1997), çalışmasında Türkiye’de ve dünyada fındık üretimi ve verimliliklerini karşılaştırmıştır. Destekleme politikaların etkinliği ve Fiskobirlik’in buradaki rolü üzerinde durmuştur. Türk fındığının dış ticaret yapısı ve sorunları üzerinde durmuş ve fındığın dış talebine ilişkin ekonometrik analizini İki Aşamalı En Küçük Kareler Yöntemini (2AEKKY) kullanarak yapmıştır. Analiz neticesinde Türk fındığının ihraç talebinde gerçekten de fındık ihraç fiyatı, ithalatçı ülke geliri düzeyi ve ikame mal bademin fiyatı etkili olduğunu tespit etmiştir. Fındığın gelir esnekliğini gösteren parametrenin tahmini pozitif işaretli ve 1’den küçük çıkmış olduğunu belirlemiş ve fındığın çapraz talep esnekliğini gösteren parametrenin tahmininin pozitif işaretli ve 1’den küçük çıkması da bademin fındığın yerine ikamesinin güç olduğunu belirtmiştir.

Sobutay (2006), araştırmasında Türkiye’nin en büyük fındık ihracatçısı olduğunu, 1970’li yıllarda fındık ihracatımızın % 90’ı kabuklu ve natürel iç olarak gerçekleşirken, son yıllarda fındık işleme sanayisindeki olumlu ve hızlı gelişmeler sonucunda işlenmiş fındık ihracatının toplam ihracatımızdaki payı %30’un üzerine çıktığını belirtmiştir. Fındığın 600 yıldan beri ticaretinin yapıldığını bu yüzden fındığın çok eski tarihlerden beri Türkler için önemli olduğunu vurgulamıştır.

Müjge ve Vural (2008), çalışmasında destekleme politikalarının üreticiler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Fındıkta destekleme politikalarıyla birlikte üretim ve ihracat artışı hızlanmış ve 1963 yılından 1980 yılına kadar ihracatımız %138 olarak artış gösterdiğini tespit etmiştir. Küreselleşmeyle birlikte uygulamaya yeni destekleme politikalarının konduğunu ve bu uygulamaların fiyat ve alım odaklı olmak yerine, ağırlıklı piyasayı düzenleyici, arz-talep dengesini kurma yönünde politikalar olması gerektiğini belirtmiştir. Destekleme politikalarının başarılı olabilmesi için fındık piyasasının devletin yanında, üretici birlikleri, ihracatçı birlikleri ve üniversitelerin de katkıları ile detaylı analizinin yapılarak, politikalar üretilmesi gerektiği kanısını vurgulamıştır.

Secer (2008), fındığımızın ihracat konsantrasyonu üzerine bir araştırma yapmıştır. Karadeniz Bölgesi’nin, yüksek üretim miktarı, düşük iç tüketim düzeyi ve sosyo-ekonomik yönden fındık ihracatımızda önemli bir konumda olduğunu belirtmiştir. çalışmasını Hirschmann – Herfindahl endeksi ve yoğunlaşma oranlarını kullanarak

desteklemiştir. Çalışmalarının sonucu olarak, ülke konsantrasyonu ve ülke sayılarının arttığını ancak asıl ithalatçı ülkeler ayırt edilemediğini belirtmiştir.

Yalçın (2009), fındığın genel tarihsel sürecini inceleyerek ülkemizde yetişme şartlarını ortaya koymuştur. Dünya ve Türkiye fındık sektörleri hakkında yapısal olarak üretim, verimlilik, üretim alanları ve dış ticaret konularında çeşitli bilgiler vererek karşılaştırılmasını sağlamıştır. Fındığa yönelik uygulanan dış ticaret politikalarından ihracat için ürün standartlandırması ile kontrol DFİF kesintileriyle fındık üzerine yapılacak yatırım finansmanı olarak kullanıldığını, fındık ithalatını önlemek için yüksek ithalat vergileri uygulandığını engellenmeye çalışıldığını belirtmiştir. Samsun ili içinde 320 fındık işletmesiyle anket hazırlanarak genel fındık sektöründe mevcut sorunları analiz edilmiştir.

Ordu Valiliği'nin 2009 yılında hazırladığı Fındıkta OR-Gİ Konsepti için hazırladığı raporda, 20 soru başlığı altında mevcut fındık sektörünün durumu incelenmiştir. Üretici ve aracılardan fiyat istikrarsızlıklarından etkilendiklerini, aracılardan özellikle ihracat bağlantılarında sorunlar yaşadığını, düzenleyici kurum olarak önce Fiskobirlik ve TMO'nun idari zafiyetlerinden dolayı yürütülemediğini, nihai tüketicilerin de bu fiyat dengesizliklerinden olumsuz etkilendiklerini belirtmiştir. Dünya üretiminin %75'ini karşılaması ve yılda 1,5 milyar dolar gelir getirmesiyle milli ürün durumunda olduğunu belirtmiştir. Çözüm olarak iç ve dış tüketiciye 5 yıllık fiyat garantisinin verilmesini, stok sorunu yaşamamak için her yıl bir sonraki hasat sezonuna kadar 150–200 bin ton fındığın stokta tutulması ve bunun ilan edilmesini ve daha bağımsız ve dünya konjonktürüne uygun bir üst kurulun kurulması gerektiğini belirtmiştir.

Fidan ve Şahinli (2010), fındık üretiminin kar düzeyi ve fiyat sabitlemesi üzerine yaptıkları çalışmada, Karadeniz'in dünyada en fazla fındık üretilen bölgesi olduğunu, devletin fındık üretimini özellikle desteklediğini, sabit ve değişken maliyetlerle karşı karşıya kalan üreticilerin karlarını kar maksimizasyonu aradığını belirtmiştir. Çalışmasını fındık üretiminde 54 tarım işletmesiyle yaptığı anket verileriyle güçlendirmiş, gelirin talep esnekliğini pozitif ve fiyat talep esnekliğini negatif yönlü olduğunu hesaplamıştır.

Sanayi ve Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü'nün fındık raporunda(2010), özellikle Karadeniz'e kıyısı olan yerleşim yerlerinin dışında da fındığın kolayca yetiştiği, bu sayede fındık üretiminde lider konumda olduğumuzu ve dünya üretiminin %75'inin

Ülkemiz tarafından gerekleŖtiđini belirtmiŖtir. Tarım ve KyiŖleri Bakanlığı verilerinden alınan bilgilere dayanılarak, ekonomik olarak 395 bin aile yaklaŖık 690 bin hektar alanda fındık retimiyile ülkemiz aısından da ayrı bir ekonomik kaynak olduğunu dile getirmiŖtir.

TMO'nun 2010 yılı Fındık Raporunda, dünya fındık tüketiminin %91'inin AB lkelerinde olduğunu ve bunun %80'i okolata ve pasta yapımında katkı maddesi olarak kullanıldığını ancak fındığa nazaran bademde uygulanan fiyat politikalarının istikrarlı olması nedeniyle badem ticareti fındığa göre daha hızlı artıŖ gösterdiğini belirtilmiŖtir. Türkiye'nin fındık verimliliğinin İtalya ve ABD'ye göre dŖk olduğunu, Türkiye'de 0,94 ton iken, ABD'de 2,6 ton, İtalya'da 1,68 ton ve İspanya'da 1 ton olduğunu ifade etmiŖtir. Fiskobirlik'in ardından TMO'nun fındık alımı yapması Yeni Fındık Stratejisiyle son bulduğunu ve bu stratejiyle Alan Bazlı Gelir Desteği ve Söküm ve Alternatif Dikim Desteği uygulamalarının baŖladıđını belirtmiŖtir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA FINDIK SEKTÖRÜ

Fındık, tarım ürünleri içinde hem üretiminde ve işlenmesinde istihdam yaratması hem de ihracat gelirlerinin yüksek olması neticesinde fındık üretimi devamlı artış göstermekte aynı zamanda hızla yayılmaktadır. Bu yüzden birçok ülke fındık üretim alanlarını artırmakta ve üretimini de her yıl katlamaktadır. Bu bölümde, dünyada ve Türkiye’de fındık sektörü; üretim alanlarının gelişimi, üretim düzeyi, verimlilik, tüketim durumu ve özellikle ihracat açısından değerlendirilecektir.

1.1. Dünyada Fındık Sektörü

1.1.1. Dünya Fındık Üretim Alanları

Dünyada fındık hemen hemen her kıtada yetiştirilir. Üretimin en fazla olduğu yer Asya kıtasıdır. “ABD, Yunanistan, Çin, İran, Romanya ve Portekiz’de de fındık yetiştirilmesine rağmen, üretimin az olması nedeniyle dünya ticaretinde söz sahibi değildirlen” (Avrupa İşletmeler Ağı, 2009: 10). Tablo 1’de dünyada fındık üretim alanının dağılımını göstermektedir.

Tablo 1. Dünyada Fındık Üretim Alanları

Üretim Alanı(Ha)	1995	1998	2001	2004	2007	2009
Türkiye	500.000	540.000	548.000	572.000	632.000	648.000
İtalya	68.692	68.848	68.185	67.500	68.500	70.526
İspanya	22.158	21.500	21.000	20.600	20.000	20.000
A.B.D.	11.320	11.950	11.300	11.500	11.460	11.600
İran	7.500	9.932	9.000	9.000	9.000	9.500
Çin	7.250	8.000	8.500	8.500	8.600	8.800
Fransa	1.980	2.410	2.500	2.500	2.500	3.000
Azerbaycan	1.500	17.197	16.000	17.970	17.500	17.500
Yunanistan	2.300	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800
Kırgızistan	1.200	1.400	1.300	1.300	1.300	1.500
Gürcistan	800	1.200	7.250	8.430	9.250	9.600
Diğerleri	21.000	23.000	24.000	26.000	27.000	27.500
Toplam	645.700	707.237	718.835	747.100	808.910	829.326

Kaynak: <http://www.fiskobirlik.com.tr/default2.asp?lang=tr&id=151>; Erişim Tarihi: 02.07.2011

Dünya üretim alanı toplamına bakıldığında, 1995 yılından 2009 yılına kadar 645.700 ha'dan %28,4 artış göstererek 829.326 ha olmuştur. Türkiye 2009 yılı verilerine göre, dünya toplam fındık üretim alanları 829.326 ha'lık bölümünün 648.000 ha'lık alanda fındık üretimi Türkiye'de gerçekleşmiştir. Dünya içinde üretim alanı olarak %78'ine tek başına Türkiye sahiptir. Türkiye'yi üretim alanlarına en yakın olarak İtalya, İspanya, A.B.D. ve Azerbaycan izlemektedir.

Azerbaycan ve Gürcistan fındık üretim alanlarını en çok artıran iki ülke durumundadır. Azerbaycan, 1995 yılında 1500 ha olan üretim alanını 2009 yılındaki 17.500 (Ha) üretim alanıyla yaklaşık 12 kat artırmıştır. Aynı şekilde Gürcistan, 1995 yılında 800 (Ha) olan üretim alanını 2009 yılındaki 9.600 (Ha) üretim alanıyla tam 12 katına çıkarmıştır.

1.1.2. Dünya Fındık Üretimi

Dünya fındık üretimi, yetiştirilmesi kolay olması ve ihracat geliri yüksek bir tarım ürünü olması nedeniyle birçok ülkede yapılmaktadır. Türkiye başta olmak üzere en çok üretim Asya kıtası, İtalya, İspanya ve A.B.D.'de yapılmaktadır. Dünyada fındık üretimi iklim koşullarına bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmalar göstermektedir. Tablo 2'de ülkelerde yetiştirilen fındık miktarını göstermektedir.

Tablo 2. Dünya Kabuklu Fındık Üretimi (Ton)

Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	A.B.D.	Diğerleri	Toplam
1995	435.000	125.000	14.800	35.000	25.000	634.800
1998	600.000	120.000	15.000	15.000	30.000	780.000
2001	725.000	115.000	25.000	40.000	30.000	935.000
2004	360.000	100.000	25.000	30.000	25.000	540.000
2007	570.000	100.000	15.000	22.000	50.000	757.000
2009	440.000	105.000	26.000	32.000	60.000	663.000

Kaynak: www.fiskobirlik.com.tr/default.asp?lang=tr&sayfa=icerik&cat=subpage&id=153: Erişim Tarihi: 02.07.2011

Dünya fındık üretimi yıllar içinde düzensizlik göstermekte ve mevsime bağlı olarak dalgalanmaktadır. 1995 yılında 634.800 ton olan üretim, 2001 yılında 935.000 tona kadar yükselmiştir. Ancak, 2004 yılında 540.000 tona gerilemiştir. 2007 yılında ise 757.000 tona yükselmiş fakat 2009 yılında tekrar 663.000 tona gerileyerek hemen hemen 1995 yılındaki üretim seviyesine geri dönmüştür.

Üretimde Türkiye açık ara öndedir. 1995 yılında toplam üretim 634.800 iken Türkiye 435.000'lik üretimle dünyanın %68,5'lik kadarını karşılamaktadır. Aynı yılda en yakın üretimi yapan İtalya 125.000 tonluk üretimle dünya üretiminin %19,6'sını karşılayabilmiştir. 2009 yılında toplam üretim 663.000 ton iken, Türkiye 440.000 tonluk üretimiyle dünya üretiminin %66,5'ini, İtalya 105.000 tonluk üretimiyle %15,8'ini, İspanya 26.000 tonluk üretimiyle %3,9'unu, A.B.D. 32.000 tonluk üretimiyle %4,8'ini, diğer ülkeler 60.000 tonluk üretimleriyle %9'unu karşılayabilmiştir.

1.1.3. Dünya Fındık Üretiminde Verimlilik

“Verimlilik, en genel biçimde çıktının ve bu çıktıyı meydana getirmek için gerekli faktör girdilerinin toplamına oranı olarak tanımlanabilir. Fındık üretiminde verimlilik ölçümü, fındık üretim miktarının üretimde kullanılan girdilere (işgücü, gübre, ilaç, arazi) oranlanması demektir” (Sezgin, 1991: 5).

Türkiye'nin üretim miktarının fazla olmasının nedeni, üretim alanının fazla olmasıyla açıklanabilir. Türkiye’ de dekar başına verim 80 -100 kg/dekar gibi dünya ölçeğinin altında bir seviyededir. Batı Karadeniz’den daha fazla verim alınmakta olup Giresun ve Ordu’da dönüm başına 75 kg. üretim alınırken, Batı Karadeniz’in bazı bölgelerinde 250-300 kg. verim alınabilmektedir. Birim alanda verim düşüklüğünün nedeni, arazinin dik olması ve toprak erozyonu gibi doğal etkenlerin yanında bilimsel esaslara göre üretim yapılmıyor olmasıdır. Fındık bahçeleri çok sık aralıklarla dikilmiştir. Dekara düşen ocak sayısı 30-50 arasında olması gerekirken 70- 80 arasına çıkabilmektedir ki, bu durum kalite ve verimi düşürmektedir. Diğer taraftan ocaklarda bulunması gereken dal sayısı standartların üstündedir. Bu durum şu sonuca işaret etmektedir; çiftçi eğitimsizdir ve bilimsel olmayan yöntemlerle üretim yapmaktadır (İİB, 2007: 18).

Üretici gelirlerinin istenilen düzeye çıkartılabilmesinde, diğer ülkelerle rekabet gücünün artırılmasında ve kaynaklarının etkin biçimde kullanılabilmesinde en etkili aracın verimlilikte artışlar sağlamaktır. Verimlilik bu açıdan çok önemlidir ve öncelikli olarak ele alınmalıdır. Tablo 3’de fındık üretiminde söz sahibi olan ülkelerin, yıllık fındık verimliliği gösterilmektedir.

Tablo 3. Ülkeler İtibari ile Yıllık Fındık Verimliliği (Ton/Ha)

Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	A.B.D.
1995	87	181	66	309
1998	111	174	69	125
2001	132	168	119	353
2004	62	148	121	260
2007	90	145	75	191
2009	67	149	130	275

Kaynak: Tablo 1. ve Tablo 2. değerlerinden hesaplanmıştır.

Fındık üretiminde hektarda verimlilikte ilk sırada A.B.D. gelmektedir. İkinci sırada ise İtalya yer almaktadır. Türkiye ise dünyada en fazla fındık üretimini gerçekleştirmesine rağmen verimlilikte ancak 3. sırada bulunmaktadır. İspanya ise fındık üretiminde kaynaklarını çok verimli kullanamasa da, Türkiye’den 2004 ve 2009 yıllarında daha verimli üretimde bulunduğu görülmektedir. “Bu ülkelerde verimliliğin yüksek olmasının nedenleri arasında öncelikle modern tarımsal yöntemlerin ileri derecede uygulanıyor olmasını, en uygun üretim alanlarının ve en uygun çeşitlerin belirlenmiş olmasını vurgulamak gerekir” (Kulaç, 1997: 23).

1.1.4. Dünya Fındık Tüketimi

Dünyada fındık tüketiminin tamamına yakın kısmı (% 91), Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmekte ve büyük ölçüde (% 80’i) çikolata ve şekerleme sanayinde ham madde olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle fındığa olan talep artışı çikolata ve şekerleme sanayinin büyümesine ve bu sanayide fındığın tercih edilmesine bağlıdır. “Kesin rakamlar mevcut olmamakla birlikte, önemli üretici ülkelerin ellerinde kalan stok miktarları veri alınarak yapılan hesaplamalara göre dünyada toplam fındık tüketiminin 750.000-850.000 ton civarında olduğu tahmin edilmektedir” (S.T.B., 2010: 9).

1.1.5. Dünya Fındık İhracatı

Dünyada fındığın gıda sektörü içinde yeri büyümektedir. Bu gelişim ülkeler arası ticaretin büyük boyutlara ulaşmasını sağlamaktadır. Türkiye, üretimde ilk sırada olması nedeniyle ihracatta da ilk sırada ve belirleyici konumdadır. Tablo 4’de dünyada yapılan fındık ihracat miktarları gösterilmektedir.

Tablo 4. Dünya Fındık İhracatı (Kabuklu/Ton)

Ülkeler	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
Türkiye	510.000	510.000	435.000	445.000	490.000	495.000	420.000	490.000
İtalya	40.000	75.000	60.000	50.000	17.000	-	-	-
İspanya	7.500	11.000	10.000	10.500	8.000	-	-	-
A.B.D.	25.548	10.470	27.000	25.400	31.500	26.500	33.000	14.500
A.B.	-	-	-	-	20.000	10.000	10.000	24.240
Diğer	40.492	38.900	45.320	33.700	37.000	31.000	55.000	44.236
Dünya	623.540	645.370	577.320	564.600	603.500	562.500	518.000	572.976

Kaynak: O.T.B., 2010a

Türkiye, fındık ticaretinde üretimde olduğu gibi açık ara lider konumdadır. 2001-2002 yılı sezonunda 623.540 dünya kabuklu fındık ihracatı içinde Türkiye 510.000 kabuklu fındık ihracatı gerçekleştirmiştir. Bu istatistikler göstermektedir ki, dünya kabuklu fındık ihracatı içinde Türkiye’nin payı %81,7’dir. 2008-2009 yılı sezonunda 572.976 ton dünya kabuklu fındık ihracatı içinde Türkiye 490.000 ton kabuklu fındık ihracatı gerçekleştirerek payı %85,5 olmuştur. İtalya, İspanya ve A.B.D. ise Türkiye’den sonra dünya ihracatında pay sahibi olanlar ülkeler olarak yer almaktadır.

1.2. Türkiye’de Fındık Sektörü

Türkiye, fındık sektörü bakımından tartışmasız lider ülke konumundadır. Üretim alanları ve üretim miktarları bakımından rakip ülkelerin çok önündedir. Fındık, dünya tüketiminde ve gıda sanayinde önemli kullanım alanları olduğu için Türkiye açısından büyük bir ekonomik değer taşımaktadır.

1.2.1. Fındığın Yetiştirilmesi İçin Doğal Şartlar ve Türkiye Analizi

Fındık, iklim özellikleri bakımından, ılıman ve nemli iklim bölgelerine uyum sağlamış, nemli ve serin topraklarda 6-7 metreye kadar büyüeyebilen, kış ve güneşe dönük arazilerde, 2-2,5 metre boylanabilen bitkidir. Bitkinin yeterli bir büyüme ve gelişme sağlayabilmesi için, yıllık yağış tutarlarının minimum 750-800 mm’den az ve 1300-1400 mm’den fazla olmaması gerekir. Ayrıca, yağış rejimlerinin düzenli olması, yani her mevsime nispeten düzenli dağılması gerekir. Yaz mevsiminin kurak geçmesi, meyvenin erken olgunlaşmasına yol açtığı için, birim alana verim ve randımanı çok belirgin bir şekilde düşürmektedir. Ancak, bu olumsuzluğu düzenli sulama yaparak da gidermek mümkündür (Zaman, 2004: 53).

Fındık için yağış rejimi çok önemli olduğu için en uygun yetiştirme şartlarını Karadeniz Bölgesi’nin kıyı kesiminin yanı sıra kısmen de Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli Bölümü’nde bulmuştur. Nemli ve yağışlı bir iklimin hüküm sürdüğü Karadeniz Bölgesi’nde, iklimin önemli bir özelliği, yağışların mevsimlere nispeten düzenli dağılmış olmasıdır. Özellikle de kıyı kesimlerde yaz kuraklığına pek rastlanmaz ve yazın dahi yağışlar görülür. Bu durum, fındık bitkisi için son derece önemlidir. Ekonomik anlamda fındık yetiştirilen Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli Bölümü sınırları içerisindeki illerde de yağış miktarı ve rejimi, fındık bitkisi için elverişli şartlar taşımaktadır. Bu yüzden fındık yetiştiriciliği, ülkemizin geniş bir bölümünde yetiştirilme imkânı bulmuştur. Fındık tarımında, iklimin yanı sıra toprak özelliklerinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Bitkinin yetiştiği alanların toprak yapısı, bileşimi ve derinliği gibi birçok özellik de fındığın yetişmesi için önem taşımaktadır. Toprak yapısal olarak, derin humusça zengin, serin ve sahip olduğu bileşimlerinin dengeli dağılmış olması gerekmektedir (Zaman, 2004: 54-56).

Anlaşılacağı üzere, fındığın yetişmesi ve olgunlaşması için iklim özellikleri ve toprak yapısı önemli rol oynar. İlave olarak, verim ve randıman sağlanması için; dikim,

bakım, budama, gübreleme, kireçleme, zararlılarla mücadele etmek için ilaçlama ve yaşlı fındık bahçelerinin gençleştirilmesi gibi üreticilerin de destek vermesi gerekir.

1.2.2. Türkiye İçin Fındığın Önemi

Fındık, Türkiye için önemli bir tarım ürünü olmasının nedeni öncelikli olarak ülkemizin geniş coğrafyasında yarattığı istihdam olanağıdır. Türkiye’de fındık, özellikle Karadeniz Bölgesi’nde birçok aile için geçim kaynağı olmaktadır. Hatta bazı ailelerin tek geçim kaynağı olduğu için ayrı bir önemi vardır.

“Fındık, Türkiye için bir milli ürün statüsündedir. Ekonomi Biliminde, bir ülkenin dünya tüketiminin %50 ve daha fazlasının belirlediği ürün milli ürün olarak kabul edilmektedir. Her ürün kolay kolay milli ürün olamayacağı için yılda en az 1 milyar \$ ihracat getirisi olması şartını da ekleyebiliriz” (Ordu ve Giresun Valiliği, 2009: 6).

Türk fındığının dünya tüketiminin en az %75’ini karşıladığı ve yılda ülkeye ortalama 1,5 milyar dolar getirdiği düşünüldüğünde fındık milli bir üründür, aynı zamanda ülkenin prestij ürünüdür. Bu nedenlerden dolayı, Türkiye için çok önemli ve o kadar da hassas bir sektör olma özelliğini taşımaktadır.

1.2.3. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı

Ülkemizde fındık üretimi genel olarak Karadeniz Bölgesinde gerçekleştirilir. Ülkemiz, fındık üretimi yıllık ortalama 600.000 tonla dünya üretiminin yaklaşık % 75’ini sağlamaktadır. Aşağıdaki Tablo 5’te ülkemizde yıllara göre fındık üretim alanlarındaki gelişim gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı

Yıllar	Üretim Alanı(Ha)
2001	540.000
2002	542.000
2003	555.000
2004	550.000
2005	550.000
2006	642.000
2007	642.000
2008	642.000
2009	642.000

Kaynak: S.T.B., 2010

“Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerine göre, Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı 522 bin hektar, sistem dışında 120 bin hektar olmak üzere toplam 642 bin hektar alanda fındık tarımı yapıldığı tahmin edilmektedir. Fındık dikim alanları konusunda değişik kurum/kuruluşların tahminlerinde farklılıklar olsa da dikim alanlarının 650.000-700.000 hektar arasında olduğu anlaşılmaktadır” (S.T.B., 2010: 6).

Türkiye, iklim ve bitki örtüsü bakımından fındığa elverişli imkânları sayesinde 33 ilde yetiştirilebilmektedir. Ancak ekonomik açıdan bakıldığında bölgelere ayrılarak incelemek daha ayrıntılı olacaktır. Türkiye fındık üretiminde 3 bölgede incelemek mümkündür.

I. Standart Bölge: Giresun’da üretimi başlanan fındığın Doğu Karadeniz Bölgesi’nde özellikle Ordu, Trabzon, Rize ve Artvin illerinde de yetiştirilmesiyle oluşan bölgedir.

II. Standart Bölge: Bölge, I. Standart Bölgeye nazaran daha sonra üretime başlanan yerlerden oluşmaktadır. Bölgesel olarak Doğu Karadeniz’deki gibi yüksek dağlarla çevrili olmayan illerde yapılan fındık yetiştiriciliği iç taraflardaki illerde de

yayılmasını sağlamıştır. Ancak 2844 Sayılı Fındık Üretimini Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkındaki Kanun ile üretime izin verilen il sayısı sadece 13 olmuştur. Özellikle Samsun, Sinop, Kastamonu, Düzce, Sakarya, Bartın, Zonguldak ve Kocaeli illerinde üretim daha çok yapılmaktadır.

III. Standart Bölge: Bu bölge ekonomik olarak özellikle ihracat yapılmayarak ülkemizde çerezlik olarak kullanılan fındık üretimini gerçekleştirmektedir. Dağınık ve birçok ilde gerçekleştirilmektedir. Başlıca üretim yapılan iller; Bursa, İstanbul, Kütahya, Denizli, Isparta, Konya, Diyarbakır, Bilecik, Elazığ, Çanakkale, İçel, Kayseri, Kahramanmaraş ve Tokat olarak belirtilebilir.

Fındık dikim alanlarının bu denli geniş alanda yayılmasında, verim ve maliyet farklılıklarının rolü büyüktür. Özellikle II. Standart Bölgede genç fındık ocakları sayesinde fındığın gerçek ekolojisi olarak tanımlanan I. Standart Bölgedeki daha yaşlı fındık ocaklarına göre 2-3 kat daha fazla verim sağlanmaktadır.

24.04.2001 tarihinde yürürlüğe giren 2001/3267 Sayılı Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karara göre; Artvin ilinde Borçka ve Arhavi’de, Düzce ilinde Akçakoca, Cumayeri, Gölyaka, Çilimli, Gümüşova ve Yığılca ilçelerinde, Giresun ilinde Merkez, Bulancak, Keşap, Tirebolu, Görele, Eynesil, Espiye, Dereli, Çanakçı, Güce, Doğankent, Yağlıdere ve Piraziz ilçelerinde, Kastamonu ilinde Abana, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin ve İnebolu ilçelerinde, Kocaeli ilinde Kandıra ilçesinde, Ordu’nun tüm ilçelerinde, Rize’de Ardeşen, Fındıklı ve Pazar ilçelerinde, Sakarya ilinde Kocaeli, Karasu, Akyazı ve Hendek ilçelerinde, Samsun ilinde Çarşamba, Terme, Ayvacık, Salıpazarı ilçelerinde, Sinop ilinde Merkez, Ayancık, Türkeli, Erfelek, Gerze ve Dikmen ilçelerinde, Trabzon ilinin tüm ilçelerinde, Zonguldak ilinde Alaplı ve Ereğli ilçelerinde, Bartın’da Merkez, Amasra ve Kurucaşile ilçelerinde fındık üretimine izin verilen ilçeler olarak belirlenmiştir. Tablo 6’da bölgelerimize göre fındık üretiminin yapıldığı alanları göstermektedir.

Tablo 6. Bölgelere Göre Türkiye Fındık Üretim Alanları (ha)

Yıl	Akçakoca Bölgesi	Ordu Bölgesi	Giresun Bölgesi	Trabzon Bölgesi	Türkiye Toplamı
2001	162.000	226.000	100.000	57.000	545.000
2002	164.600	228.400	100.000	57.000	550.000
2003	167.200	234.000	101.000	60.800	563.000
2004	169.600	237.700	102.600	62.100	572.000
2005	172.000	245.000	103.000	64.000	584.000
2006	181.300	266.000	105.800	67.000	632.000
2007	185.100	274.100	105.800	67.000	632.000
2008	188.200	277.800	106.000	68.000	640.000
2009	190.000	282.400	107.000	68.600	648.000
2010	190.000	292.000	110.000	68.000	660.000

Kaynak: www.fiskobirlik.com.tr/default.asp?lang=tr&sayfa=icerik&cat=subpage&id=156

Erişim: 20.07.2011

2001 yılından 2010 yılına kadar görülmekte ki, Türkiye’de fındık üretim alanı artmaktadır. 2001 yılında 545.000 ha olan Türkiye’de üretim alanları toplamı 2010 yılında 660.000 ha olarak görülmektedir. Bu geçen 9 yıllık zaman içinde fındık üretim alanı Türkiye’de toplam olarak %21 artış göstermiştir. Bölgesel bazda bakıldığında, 2001 yılı ile 2010 yılları arasında Akçakoca Bölgesi %17, Ordu Bölgesi %29, Giresun Bölgesi %10, Trabzon Bölgesi %19 artış göstermiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki, 2844 Sayılı Fındık Üretim Alanlarının Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkındaki Kanun maalesef bu fazla genişlemenin önüne geçememiştir.

1.2.4. Türkiye’de Fındık Üretimi

Türkiye, özellikle Karadeniz Bölgesi’nde olmak üzere ülkenin birçok bölgesinde fındık üretimi yapılabilmektedir. Ekonomik olarak değerlendirildiğinde hemen hemen

395 bin aile fındık üretimiyle uğraşmakta olup, bu da tahminen 2 milyon nüfusa tekabül etmektedir. Fındık üretimi yapan işletmelerin %61'inin, başka bir ifade ile 240 bin işletmenin (Trabzon, Giresun ve Ordu illerinde) tek geçim kaynağını fındık oluşturmaktadır (Avrupa İşletmeler Ağı, 2009: 3).

Ülkemizde hasatı yörelere göre Ağustos-Eylül aylarında yapılan fındık, güneş enerjisi ile doğal koşullarda kurutulmaktadır. Harmanlama dönemi de yine yöreye ve yağış durumuna bağlı olarak Ekim ayına kadar sarkmaktadır. Hasat, insan gücü ile daldan ve yerden toplama şeklinde, harmanlama ise makinelerle yapılmaktadır. Tablo 7'de Çiftçi Kayıt Sistemi' ne kayıtlı fındık üreticilerinin sayısı verilmiştir.

Tablo 7. İllere Göre Çiftçi Kayıt Sistemi' ne Kayıtlı Fındık Üreticilerinin Sayısı

İller	Fındık Üreticilerinin Sayısı (Kişi)
Ordu	80.471
Giresun	46.678
Trabzon	31.013
Samsun	29.170
Düzce	18.012
Sakarya	16.747
Zonguldak	11.892
Diğer	58.942
Toplam	526.908

Kaynak: FAE 2008

Tablo 7'de görüldüğü üzere, Ordu en fazla fındık üreticisine sahip olan ilimizdir. Onu Giresun, Trabzon, Samsun, Düzce, Sakarya ve Zonguldak illeri izlemektedir. Sakarya ve Düzce gerek üretim alanı gerekse fındık üretici sayısı diğerlerine göre az olmasına rağmen üretim miktarı yüksek olan illerimizdir.

Tablo 8. Dünyadaki ve Ülkemizdeki Fındık Üretimi Miktarları

Yıllar	Dünya Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi (Ton)	Or-Gi Üretimi (Ton)	Türkiye Üretim (%)*	Or-Gi Üretim (%)*
1998	767.000	595.000	253.300	78	33
1999	802.000	546.000	252.794	68	32
2000	691.000	495.000	201.723	72	29
2001	915.000	570.000	323.409	62	35
2002	785.000	615.000	279.974	78	36
2003	651.000	450.000	214.956	69	33
2004	540.000	358.000	65.650	66	12
2005	800.000	600.000	253.433	75	32
2006	980.000	649.000	274.783	66	28
2007	737.000	500.000	228.527	68	31
Ortalama	766.800	537.800	234.855	70	31

*Dünya üretimi içindeki pay

Kaynak: Ordu ve Giresun Valiliği, 2009

Türkiye, fındık üretimde payı düşmesine rağmen lider konumunu sürdürmektedir. 1998 yılında Türkiye tek başına dünya üretiminin %78'ini karşılarken 18.445 ton düşüşle 2007 yılında %70'ini karşılamıştır. Dünya üretimi toplamı 2007 yılında 766.800 ton olup Türkiye tek başına 537.800 ton kadarını karşılamıştır. Ordu ve Giresun illeri tek başlarına dünya üretiminin %31'ini karşılamaktadır. Türkiye üretiminin de %70'ini Ordu ve Giresun'daki fındık üretimi karşılamaktadır.

Ülkemizde fındık ağustos-eylül aylarında toplanmaya başlanır. Her yıl rekor rakamları dalgalı bir seyir izlemektedir. Bu dalgalanmaların oluşmasında; Türkiye'nin fındık çeşitlerine özgü bir periyodisite eğilimi olmasının yanı sıra, girdi fiyat ve kullanımındaki değişmeler, zirai mücadelede ve bakım usullerindeki tercih

değişiklikleri, bol ürün yıllarında yorgun düşen toprağın veriminin azalması ve en önemlisi iklim şartlarının etkisi vardır (Karakuş, 2006: 12).

1.2.5. Türkiye’de Fındık Tüketimi

Dünya fındık üretiminde ilk sırada yer almamıza rağmen, ülkemiz fındık tüketiminde oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Ülkemizde yılda 80 bin ton civarında fındık tüketilmektedir. Her ne kadar çikolata üretiminde kullanılsa bile Antep fıstığı, badem, ceviz ve kestane gibi ikame ürünlerin çok olması, tüketimi artırmaya yönelik çalışmaların yetersizliği, fındığın kullanım alanlarının yaygınlaştırılmaması, halkın alım gücünün yetersizliği gibi birçok faktörler iç fındık tüketiminin artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde üretilen fındığın sadece % 11-12’lik kısmı iç pazarda tüketilmekte ve kişi başına yıllık tüketim miktarı da 500 - 600 gr civarında kalmaktadır. Ayrıca işleme tabi tutulan fındıktan arta kalan fındık kabukları da yakacak olarak tüketilmektedir. (Yavuz, 2007: 3).

İç piyasada ve ihracatta değerlendirilemeyen fındıklar ise yağlık olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte yağ çıkarılması ile ortaya çıkan küspe, yüksek oranda protein içermesi nedeniyle (%38-45) hayvan yemi olarak yem sanayinde değerlendirilmektedir. Ayrıca yan ürün olan fındıkkabuğu çeşitli sanayi kollarında (sunta, yer muşambaları, plastik, boya, parlatma yağı vb.) hammadde olarak kullanılırken, fındık yaprağı ise tabii gübre olarak fındık bahçelerine veya tarım alanlarına geri dönmektedir (Yavuz, 2007: 1).

Tablo 9. Türkiye Fındık Tüketimi (Ton/Kabuklu)

Yıllar	Türkiye Tüketimi*
2001	183.000
2002	190.000
2003	128.000
2004	47.813
2005	60.000
2006	80.000
2007	80.000
2008	150.000
2009	200.000

* Türkiye tüketimin yüksek olduğu yıllarda arz fazlası ürünler yağa işlendiğinden iç tüketim fazla gözükmemektedir.

Kaynak: S.T.B., 2010

Tablo 9’da görüldüğü üzere, Türkiye’de fındık tüketim miktarı dağınık bir seyir izlemektedir. 2001 yılında kabuklu fındık tüketimi 183.000 ton iken, 2004 yılında 47.813 tona gerilemiştir. Bunun başlıca sebebi 2004 yılında yaşanan etkili don nedeniyle fındık üretimi yarı yarıya azalması ve fındık fiyatı oldukça yükselmesidir. Bu tarihten sonra 2009 yılına kadar yükselişini sürdürmüş ve 200.000 ton olmuştur. 2004 yılında Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşanan don olayı nedeniyle yaklaşık 300 bin ton ürün kaybı olmuş ve bölge yine yaklaşık olarak 1 katrilyon liralık gelir kaybına uğramıştır (Oral, 2006: 56). Daha sonra rekolte artışı ve yapılan reklam kampanyaları tüketimi artırmıştır.

Fındık üreticileri, ürettikleri fındıkların az bir kısmını kendi tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için ayırdıktan sonra geri kalanı piyasaya sürmektedirler. Üreticiler, genellikle borçlu olmaları, paraya ihtiyaçlarının bulunması, ürünü bekletecek mali güçlerinin olmaması ve başka yerde ikamet etmeleri gibi nedenlerle fındığını harman işlemlerinden hemen sonra piyasaya sürmektedirler. Üreticiler fındığını fiyat düzeyi,

peşin ödeme durumu ve aracılara borçlu olup olunmamasına göre ya tüccar, kırıcı, işleyicilerden birine (özel sektöre), ya da kooperatife satmaktadırlar. Bu nedenle, direkt üreticiden alınamayan fındık fiyatları aracılar yüzünden yükselmektedir (Yalçın, 2009: 27-28).

Kooperatifler veya özel sektöre ait firmalar, üreticilerden kabuklu fındığı satın alırken % 50 randıman esasına göre fiyat vermektedirler. Fındığın çeşidi fiyatı etkilememektedir. Randımanın %50 olması, kabuklu fındığın içi çıkartıldığında, kabuğun ağırlığı ile iç ağırlığının eşit olması demektir. Üreticilerin piyasaya sürdükleri fındığın randımanı %40 ile % 60 arasında değişebilmekle beraber genellikle %50 veya bunun -2 puan üzerindedir. Her fazla randıman için alış fiyatına % ilave, noksan randıman için fiyattan % tenzilat yapılmaktadır. Tüccar ve kırıcılar, üreticilerden fındığı satın alırlarken randımanı genellikle laboratuvar şartları dışında subjektif yöntemlere göre belirlemektedirler. Hasat döneminde tüccar, kırıcı ve işleyicilere borçlanan ve borcuna karşılık ürün teslim taahhüdüne giren üreticiler, ürünün satışı aşamasında pazarlık güçlerini de kaybetmektedirler (DPT, 2001: 21).

Türk Fındığının dış piyasada en büyük alıcısı AB ülkeleridir. Tek pazara bağımlılık yıllardır içinde bulunduğumuz en ciddi sorunlardan biridir. Türkiye fındığa bir katma değer kazandırmadan, sadece kabuğunu kırıp kavurarak ihraç etmektedir. Rekabet ortamının kızıştığı küresel konjonktürde, katma değer üretmeden natürel olarak satmanın esasında ciddi bir risk olduğu da bir gerçektir. Fındık sektöründe, ürüne katma değer kazandıracak tesislerin teşviki ayrıca ele alınması icap eden bir konudur (O.T.B., 2010: 3).

Fındık, dünyada sert kabuklu meyveler içinde en fazla tüketileni olup, diğerlerine oranı %35'dir (Öktem, 1988: 36). Fındığın, kabuklarından ayrıldıktan sonra (iç fındık) ham olarak tüketilebilme olanağının yanı sıra, hatta daha fazla miktarda endüstriyel tüketimi, (gıda sanayi) söz konusu olmakta ve özellikle çikolata, şekerleme, bisküvi, tatlı ve dondurma imalatında kullanılmaktadır. Fındık tüketimi yönünden, kullanılma oranlarına baktığımızda, dünya genelinde % 80 çikolata sanayisinde, % 15 pasta, bisküvi ve şekerleme sanayisinde değerlendirilmekte olduğunu görürüz. Çerezlik olarak tüketim oranı % 5 civarındadır (Akdağ, 1994: 2).

Kişi başına fındık tüketimlerine göre, en önemli ülkeler Lüksemburg, Norveç ve Danimarka'dır. Başka bir ifade ile çikolata ve şekerleme sanayisinin gelişmiş olduğu

ülkelerde fındık tüketimi fazladır. Bu nedenle dünya fındık tüketiminin % 90'ından fazlası Avrupa ülkelerince gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz, dünyanın en önemli fındık üreticisi olmasına karşın, kişi başına fındık tüketimi 1 kg.'ın altındadır. Ülkemizde üretilen fındık, büyük ölçüde iç pazarda değil de, ihracat yolu ile dış ülkelerde pazarlanmaktadır (Kulaç, 1997: 25).

1.2.6. Türkiye'de Fındık İhracatı

Hem tarımsal ürün olarak, hem de tarıma dayalı sanayinin önemli bir hammaddesi olan fındık, Türkiye ekonomisinin üretim ve ihracat açısından çok önemli bir yeri olan üründür.

Fındık ihracatımız giderek artmakta ve tarım ürünleri içinde çok önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Fındık, 2010 yılı ihracat kıymetleri baz alındığında 113.685.989.000 \$'lık Türkiye'nin 12 aylık dönemdeki tüm ihracatları içinde 1.544.484.000 \$'lık fındık ve fındık mamulleri ihracatının payı % 1,36'dır (TİM, 2010).

Ülkeler itibariyle fındık ihracatımızın seyri incelendiğinde; ihracatımızın büyük bir kısmının belli ülkelerde yoğunlaştığı ve belirli pazarlara bağımlı olduğu gözlemlenmektedir.

Türkiye fındık ihracatında Avrupa Birliği ülkeleri en önemli yeri tutmakta ve bu ülkelerin payı ihracattaki artışa paralel olarak artış göstermektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin Türkiye toplam fındık ihracatındaki payı yıllar itibariyle değişmekle birlikte %80–85 düzeyindedir. Türkiye yüze yakın ülkeye fındık ihracatı gerçekleştirmektedir. Özellikle Uzakdoğu ülkeleri ve İskandinav ülkeleri ülkemiz fındığı için potansiyel arz eden pazarlar olarak dikkat çekmektedir (Babadoğan, 2008: 2).

Dünyada fındık üreticisi olmadıkları halde ihracatçı durumunda olan ülkelerin tamamı, Türkiye'den ithal ettikleri fındığı işleyerek yeniden ihraç etmektedirler. Yeniden ihraç yolu ile fındık mamulleri satan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Fındık piyasasında Almanya'nın öne çıkmasının en önemli nedeninin, Hamburg'da ihtisaslaşmış bir fındık borsasının olmasından ileri geldiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin fındık üretim ve ihracat verilerine göre dünya lideri olmasına karşın, fındık ihraç fiyatlarının Almanya Hamburg borsasında oluşmasına yönelik

tartışmalar sürekli gündemde kalmıştır (Oral, 2006: 53). Tablo 10’da Türkiye’nin fındık ihracatı yaptığı ilk 10 ülke gösterilmiştir.

Tablo 10. Türkiye Fındık ve Mamulleri İhracatında İlk 10 Ülke

Ülkeler	Bin (\$)		Değişim	Pay
	2008–2009	2009–2010	%	%
Almanya	267.189	337.190	26,3	22,3
İtalya	273.517	265.744	-2,8	17,6
Fransa	93.156	185.750	99,4	12,3
Belçika	44.871	60.636	35,1	4,0
Avusturya	40.356	54.988	36,3	3,6
İsviçre	46.417	50.739	9,3	3,4
Rusya	29.315	46.655	59,2	3,1
Polonya	35.606	43.434	22,0	2,9
Kanada	21.140	43.046	103,6	2,8
Hollanda	33.968	40.833	20,2	2,7
10 Ülke Toplamı	885.534	1.129.214	27,5	74,7
Diğer Ülkeler	239.704	383.387	59,9	25,3
Genel Toplam	1.125.239	1.512.601	34,4	100,0

Kaynak: İİB, 2010

Tablo 10’da görüldüğü üzere, en çok fındık ihracatı yaptığımız ülkelerin başında Almanya ve İtalya gelmekte ve fındık ihracatımızın %39,9’u bu ülkelere gerçekleşmektedir. Her ne kadar İtalya’da %2,8’lik azalma görülse bile genel olarak ihracatımız artış göstermiştir. Hatta göze çarpan artışlar arasında Fransa %99,4 ve Kanada %103,6 olduğu görülmektedir. Aşağıdaki Tabloda Türkiye’nin fındık ihracat miktarı ve dolar cinsinden değeri gösterilmiştir.

Tablo 11. Türkiye'nin Fındık ve Fındık Mamulleri İhracatı

Dönem	Miktar(Ton/İç)	Bedel(\$)	Sezon Ortalaması
01.09.1999-31.08.2000	199.421	692.198.069	347
01.09.2000-31.08.2001	204.253	682.451.341	334
01.09.2001-31.08.2002	255.893	636.027.664	249
01.09.2002-31.08.2003	255.918	593.690.721	232
01.09.2003-31.08.2004	223.363	915.616.061	410
01.09.2004-31.08.2005	194.594	1.554.156.298	799
01.09.2005-31.08.2006	239.366	1.952.767.266	816
01.09.2006-31.08.2007	248.664	1.262.427.049	508
01.09.2007-31.08.2008	207.287,30	1.589.547.748	770
01.09.2008-31.08.2009	244.628,40	1.178.101.490	482
01.09.2009-31.08.2010	213.141,40	1.343.910.079	645

Kaynak: www.fiskobirlik.com.tr/default.asp?lang=tr&sayfa=icerik&cat=subpage&id=159
Erişim Tarihi: 20.07.2011

Tablodan görüldüğü üzere, 10 yıl içinde fındık ihraç miktarımız değişkenlik göstermektedir. Bazı dönemler daha az miktarda fındık ihraç edilmesine rağmen, daha çok gelir elde edilmiştir. Mesela 2005-2006 sezonunda 239.366 ton fındık ihracatı gerçekleştirilmiş ve 1.952.767.266(\$) gelir elde edilmiştir. Ancak 2006-2007 sezonunda 9298 ton daha fazla ihracatla toplam 248.664 ton fındık ihracatı gerçekleştirmemize rağmen 1.262.427.049(\$) gelire daha az gerçekleşmiştir. Yani miktarın düşük olması gelirin daha az geleceği anlamına gelmemekte ve belirlenen fındık fiyatlarının gelirden ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda sektörel bazda Türkiye genelinde yapılan ihracat değerleri gösterilmektedir.

Tablo 12. Sektörel Birlikler Bazında Türkiye Geneli İhracat Değerleri, (BİN \$)

Sektörler	Son 12 Aylık (1 Şubat–31 Ocak)			
	2009-2010	2010-2011	Değişim	Pay
			%	
Ağaç Mam. ve Orman Ürn.*	2.882.939	3.360.321	16,6	20,7
Fındık ve Mamulleri	1.206.461	1.563.470	29,6	9,6
Gemi ve Yat	1.729.577	1.143.503	-33,9	7
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohum	3.694.165	4.249.796	15,0	26,2
Kuru Meyve ve Mamulleri	1.087.293	1.236.492	13,7	7,6
Su Ürünleri ve Hayvansal M.	927.494	1.126.172	21,4	6,9
Yaş Meyve ve Sebze	3.138.578	3.561.003	13,5	21,9
Genel Toplam	14.666.508	16.240.758	10,7	100,00

* Plastik ve metalden mobilya vb. dahil

Kaynak: İİB, 2011

Sektörler itibariyle ihracatlarımız incelendiğinde, fındık ve mamullerinin genel ihracat değerleri toplamları içinde tek başına %9,6 ile büyük bir gelir kaynağı olduğu görülmektedir. Gemi ve yat ihracatı dışında genel olarak ihracatımız artış göstermektedir. Genel ihracatımızın %10,7 oranında arttığı gözlemlenmekte ve burada en büyük artış etkisini fındık ve mamullerinin %29,6 oranındaki artışı sağlamaktadır.

Bugünkü durum itibariyle fındık işleme sanayimiz önemli gelişmeler göstermiştir. Fındık soyulmuş, beyazlatılmış, dilinmiş, füre, krokan, fındık unu gibi çeşitliliğiyle ihraç edilmeye başlanmış ve katma değer yaratılarak daha çok gelir elde edilmeye başlanmıştır. Toplam fındık ihracatımızın %33,3'ü işlenmiş olarak ihraç edilmekte ve bu ürünler işlenmiş tarım ürünlerine yönelik ihracat iadesinden yararlanmaktadır (Babadoğan, 2008:2).

Ülkemizde iç fıındığı işleyerek mamul hale getirme çalışmalarına 1963-1964 sezonunda başlanmıştır. Fındık işleme sanayinin ürünleri üç gruba ayrılmaktadır. Birinci Jenerasyon ürünler; Kavrulmuş, beyazlatılmış, kıyılmış, dilinmiş toz ve ezme fındık çeşitleri. İkinci Jenerasyon ürünler; Fındık fureleri, krokanlar ve nugatlar. Üçüncü Jenerasyon ürünler; Fındık filipsleri, fındık drajeleri ve araştırması süren diğer ürünler. Son yıllara kadar sadece kabuklu ve iç fındık ihraç eden ülkemiz, fındık sanayinin gelişmesi sonucu işlenmiş fındık ihracatına ağırlık vermeye başlamış ve bu oran toplam ihracatın yaklaşık %10'una ulaşmıştır(Avrupa İşletmeler Ağı, 2009:7-8). Tablo 13'te fıındığın işlenmesinden elde edilen ilk 10 ürünün ihracat miktarları gösterilmektedir.

Tablo 13. Türkiye Geneli Fındık ve Mamulleri İhracatında İlk 10 Ürün

Ürün	Son 12 Aylık (1 Şubat–31 Ocak)			
	Bin (\$)		Değişim	Pay
	2009-2010	2010-2011	%	%
Kabuksuz fındık (Standart-Natürel İç Fındık)	727.944	920.101	26,4	58,8
Kıyılmış Fındık	121.706	172.361	41,6	11,0
Fındık Püresi (Füre)	116.165	160.142	37,9	10,2
Kavrulmuş, Bütün Haldeki Kabuksuz Fındık (Ambalaj>1 kg.)	116.840	158.782	35,9	10,2
Kavrulmuş, Bütün Haldeki Kabuksuz Fındık (Çıkıntısı Ayrılmamış)	71.454	77.140	8,0	4,9
Beyazlatılmış Kabuksuz Fındık	19.783	27.331	38,2	1,7
Fındık Unu (Beyazlatılmış Kabuksuz Fındıktan)	14.062	20.489	45,7	1,3
Fındık Unu (Natürel Kabuksuz Fındıktan)	7.244	7.915	9,3	0,5
Kabuklu Tombul Ekstra Fındık (Foşa)	1.205	5.657	369,4	0,4
Fındık Krokan (Ambalaj>1 kg.)	4.262	5.152	20,9	0,3
İlk 10 Ürün Toplam	1.200.664	1.555.070	29,5	99,5
Diğer Ürünler	5.797	8.400	44,9	0,5
Genel Toplam	1.206.461	1.563.470	29,6	100,0

Kaynak: İİB, 2011

Tablo 13'ten de görüldüğü üzere tüm işlenmiş ve işlenmemiş her türlü fındık ihracatımız artış göstermiştir. Kabuksuz işlem görmemiş iç fındık ihracatımız toplam fındık ihracatımızın %58,8'ini teşkil etmektedir. Onu sırasıyla %11,0 ile kıyılmış fındık

ve %10,2 ile iki ürünümüz fındık püresi(füre) ve 1 kg.'dan fazla ambalajlanmış kavrulmuş kabuksuz fındık yer almaktadır.

Fındık dünyada en çok tüketilen kabuklu meyvedir. Kullanım oranı % 35'dir. Onu % 28 ile badem takip eder. Fındığın % 80'i çikolata sanayinde , %15'i pasta, bisküvi ve şekerleme sanayinde değerlendirilmektedir. Çerezlik olarak tüketim oranı % 5 civarındadır. Kişi başına fındık tüketiminde başlıca ülkeler; İsviçre, Almanya, Avusturya, İsveç, Belçika, Lüksemburg ve Danimarka'dır. Dünya fındık tüketiminin % 90'dan fazlası Avrupa ülkelerince gerçekleştirilmektedir (Kulaç, 1997: 30).

Son yıllarda Avrupa Birliği, üye ülkelerindeki sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerde fındık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde fındık üretimini sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup, Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Dünyada fındık üreticisi olmadıkları halde ihracatçı durumunda olan ülkelerin tamamı, Türkiye'den satın aldıkları fındığı işleyerek re-export (yeniden ihracat) yapmaktadırlar. Bu da Türkiye'nin fındık piyasasında yeterince etkin olmadığını göstermektedir. Re-export yolu ile fındık mamulleri satan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Almanya'nın fındık piyasasında söz sahibi olmasının en önemli nedeni fındık borsasının Hamburg'da olmasıdır (Topçuoğlu, 2006: 4).

Türkiye'nin fındık işleme sanayinde dış pazar taleplerini her yönüyle karşılayabilecek işletmeler bulunmaktadır. Bu işletmelerde ileri teknolojiler kullanılmakta, üretim her aşamada fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik testlerle kontrol edilmektedir. Ayrıca bu ürünler el değmeden ambalajlanmaktadır. Özellikle son yıllarda daha da artan araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla mevcut ürün çeşitleri gün geçtikçe artmakta ve gelişen ambalaj sanayi ürünleriyle paketlenmek suretiyle de raf ömürleri uzatılmaktadır. Ülkemizde zaman zaman tescile ve asgari ihrac fiyatı uygulamasına tabi tutulan fındık 1983 yılından bu yana serbest ihracat kapsamında bulunmakta ve işlenmiş fındıkların büyük bir kısmı ihracat iadesinden yararlanırken işlenmemiş natürel fındıklar Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) primi kesintisine tabi tutulmaktadır (Akova, 2005: 2- 4).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE UYGULANAN FINDIK POLİTİKALARI

Türkiye'nin dünya üretiminde ilk sırada bulunduğu ve meyvesinden kabuğuna kadar değerlendirilebilen fındığın başta insan beslenmesi olmak üzere oldukça geniş kullanım alanına sahip olması nedeni ile gerek dünyada gerekse Türkiye'de tarımsal üretim açısından önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, fındık üretimi ve pazarlaması üzerinde uygulanacak politikaların da ayrı bir önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye fındık sektöründe uygulanmış ve uygulanmakta olan politikalar, fiyat desteklemesi, dikim alanlarının sınırlandırılması, dış ticaret politikaları ve doğrudan gelir desteğinden oluşmaktadır. Yıllardan beri uygulanan bu politikalardan bazıları, Türkiye fındık sektörü üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Bu etkilerden en önemlisi fındık dikim alanlarının, geleneksel üretim bölgelerinden batı bölgelerine kayması ve dikim alanlarının son 35 yılda büyük oranda artmış olmasıdır.

2.1. Desteklemeye Yönelik Politikalar

Türkiye de birçok ülkenin yaptığı gibi tarım piyasalarına müdahale etme gereği duymuştur. Toplam nüfusun % 76'sının kırsal alanda yaşamakta olduğu 1980'li yıllara kadar devletçi ve korumacı politikalarla birlikte, destekleme alımları, tarımsal girdilerin fiyatlarına uygulanan sübvansiyonlar ve tarım kesimine sağlanan ucuz krediler uygulanarak bu müdahaleler gerçekleştirilmiştir (Yeni ve Dölekoğlu, 2003: 8- 9).

Tarımsal girdilerde teşvik ve ürün fiyat desteği uygulaması 1932 yılında buğday fiyatına uygulanan destekleme politikası ile başlamış bunu 1947 yılında tütüne uygulanan destekleme politikası izlemiştir (TÜİK, 2007: 249- 254). Birçok ülke İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarımsal yapılanmayı gerçekleştirmek adına tarımsal üretimi artırıcı yatırımlar yapmaya yönelmiş, kimyasal gübre, tohum, ilaç gibi girdi kullanımlarını artırmıştır.

Planlı Dönem'e geçiş yılı olan 1960'dan 1980'li yıllar arasında dışa kapalı bir büyüme modeli benimsenerek ithal ikamesi politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, iç pazara yönelik sanayi üretimi ve tarım kesiminin gelirini artırıcı destekleme politikalarına ağırlık verilmiştir. Bu dönemde destekleme yapılan ürün

sayısı ve sübvansiyonlar artırılmıştır. Desteklenen ürünlere 1961’de çay, 1964’de fındık, 1966’da kuru üzüm, kuru incir, zeytinyağı ve pamuk, 1968’de antepfıstığı eklenmiştir. 1975’de destekleme yapılan ürün sayısı 19’a, 1980 yılına gelindiğinde 24’e çıkmıştır (TÜİK, 2007: 250). Özellikle seçim yılları öncesinde taban fiyatlar piyasa fiyatlarının üzerinde tespit edilmiştir.

1980’a kadar olan bu dönemde başta tütün, fındık ve çay olmak üzere bazı tarım ürünlerine uygulanan yüksek fiyat politikaları bu ürünlerin üretiminin artmasına ve stok fazlalıklarının yaşanmasına sebep olmuştur. Fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılması ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesini düzenlemek amacıyla, 16.06.1983 tarihinde 2844 sayılı Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır (S.T.B., 2010: 16). Bu kanunla birlikte, fındık üretimi yapılacak alanların, kalite özellikleri ile arazi kullanımları dikkate alınarak Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Bakanlar Kurulu’nca belirlenecek alanlarla sınırlandırılacağı, konu ile ilgili olarak yayımlanacak yönetmelikte yeni fındık dikim alanlarının tespit ve ilanı ile yeni fındık bahçesi tesisine veya yenilenmesine izin verilme usul ve esaslarının düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

Aynı zamanda bu dönemde ithalata uygulanan kısıtlamalar diğer destekleme politikalarından daha etkin biçimde tarımı desteklemiştir. Tarım ürünleri ithalatı iç piyasadaki tüketim açığına göre yapılmış ve ithal ürünlerin iç piyasada rekabet gücü olmamıştır. Yine bu dönemde dünya piyasalarındaki olumlu gidiş, iç piyasada tarım dışındaki üretici kesimlerin de desteklenmesi tarımın gelişmesinde olumlu katkılar sağlamıştır (Kazgan, 2003: 377– 389).

1978 yılında Türkiye’nin içine düştüğü ekonomik kriz ve dünya piyasalarında yaşanan dönüşüm tarım politikalarında köklü değişimlere neden olmuştur. 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile uygulamada olan ithal ikamesine dayalı, korumacı büyüme politikalarının yerini, piyasa kurallarının işlediği, fiyat kontrollerinin kaldırıldığı, dışa açık bir büyüme politikası almıştır. Bu dönemde tarım politikalarının esası, verimliliğin artırılması, bütçe tasarrufu ve fiyat tespitinde dünya piyasalarındaki fiyatların dikkate alınması olmuştur. 1981 yılından itibaren destekleme yapılan ürün sayısı azaltılmaya başlanmış, gübre dışındaki tüm girdilerde sübvansiyon kaldırılmış, tarım kredilerinde uygulanan düşük faiz piyasa fiyatlarına yaklaştırılmıştır.

1989 yılına gelindiğinde destekleme yapılan ürün sayısı 12'ye düşmüş ve destekleme alımlarının GSMH içindeki payı azalmıştır. Ancak 1991 seçim yılından sonra politikalarda geriye dönüş olmuş ve desteklenen ürün sayısı 25'e çıkartılmıştır (Yeni ve Dölekoğlu, 2003: 8–12) . Tarım ürünlerine uygulanan yüksek fiyat politikası bu dönemde enflasyonun yükselmesine neden olmuş ve kamu finansmanını bozucu bir unsur olarak görülmüştür.

1993 yılında yaşanan ekonomik kriz ve 5 Nisan 1994'de alınan ekonomik kararlar sonucunda tarımda devletin müdahalesi en aza indirilerek, destekleme yapılan ürün sayısı hububat, şeker pancarı ve tütünle sınırlı tutulmuştur.

Bu uygulamada fındık alımlarının ve fiyat tespitlerinin Fiskobirlik tarafından yapılması ve Fiskobirlik'e sübvansiyonlu kredi kullanılması kararı alınmıştır. Ancak bu dönemde fiyat tespitlerinin yine devlet kurumları tarafından yapıldığı görülmektedir. Aynı dönemde arz fazlası olan fındıkta ekim alanlarının daraltılması uygulaması başlatılmıştır.

2000 yılına kadar olan tarım politikalarında temel araç olan fiyat destekleri çoğunlukla iç ve dış piyasa şartları dikkate alınmadan, ağırlıklı ekonomik ve politik kaygılarla biçimlendirilmiştir. Artarda yaşanan ekonomik krizlerin etkisi yanında Türkiye'nin taraf olduğu Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, DTÖ ve AB gibi uluslararası kurumların politikaları, tarım politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sonucunda tarımsal kredi faizleri ve girdi fiyatları hızla artmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programında “Piyasada fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun yönlendirilmesini sağlayacak politika araçlarının devreye sokulacağı vadeli işlemler borsasının geliştirileceği ve yaygınlaştırılacağı” öngörülmektedir. Bu amaçla, tarımsal desteklerin ulusal bütçe üzerinde yarattığı olumsuz etkisini azaltmak ve tarım sektörünün gelişimini hızlandırmak amacıyla, doğrudan gelir desteği (DGD) sisteminin uygulanması, alternatif ürünlere geçişin desteklenmesi ve tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması önceliklerini içeren Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP), 2000 yılında uygulamaya konulmuştur (Müjge ve Vural, 2008: 57).

Tarım Reformu Projesiyle birlikte, fiyat desteği, girdi ve kredi sübvansiyonları, destekleme alımı gibi Türk tarımının en karakteristik yanlarını rafa kaldırılarak yerine çiftçi kayıt sisteminin de oturtulacağı çiftçinin doğrudan desteklendiği doğrudan gelir desteği sistemi getirilmiştir (OTB, 2010: 2). Şu halde devletin fındık piyasasına 1964 yılından beri çeşitli şekillerde yapmış olduğu müdahaleler 2000 yılında resmen 2003 yılında da fiilen sona ermiştir.

2.1.1. Tarımsal Destekler ve Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)

Tarımsal desteklerin ulusal bütçe üzerindeki etkisini azaltmak ve tarım sektörünün gelişimini hızlandırmak amacıyla, doğrudan gelir desteği sisteminin uygulanması, alternatif ürünlere geçişin desteklenmesi ve tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması önceliklerini içeren Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) 2002 yılında uygulamaya konulmuştur.

Tarımsal desteklerde fiyat ve girdi desteği yerine doğrudan gelir desteği (DGD) uygulamasına geçişi öngören Reform Programı 2000 yılında başlatılmıştır. Söz konusu Reform Programını desteklemek amacıyla ARIP 2002 yılında uygulamaya başlamıştır. Reform projesinde öngörülen amaçlar, politika değişikliğinin etkin olarak yürütülebilmesini sağlayan çiftçi kayıt sistemi ve bununla bağlantılı tapu-kadastro sisteminin oluşturulması, arz fazlası olan ürünlerden alternatif ürünlere geçişin sağlanması, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması ve bu süreçte kıdem tazminatlarının ödenmesidir. Söz konusu proje Dünya Bankası'ndan sağlanan 200 milyon ABD doları program kredisi olmak üzere 600 ABD milyon dolar tutarında kredi ile yürütülmektedir (Agâh, 2008: 1).

İstenen düzeyde bir ilerleme kaydedilemeyen projenin kalan süresinin daha etkin değerlendirilebilmesi amacıyla ARIP'in kapsamı ve uygulama süresi revize edilmiştir. Bu kapsamda, projenin süresinin 2008 yılı sonuna kadar uzatılması kararlaştırılmış, çiftçi kayıt sisteminin (ÇKS) kurulması ile destekleyici kadastro çalışmalarının hızlandırılması amacıyla her bir bileşenin ilgili uygulayıcı kuruluşların sorumluluğunda yürütülmesine yönelik tedbirler alınmıştır.

2.1.2. ARIP Kapsamı Uygulamaları

A. Doğrudan Gelir Desteği (DGD)

DGD, tarımsal faaliyetlerde, devlet sübvansiyonunun ve kredilerin kaldırılması ile oluşabilecek olumsuz etkileri azaltmak için çiftçilere verilen finansal desteklerdir. Bu desteğin sağlanabilmesi için, ülke çapında bir çiftçi kayıt sistemi kurulmuştur. Bu sistemi desteklemek üzere tapu kayıtları genişletilerek, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. DGD ödemelerinin çiftçi kayıt sistemleri üzerinden yapılması nedeni ile her yıl güncelleştirilen bir veri tabanı oluşturulmuştur. Böylelikle, sağlıklı tarım politikalarının oluşturulması ve Avrupa Birliğine uyum için gerekli zeminin hazırlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır (TKB, 2007: 12).

B. Alternatif Ürün ve Bu Kapsamda Uygulamalar

B1. Fındık ve Tütün Geçişleri (AÜ)

Alternatif Ürün bileşeninin amacı, talep fazlası olan ürünlerde üreticilerin alternatif ürünlere yönelmeleri için finansal destek sağlanmasıdır. Genel olarak uygulamalarda, fındık ve tütün yerine yem ve yağ bitkileri ile meyve ve sebze ürünlerine geçiş desteklenmektedir (ARIP, 2007: 7).

B2. Arazi Toplulaştırması (AT)

Bu alt bileşen ile aynı bölgede çeşitli nedenlerle farklı alanlarda bulunan ve tarım faaliyetlerinde verimsizliğe neden olan arazilerin birleştirilmesi amaçlanmaktadır. Arazi toplulaştırılması kapsamında; arazi sahiplerinin gönüllü katılımı ile tarlaların birleştirilmesi, yeni tarlalar arası yollar açılması ve parsellerin yeniden tasarlanması gibi faaliyetler yer almaktadır (ARIP, 2007: 7).

B3. Köy Bazlı Katılımcı Yatırım (KBKY)

Bu alt bileşen kapsamında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından seçilen 16 ildeki ilçe ve kırsal alanlarda ekonomik ve alt yapı yatırımlarını desteklemek amaç edinilmiştir. Ekonomik yatırımlarla ilgili olarak kişi, kurum ve kuruluşların küçük ölçekli tarım ürünlerinin işlenmesi, pazarlanması gibi projeler özel işletmeler ve çiftçi kuruluşları tarafından verilmiştir. Bu tür yatırımların başvuru konuları mısır kurutma tesisleri, süt işleme ve depolama, meyve ve sebze işleme ve paketlenme, alternatif enerji

kullanarak seracılık, arı ürünleri işleme, et işleme ve bakliyat ürünleri paketleme olarak belirlenmiştir. Alt yapı projeleri olarak, köy yolları, kanalizasyon, içme suyu ve sulama yatırımlarının desteklenmesi ile ilgili olarak seçilen illerde ihaleler yapılmıştır. 2006 yılı için proje başvuruları genişletilmiş ve bütün tarım ürünleri, su ürünleri, arazi geliştirilmesi, hayvancılık, ormancılık, el sanatları vb. gibi konular açık bırakılmıştır (TKB, 2007: 13).

B4. Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Gelişimi (IRFO)

Bu program faaliyetlerinin amacı; köy, bölge ve ulusal seviyedeki tarım kuruluşlarının kırsal kesimdeki çiftçilere hizmet verme kapasitesinin geliştirilmesine destek sağlanmasıdır (ARIP, 2007: 10).

B5. Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK)

ÇATAK programının amacı, yanlış tarımsal faaliyetlerin uygulanması nedeni ile erozyona maruz kalan, su ve çevre kirliliği oluşan alanlara doğru ve uygun tarımsal metodlar uygulanarak ekolojik hassasiyetin korunmasıdır. Bu program kapsamında ekolojik dengenin korunması ile ilgili uygulamalar için çiftçiler ekonomik, sosyal ve kültürel yönden desteklenmektedir (ARIP, 2007: 14).

C. Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Yeniden Yapılandırılma Faaliyetleri

C1. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Yeniden Yapılandırılması ve Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi

Bu kapsamdaki faaliyetler ile Tarım Satış Kooperatifleri'nin ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin yeniden yapılandırılması ve tarım ürünlerinin pazarlanması ve işlenmesinde devletin rolünün azaltılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Tarım Satış Kooperatiflerinin mali özerkliğinin ve bağımsızlığının sağlanması ve üyesi oldukları Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin üzerindeki mülkiyet haklarını kullanma yeteneklerinin artırılarak asli fonksiyonlarına dönmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Tarım Satış Kooperatiflerinin asli fonksiyonları üye çiftçiler adına ürünleri satma, işleme ve üye çiftçilere girdi sağlamaktır. Birlikler ise ürünleri tek elden alıp değerlendiren bir üst kuruluştur. Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri 2000 yılından beri özerktir ve ticari bir müessese konumunda olan bu oluşumlara devletin katkısı

minimumdur. Proje kapsamına alınan Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin, Tarım Satış Kooperatiflerine sağlamakla yükümlü olduğu pazarlama ve işletme hizmetleri konusunda kapasitelerinin artırılması, kapatılan Birliklere yeniden yapılanma, gider azaltma, kapasite oluşturma ve iş geliştirme yardımları ikraz kaynaklarından sağlanmaktadır. Buna paralel olarak, Birlikler altında zararına faaliyet gösteren işletmelerin kapatılması önerilmekte veya verimli bir şekilde çalışmalarını sağlayıcı uygulamalar konusunda destek gösterilmektedir. Sonuç olarak kooperatiflerin bağımsız olarak ve verimli bir şekilde işlevlerini yerine getirmesi amacı ile destek vermektir (TKB, 2007: 15).

C2. Lisanslı Depoculuk

Lisanslı Depoculuk, 10.02.2005 tarih ve 5300 sayılı kanun ile yürürlüğe konulmuştur. 1 yıl sonra 02.08.2006 tarih ve 26247 sayılı Fındık Lisanslı Depo Yönetmeliği çıkarılmıştır. Çıkarılan yönetmelikle amaçlanan, fındık ticaretini kolaylaştırmak, depolanması için yaygın bir sistem oluşturmak, ürün sahiplerinin mallarının emniyetini sağlamak ve kalitesini korumak, lisanslı depo işleticilerinin kişiler arasında ayırım yapmaksızın depolanmak üzere fındık kabul etmelerini temin etmek, ürünlerin mülkiyetini temsil eden, satışını ve teslimini sağlayan, teminat olarak verilebilen ürün senedi çıkartmak ve standartları belirlenmiş fındığın depolanması hizmetini sunan lisanslı depo işletmelerinin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

2.1.3. Destekleme Politikaları Kapsamında Fiskobirlik'in Yeri

Türkiye'de Fındık destekleme fiyatı yıllarca taban fiyat gibi işlev görmüş, fakat ödemeler zamanında yapılmadığı için çiftçi, taban fiyatının altında fındığını tüccara satmak zorunda kalmış ve dolayısıyla piyasa fiyatı taban fiyatının altına düşmüştür. İlk fındık kongresi 1935 yılında yapılmış, aynı yıl çıkarılan yasa ile Fındık Tarım Satış Kooperatifleri (FTSK) kurulmaya başlanmış ve daha sonrasında 2835 sayılı yasa ile birlikte 1938 yılında Fiskobirlik kurulmuştur. Fiskobirlik, Fındık Tarım Satış Kooperatifleri'nin bir üst kuruluşu olarak göreve başlamıştır. Fiskobirlik, amacı itibarıyla bu tarihten itibaren fındık alımı yapmaya başlamıştır. Bu alımlarda kar ve zarar üreticiye ait iken, sürekli zarar ettiği gerekçe gösterilerek kurumun yapısı

devletleştirilmiş ve alımlar devlet tarafından yapılmaya başlanmıştır (Yavuz ve Diğerleri, 1996: 20). Fiskobirlik'in piyasaya müdahale etme şekli, destekleme fiyatını açıklamakla birlikte, Piyasada oluşan arz fazlası üretimi piyasadan çekme şeklinde olmuştur. Fiskobirlik, Destekleme alımlarını 1994 yılına kadar doğrudan devlet adına, 1995 yılından itibaren Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) aldığı kredileri kullanarak kendi nam ve hesabına fındık alımı yapmış ve arz fazlası fındığı piyasadan çekme görevini devam ettirmiştir (KİT, 2004: 8). Bu alımlar, arz talep dengesizliği yaratmış olmakla birlikte önemli bir stok yükünü de beraberinde getirmiştir. Fındık stokları, üretimin iç talep ve ihracattan fazla olması sonucu Fiskobirlik'in piyasada fiyat düşüşünü önlemek ve üreticiyi mağdur etmemek amacı ile arz fazlası fındığı depolarında bekletmesi sonucu oluşmaktadır. Depolardaki fındık işlenmemiş kabuklu fındık olup, besin özellikleri bozulmadan en fazla 3 yıl bekletilebilmektedir. Bu süreden sonra depolardaki fındık ancak yağlık olarak kullanılabilir. Bu durumda 5 kg fındıktan sadece 1 kg yağ elde edilebilmekte ve değerinin % 20 altındaki fiyatlardan satılabilmektedir (DPT, 2001: 28).

2006 yılında Fiskobirlik'in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesinin yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak TMO müdahale alımlarında görevlendirilmiştir.

2.1.4. Destekleme Politikaları Kapsamında TMO'nun Yeri

2006 yılında Fiskobirlik'in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak 2006/10865 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) fındık alımı ile görevlendirilmiştir (S.T.B., 2010: 19).

Bakanlar Kurulu'nun görevlendirmesine paralel olarak işlemlerin hızlı bir şekilde yürütülebilmesi için TMO'nun ana statüsünde değişikliğe gidilerek hububatın dışındaki diğer tarım ürünleri de görevleri alanına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda TMO'ya, görev alanına giren ürünlerin piyasasını düzenlemek için ihtiyaç olan bölgelerde lisanslı depoculuğa uygun depoları uzun süreli kiralama ve uzun süreli kiralama garantisi vererek depo yaptırmasına imkân tanınmıştır. Buna bağlı olarak

Karadeniz Bölgesinde uzun süreli kiralama yöntemiyle 150.000 tonluk depo yaptırılmış ve 2008 yılında teslim alınmıştır (TMO, 2010: 5) .

TMO, ÇKS'ye kayıtlı olan üreticilerden ÇKS kayıt belgesinde olan miktar kadar alım yaparak, ürün bedellerinin yarısını peşin, kalan yarısını takip eden 25 gün içinde doğrudan üreticilerin hesaplarına aktarmıştır. Fındık alımlarında ürünün rutubet oranı nem ölçme cihazı, ürün randıman oranı ise dijital terazilerle tespit edilmiştir. TMO üreticilerden; 2006–2007 sezonunda 163 bin ton, 2007–2008 sezonunda 96 bin ton fındık almış, 2008 yılında da 368 bin ton alım yaparak 801 bin ton olan rekoltenin %46'sını piyasadan çekmiştir (TMO, 2010: 5). Aşağıdaki tabloda TMO tarafından yapılan alım miktarları ve bu alım karşılığında yapılan ödemeler gösterilmiştir.

Tablo 14. TMO Tarafından Yapılan Alımlar

Sezon	Alım Miktarı (Ton)	Alım Değeri(Milyon TL)
2006/2007	162.490	585
2007/2008	95.641	464
2007/2008(FKB'den Alınan)	67.373	247
2008/2009	368.041	1534
Toplam	691,684	2830

Kaynak: TMO: 2010

TMO 2006 yılında piyasadan alım görevini üstlenmiş ve sezon itibariyle değişken miktarlarda alım yapmıştır. Görev yaptığı dönem itibariyle toplam 2.830 milyon TL'lik alımda bulunmuştur.

Öte yandan, 2007/12757 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO), Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik)'nin stoklarında bulunan ve makbuz senedi düzenlenmiş olan 2005 yılı ve 2006 yılı ürünü kabuklu fındıkları satın almakla görevlendirilmiştir.

TMO, stoklarındaki 2005 ve 2006 mahsulü ürünleri piyasa dengelerini bozmamak amacıyla yağ imalatında kullanmıştır. TMO tarafından yürütülen stok

değerlendirme çalışmaları neticesinde; 2008 yılından bu yana 142 bin tonu kabuklu fındık olarak, 26 bin ton kabuklu fındık kavrulmuş olarak satılmıştır. 230 bin ton kabuklu fındık ise yağlık olarak işlenmiştir. 16 bin ton kabuklu fındığın yağlık imalatına ise devam edilmektedir. Bu süreçte, 1.700 ton rafine fındık yağı imalatı gerçekleştirilmiştir. TMO stoklarında 31.10.2010 tarihi itibariyle, 37.839 tonu 2007 yılı ürünü ve 260.085 tonu 2008 yılı ürünün olmak üzere toplam 297.924 ton kabuklu fındık bulunmaktadır(S.T.B., 2010: 19).

Temmuz 2009'da açıklanan Yeni Fındık Stratejisi doğrultusunda, fiyat destekleme politikası bırakılarak 2009/15202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TMO'nun fındık alım görevi sona ermiştir. Söz konusu Strateji kapsamında TMO tarafından fındık satışları 2009 Hasat dönemi başlangıcı olan 15 Ağustos itibariyle durdurulmuştur.

2.2.1. Fındık Dış Ticaretine Yönelik Politikalar

Fındık Sektörü, Türkiye ekonomisi için büyük bir istihdam ve geçim kaynağı olmakla birlikte, fındık ihracatından elde edilen gelirle birlikte olumlu etki yaratmaktadır. Bu anlamda düşünüldüğünde sektörel olarak önemli bir konumda olması neticesinde, uygulanan politikalar da sektörün geleceği açısından ayrı bir önem kazanmaktadır.

Küreselleşme olgusu ile değişen dünya düzeni içerisinde artık dış ticaret kavramı daha çok önem kazanmış ve standartlar ön plana çıkmıştır. AB ve diğer ülkelerin standartlarına uygun olarak hazırlanan ve uygulanan standartlar; kabuklu fındıklar için TS-3074, iç fındıklar için TS-3075, fındık unu için TS- 0937, fındık püresi için TS- 0938, fındık krokanı için TS- 0939, fındık yağı için TS-658 'dir(Yavuz, 2007: 4).

Fındığın da sağlık, kalite ve çevre düzenlemelerine yönelik belirlenmiş standartları tamamlanabildiği sürece dış ticareti yapılabilmektedir. Bu standartlar fındığın tanımı, sınıflandırılması ve özellikleri, numune alınması, muayenesi, piyasaya arz şekli ve denetlenmesi konularını kapsamaktadır. Fındık gümrüklemesi yapılmadan önce kalitesi ve sağlık açısından durumu kontrol ettirilmesi ve bu standartlara uygun

”Kontrol Belgesi”, “Kalite Denetim Yeterlilik Belgesi” ve “Sağlık Sertifikası” almış olması gerekmektedir(Yavuz, 2008: 7–17).

Fındık ihracatının en önemli sorunlarından biri Mitotoksin sorunudur. Gıda maddelerinde üreyebilen, bu yolla günlük yaşantıda çok sık temasın söz konusu olabildiği küfler ve özellikle bunların oluşturdukları toksik metabolitler üzerinde önemle durulan araştırma konusudur. Uygun olmayan koşullarda yapılan hasat, kurutma tekniğine uygun olmayan kurutma, depolama ve işleme sonucunda fındıkta küf gelişmemesi neredeyse imkânsızdır. Bu toksinler günümüzde insan sağlığını tehdit etmenin yanısıra ekonomide ciddi kayıplara neden olmaktadır (Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi, 2010: 2). Bugün çok sayıda mitotoksinin insan ve hayvanlar için toksik etkili olduğu tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Örgütü (FAO) dünya gıda ürünlerinin her yıl en az %25’inin mitotoksinler tarafından etkilendiğini rapor etmiştir. Küfler tarafından üretilen birçok mitotoksin olmasına rağmen gıdalarda en sık rastlananlar; Aflatoksin(AF), Okratoksin, Patulin, Fumonisin, Zeatalenone ve Triketesen olarak sıralanabilir(Gıda Güvenliği, 2010: 12).

Fındık mitotoksinler açısından riskli bir üründür. En fazla mitotoksin olarak Aflatoksin görülmektedir. Doğadan çok farklı tür ve çeşitte AF izole edilmesine rağmen, tarımsal ürünlerde en sık rastlanan aflatoksinler AFB1, B2, G1 ve G2’lerdir. AFB1 insanlara karşı kanserojenik aktivite gösterdiği Dünya Sağlık Örgütü Uluslar arası Kanser Araştırma Enstitüsü (WHOIARC) tarafından kanıtlanmış (1A grubu) tek mitotoksin olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır(Gıda Güvenliği, 2010: 13).

Fındık Standartlarına uyum açısından öncelikli önem arz eden sağlık kriterleri açısından Lisanslı Depolamacılık ve Ambalajlama son yıllarda önemi artmıştır. Fındık ticaretini kolaylaştırmak, depolanması için yaygın bir sistem oluşturmak, ürün sahiplerinin mallarının emniyetini sağlamak ve kalitesini korumak, lisanslı depo işleticilerinin kişiler arasında ayırım yapmaksızın depolanmak üzere fındık kabul etmelerini temin etmek, ürünlerin mülkiyetini temsil eden, satışını ve teslimini sağlayan, teminat olarak verilebilen ürün senedi çıkartmak ve standartları belirlenmiş fındığın depolanması hizmetini sunan lisanslı depo işletmelerinin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usûl ve esasları düzenlemek amacıyla 02.08.2006 tarih ve 26247 sayılı Fındık Lisanslı Depo Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Fındık hem ekonomik anlamda değerli bir ürün olması hem de gıda sağlığı açısından titizlik gösterilmesi bakımından ambalajlama son derece önemli hale gelmiştir. Ambalaj materyali gıda maddesini özelliğine bağlı olarak sıcaklık değişimleri, nem, hava, ışık gibi olumsuz dış etkenlerden korumalıdır. Gıda maddelerinin bileşiminde istenmeyen değişikliklere ve organoleptik özelliklerinde bozulmalara neden olmamalı ve gıda maddesiyle etkileşim göstermemelidir. Doldurma, uluslar arası taşıma ve depolama koşullarına dayanıklı ve istiflemeye uygun olmalıdır(Sobutay, 2006: 13).

Avrupa Birliği ülkeleri standart olarak, doğrudan tüketime sunulan ve gıda bileşeni olarak kullanılan fındıklarda AFB1 için 5 ng/g, toplam AF için ise 10 ng/g, tüketime sunulmadan veya gıda bileşeni olarak kullanılmadan önce ayıklama veya diğer bir fiziksel işleme tabi tutulacak olan fındıklar için ise AFB1 ve toplam AF limitlerini sırasıyla 8 ve 15 ng/g olarak tespit etmiştir. Bu açıdan fındıklarımızın bu standartlara ulaşamaması nedeniyle AB'ye ihracatımız mümkün olmamakta veya ülkemizde uygun bulunan AF değerlerinin AB'de yapılan standart tespit analizlerinde bu değerlerin altında kalması sonrasında ürünler geri gönderilmektedir. Bu da ihracatçıların zarar etmesine ve şevklerinin kırılmasına sebep olmaktadır. Ülkemizde fındık ihracatımızla ilgili ilk mitotoksin problemi 1967 yılında Kanada'ya ihraç edilen fındıkların aflatoksin miktarı yüzünden geri çevrilmesiyle yaşanmıştır(Artık, 2007: 57).

Fındığın ihracatında önemli yeri olan tarımsal girdilerin sübvansiyonu, üreticilerin fiyat hareketlerinden korunması, ihracatın geliştirilmesi, fındığın yurtdışında tanıtımı, ihracata dönük yatırımların finansmanı ve ihracat sigortası faaliyetlerinin finansmanı amacıyla 18 Aralık 1997 tarihinden itibaren D.F.I.F (Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu) kesintisi uygulanmaktadır(Yavuz, 2007: 4). Söz konusu Prim kesinti miktarının uygulanmasında ülkemiz ve diğer üretici ülkelerin üretim, stok durumları, iç ve dış piyasa fiyatlarının seyri ,ihracatın seyri , üretici maliyetleri ve ürünün alım fiyatı \$/TL paritesindeki gelişmeler göz önünde tutulmaktadır(Sobutay, 2006: 11). Fındık ihracatı için belirlenmiş DFIF kesinti miktarları; her türlü natürel (işlenmemiş) iç fındık için 8 cent/kg karşılığı TL, her türlü kabuklu fındık içinse 4 cent / kg karşılığı TL kesinti yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FINDIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Üretim ve ticaretinde lider olduğumuz, tarım ürünleri arasında hiçbir ithal girdi olmadan en yüksek ihracat girdisini sağlayan ve kalitesi ile de dünya pazarlarında itibar edinmiş Türk fıncığının sorunları uzun yıllara dayanmaktadır. Esasında Türk tarımının sorunlarının da bir izdüşümüdür. Bu sorunlar; yapısal sorunlar, üretim ve üretici ile ilgili sorunlar, talep ve pazarlama sorunları olarak ele alınacaktır.

3.1. Fındık Sektörünün İçinde Bulunduğu Yapısal Sorunlar

Günümüz rekabetçi ortamında, rekabetten üstün çıkabilmek ve pazarda sürekli kalabilmek için bir takım imkânlarla sahip olmak çok önemlidir. Bu imkânlardan biri de ulaşımdır. Fındık sektörü için de ulaşım kanalları oldukça önemlidir. Fındık üretim bölgelerinde, özellikle Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde, yol, liman, havaalanı, serbest bölge gibi çağdaş ulaşım ve yatırım imkânlarının sınırlı, mevcutları da olumsuz şartlar taşımakta hem de yetersiz durumdadır. Hız ve teknoloji çağında, zaman en önemli sermaye haline gelmiştir. Bu ortamda bölgemiz için en ciddi yapısal sorun ulaşım ağına dayalı alt yapı sorunudur. Bölgenin bu dezavantajının ortadan kaldırılması için gerekli alt yapı yatırımları yapılmalı, İç Anadolu'yu kıyıya bağlayacak, hinterlandı genişletecek olan “Dere yolu” bir an önce ulaşımına açılmalıdır. Karadeniz sahil yolu, çevre yollarının yapılmasıyla desteklenmelidir. Bunun yanında özellikle ihracata yönelik hizmet verebilecek olan limanlar kurulmalı mevcutlar modernize edilmelidir. Havaalanı artık bir ayrıcalık, bir lüks olarak görülmekten çıkmalı mutlaka yapılması gereken alt yapı projeleri kapsamına alınmalıdır. Düşük maliyetli ve güvenli ulaşım kanalları arasında önem arz eden demiryolu yapımına önem ve öncelik verilmelidir (OTB, 2010: 1).

Türkiye’de birçok sektörde olduğu gibi tarımda da mevcut durum ile ilgili sağlıklı veriler bulunmamaktadır. En önemli tarımsal ihraç ürünümüz olan fıncıkta, üretim alanları, üretici sayısı ve verim miktarları ile üreticinin yapısı hakkında elde

sağlıklı bilgiler olmaması yüzünden sorunların çözümü için kalıcı projelerde üretilememektedir(Sobutay, 2006: 16) .

Bölgede tarım ve tarım dışı istihdam ve gelir olanaklarının kısıtlı olması, toprağa bağlılık ve miras paylaşım düzeni gibi nedenlerle işletme arazilerinin parçalanması sonucu, aile başına düşen arazi ve gelir giderek azalmaktadır. Bu koşullarda kırsal aileler ve bölge ekonomisinin gelişme trendi, fındık gibi temel ürünlerin tarımı ve ticaretine bağlılığı daha da artmaktadır(Tanrıvermiş, 2006: 3–4).

Milli meyvemiz olan fındık kendi üretim bölgesinden diğer merkezlere olan insan göçü ile birlikte götürülmüş, buna ek olarak tarımda ciddi anlamda uğraşmayan ve arazilerde üretim yapmayan arazi sahipleri sadece yaz tatilinde değerlendirilmek amacıyla arazilerine fındık dikmişlerdir. Taban alanda yetiştiriciliği uygun olmayan, ayrıca bu arazilerde daha karlı ve birden fazla ürün alınabilecek olunmasına rağmen böyle arazilere fındık dikmek suretiyle fındık alanları 33 ile yayılmıştır. Böylece ekolojisi ve doğal yetiştirme alanı dışına çıkarılan fındıkta verim ve kalite düşüklüğüne sebep olunmuştur. Bu nedenle hem diğer ürünlerin karlı ve kaliteli yetiştiriciliği yapılan alanlar hiçbir denetim olmadan fındık dikilmek suretiyle işgal edilmiş, fındık alanları genişletilmiş, hem de daha karlı diğer ürünlerin yetiştiriciliğinin yapılabileceği alanlar daraltılmıştır(OTB, 2010: 2).

Makro ekonomik istikrarsızlıklar, döviz kurlarındaki dengesizlik, girdi maliyetlerinin yükselmesi ve piyasanın sürekli speküle edilmesi, serbest piyasa mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işleyememesi gibi yapısal sorunlar fındık piyasasını olumsuz etkilemektedir. Fındık sektöründeki sanayi kuruluşları bu makro ekonomik olumsuzluklardan etkilenirken birçoğu kapasite küçülterek atıl kapasiteyle çalışmak durumunda kalmıştır. Uygulanan devlet teşvikleri sanayinin sorununu çözememiş aksine rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir(Deniz, 2009: 19).

3.2. Fındık Sektörünün Üretim ve Üretici İle İlgili Sorunları

Uygulanmakta olan destekleme alımı ve taban fiyat garantisi fındık üretim alanlarını son 30 yılda %50 oranında artmasına neden olmuştur. Dünya tüketimine karşılık fındık üretiminin elastikiyeti düşük olduğundan arz fazlası sorunu ortaya

çıkıştır. Asıl yetiştirme yeri olan Karadeniz sınırları içindeki I. Bölge dışında yayılan fındık üretimi, ülkemizi gitgide daha fazla stokla karşı karşıya bırakmaktadır.

Arz fazlası, ihracatta dar boğazların ortaya çıkmasına, fiyatlarda aşırı dalgalanmaların olmasına neden olmuştur. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak amacıyla 1983 yılında çıkartılan 2844 sayılı "Fındık üretiminin planlanması ve dikim sahalarının belirlenmesi" hakkındaki kanun ve yönetmelikler tamamen siyasal kaygılardan dolayı zaman ve enerji kaybı olmanın ötesine geçememiş ve başarı sağlanamamıştır(OTB, 2010: 6).

Üretilen fındığın sağlıklı bir şekilde muhafaza edilmesi de büyük önem taşımaktadır. 2006 yılında uygulamaya konulan Lisanslı Depoculuk fikri Türk Fındığının sağlık ve kalitesini korumaya yönelik en önemli adımlardan biriydi. Ancak Lisanslı Depoculuk beklenenin dışında yeterli destek verilmeyince ve üzerinde yeterli proje geliştirilmeyince, üreticiler ve tüccarlar kendi depolarında yeterli sağlık şartlarını sağlayamadan depolamaya devam etmişlerdir.

Bir kısım fındık üreticisi büyük kentlerde ikamet etmekte ve fındığı ek gelir olarak görmekte olduğundan ürünlerini bekletmeksizin düşük fiyatlarla piyasaya arz etmektedirler. Bu durum geçimini sadece fındıktan sağlayan üreticileri olumsuz etkilemektedir. Sektörde bulunan sanayi işletmelerinde yeterli AR-GE çalışması yapılmadığından yeni ürün çeşitlemesi ve yoğun teknoloji kullanımı gerçekleşmemektedir. Üretim faktörleri arasında vazgeçilmez bir noktaya oturmuş olan "Teknoloji"nin çağın ve rekabet şartlarının gerektirdiği şekilde kullanılmaması sektörün sanayi yönlü gelişimi ve örgütlenmesi önünde önemli bir diğer sorundur(STB, 2010: 17- 23).

Geçimini sadece fındık üretimiyle sağlayan üreticilerin sermaye sıkıntısı yaşamalarından dolayı ilk belirlenen ucuz fiyatla fındıklarını satarak üretim maliyetinin altında satış geliri elde etmekte ve zararlar karşı karşıya kalmaktadır.

3.3. Fındık Sektörünün Talep ve Pazarlamayla İlgili Sorunları

Sektörde faaliyet gösteren ihracatçı firmaların sermaye yapıları ve finansman kaynakları sınırlıdır. Çoğu ölçek ekonomisi kriterlerinden uzak dünya normlarının altında çalışan bu işletmeler, işleme sanayisinin Hamburg'da yoğunlaşmış olması nedeni ile komisyoncu durumunda kalmışlardır. Gelişmiş ülkelerdeki alıcı sanayiciler ile etkin pazarlık yapma imkânları yoktur. Bu durumda fiyatı belirleyen çoğunlukla alıcı olmaktadır(OTB, 2010: 10).

Fındık imal eden, fındık işleyen müesseselerin birçoğu gayri sıhhi çalışmaktadır. Büyük ve ciddi firmalar, ucuz ama kalitesiz üretim yapan bu firmalar ile de rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Kalite bilinci tam olarak oluşmadığından tüketici için malın ucuz olması önemli bir tercih sebebidir. Ancak olaya daha geniş bir çerçevede bakmak gereklidir. Ayrıca kaliteli üretim yapmak için önemli yatırımlar yapan ve ciddi maliyetlere katlanan büyük firmalar haksız bir rekabet ortamı içinde kalmaktadırlar. Avrupa kapılarından "Aflatoksin" iddiası ile geri dönen fındıklar iç piyasaya özellikle metropol kentlerde piyasaya sürülmektedir. Bu durum piyasanın haksız ve denetimsiz rekabet koşullarının baskısında kalmasına neden olmaktadır(Deniz, 2009: 19). Ayrıca özellikle Avrupa ülkelerine yapılan ihracatlarımızda Aflatoksin sınır değerlerine takılan fındıklarımız iade edilmekten kaynaklanan masraflar tüccarlarımız tarafından karşılanmakta ve büyük zararlara uğramaktadır(OTB, 2011: 1- 2). Bu tarz ekonomik zarara uğrayan birçok firma ihracat yapacak sermaye gücü ve devlet teşviklerinin yetersizliği nedeniyle ihracat faaliyetlerine son vermek zorunda kalmaktadır.

Fındık sanayi sektörü içinde en fazla çikolata, kek, bisküvi, dondurma, lokum ve yağ imalatında kullanılmaktadır. Fındığa esas değerini kazandıracak olan yerli sanayide daha fazla kullanılması olacaktır. Ancak bunu teşvik edecek bir sistem, politika ve AR-GE çalışması mevcut değildir. Son zamanlarda konuyla ilgili olarak TUBİTAK ve Fındık Tanıtım Grubu(FTG)' nun çalışmaları dikkat çekici olsa da yeterli boyutlarda olmadığından istenen istenen pazar derinliği ve tüketim artışı yaratamamıştır(Sobutay, 2006: 16).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Ordu ve Giresun İllerinde Fındık İhracatçısının Mevcut Durumu ve Sorunları Üzerine Saha Araştırması

Bu bölüm çalışmanın uygulama kısmını kapsamaktadır. Bu bağlamda Ordu ve Giresun illerinde uygulanan saha araştırmasının analizleri yapılmaktadır.

4.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem

4.1.1. Amaç

Dünya fındık üretiminin büyük bir bölümü Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'nin en büyük tarımsal ihraç ürünü de fındıktır. Fındık Türkiye ekonomisinde ve yöresel olarak Karadeniz halkının geçiminde önemli bir yer tutmasıyla beraber; hem üreticisi, hem sanayicisi, hem de ihracatçısı bu sektörde zaman zaman sorunlarla karşılaşmaktadır. Araştırmanın amacı; Türkiye’de fındık sektörünün genel durumunu ortaya koymak ve bu bağlamda Ordu ve Giresun illerinde fındık ihracatçısının mevcut durumlarını, karşılaştığı sorunları belirleyerek bu sorunlara çözüm olacak öneriler sunmaktır.

4.1.2. Kapsam ve Yöntem

Araştırma kapsamına, ihracat yapan firmaların listesine KİB’ den ulaşılmış ve bu firmalarla temasa geçilerek yüz yüze anketler yapılmıştır. Bu listede mevcut 32 firmanın 22’si Ordu ilinde 10’u Giresun’da KİB’ ye kayıtlıdır. Yapılan görüşmeler neticesinde, 4 firma görüşmeyi kabul etmemiş, 28 firma görüşmeyi kabul etmiş olup bunların 3’ü ihracat faaliyetini durdurmak zorunda kalmışlardır.

Araştırma 31 soruyla sınırlandırılmıştır. Sorular kapalı uçlu, açık uçlu ve önceden kodlanmış sorulardan oluşturulmuştur. Sorularla firmaların yapısal özellikleri, ihracat ülke grupları ve miktarları, ihracat maliyetleri ve rekabet ortamında karşılaştıkları sorunlar ve bunlara karşı beklentileriyle ilgili bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma firmada ihracattan sorumlu kişi ile 2011 yılı Eylül-Ekim aylarında yapılmıştır.

4.1.3. Araştırmanın Değerlendirilmesi

Ordu ve Giresun illerinde fındık dış ticareti faaliyetinde bulunan firmalarla yapılan anketimizde, öncelikle firmaların çalışanlarının eğitim durumları, çalıştırdıkları kişi sayıları, kaç yıldır bu sektörde faaliyette buldukları gibi firmayı tanıtıcı kısa bilgiler elde edilmiştir. İhracat faaliyetleriyle ilgili sorularda, ihracatlarına yönelik miktar ve değer bilgileri, teslim şekilleri, ihraç edilen fındığın temin edilmesi ve ithalatçılarla sağlanan bağlantı şekilleri ve bunları sağlamanın maliyetleri üzerinde durulmuştur. Firmaların ihracatta karşılaştıkları sorunlarla ilgili sorularda, teknik, mali ve politik sorunlar belirlenmiş ve firmaların bu konudaki yaklaşımları ve çözüm önerileri açık uçlu olarak değerlendirmeye sunulmuştur.

4.2.Fındık Dış Ticaret Firmalarıyla Yapılan Saha Araştırması ve Sonuçları

4.2.1. Fındık Dış Ticaret Firmalarının Genel Yapısı

Fındık Dış Ticaret Firmaları, farklı din, dil, ırk, mezhep, beğenilere sahip ülkelerle ticaret yapmak durumunda oldukları için, önlerine çıkan engelleri aşacak yapılanmayı sağlamak zorundadır. Fındığın üretiminden, toplanmasına, kurutulmasına, işlenmesine ve satışa hazır hale getirilmesine kadar birçok prosedüre, kanuna ve yurtdışına uygun standartlara uymak mecburiyetindedirler. Bu nedenle araştırmaya katılan fındık dış ticaret firmalarının mevcut yapısı ve sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dış ticarete önemli bir ayrıntı olan eğitimle alakalı olarak, özellikle araştırmamıza verdiği yanıtlarıyla katkıda bulunan sorumluların eğitim durumu sorulmuş ve sonuçları Tablo 15.'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Araştırmaya Katılan Kişilerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Lise	Önlisans	Lisans	Y. Lisans	Doktora
Kişi Adedi	2	4	21	1	-

Tablo 15.'te 28 katılımcının %7,14'ü lise mezunu, %14,29'u önlisans mezunu, %75'i lisans mezunu ve %3,57'si yüksek lisans mezunudur. Dağılımdan anlaşılmalıdır

ki, fındık dış ticaret şirketleri daha çok eğitimli kişilerle çalışmayı tercih etmektedir. Özellikle lisans mezunu kişilerin ağırlıklı olarak çalışması dış ticarete verilen önemi göstermektedir.

Tablo 16’da katılan firmaların hukuki statülerinin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Firmaların Hukuki Statüsüne Göre Dağılımı

Hukuki Statü	Şahıs Şirketi	Anonim Şirket	Limited Şirket	Diğer
Firma Sayısı	-	10	18	-

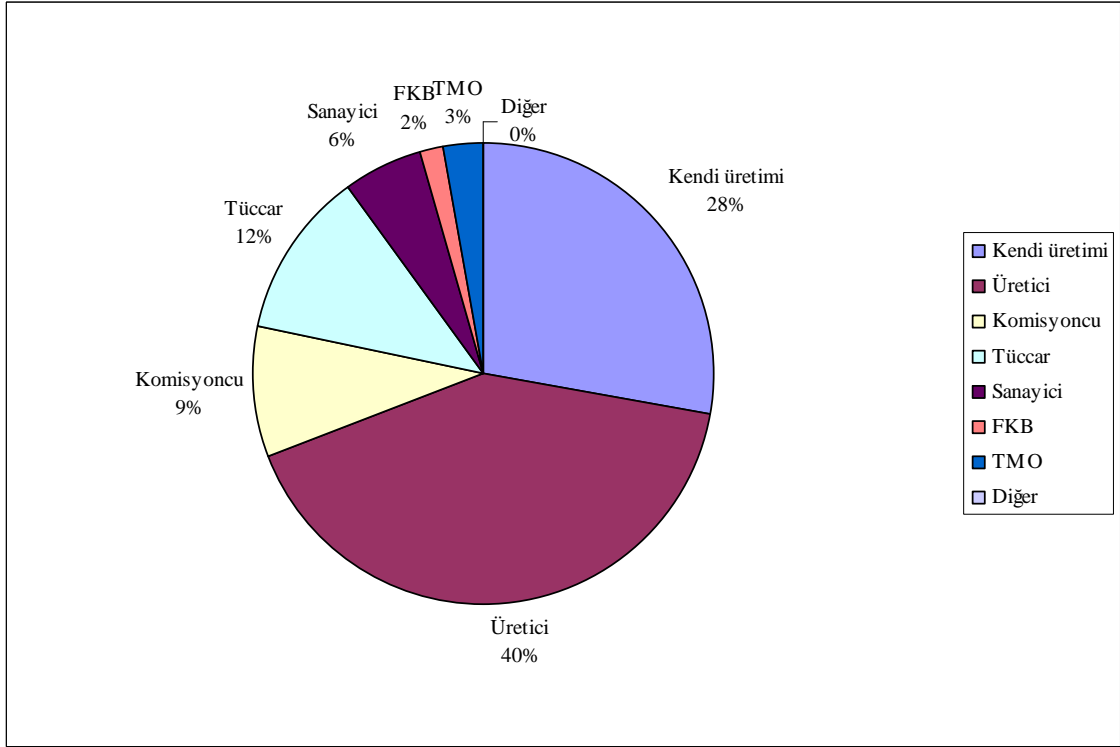
Tablo 16’ya göre, ankete katılan firmaların %35,7’si Anonim Şirket geri kalan %54,3’ü Limited Şirket statüsünde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, şirketlerin hukuki statüsü ne olursa olsun, anket yapılan firmaların yapısı aile fertlerinin ortaklığının olması, sermayedarların yine aileden olması nedeniyle statü yapıları çok önemli değildir. Babadan oğula geçen bir düzen hâkimdir. Maalesef ki, daha güçlü ve profesyonel sermaye ortaklıkları kurulamamıştır.

Firmalarla yapılan anketlerde belirtilen kişi sayısına göre, şirketlerde en az 25 kişi en fazla 400 kişi istihdam edilmektedir. 28 firmada toplam 2471 kişi çalışmakta ve ortalama firma başına 88,25 kişi istihdam edilmektedir.

28 firmanın 3’ü dış ticaret faaliyetlerine devam etmedikleri için beyanda bulunmamıştır. 25 firmadan alınan cevaplara göre, en az 3 yıldır, en fazla 60 yıldır dış ticaret faaliyetiyle uğraşmaktadır. 25 firma ortalama 19,6 yıldır dış ticaret faaliyetiyle uğraşmaktadır. Köklü olarak 50 yılın üzerinde 3 firma bulunurken, 10 yılın altında 7 firma fındık dış ticareti yapmakta, 10 ile 50 yıl arasında 12 firma fındık dış ticaretiyle uğraşmaktadır. Genel olarak bakıldığında fındık dış ticaretinde deneyimli firmalar hâkim durumdadır.

Fındık dış ticaret firmaları, hem yurtiçinde hem de yurtdışında satacakları fındıkları birçok kanaldan tedarik etmektedirler. Firmaların fındıkları tedarik ettikleri yerler Şekil 1’de gösterilmektedir.

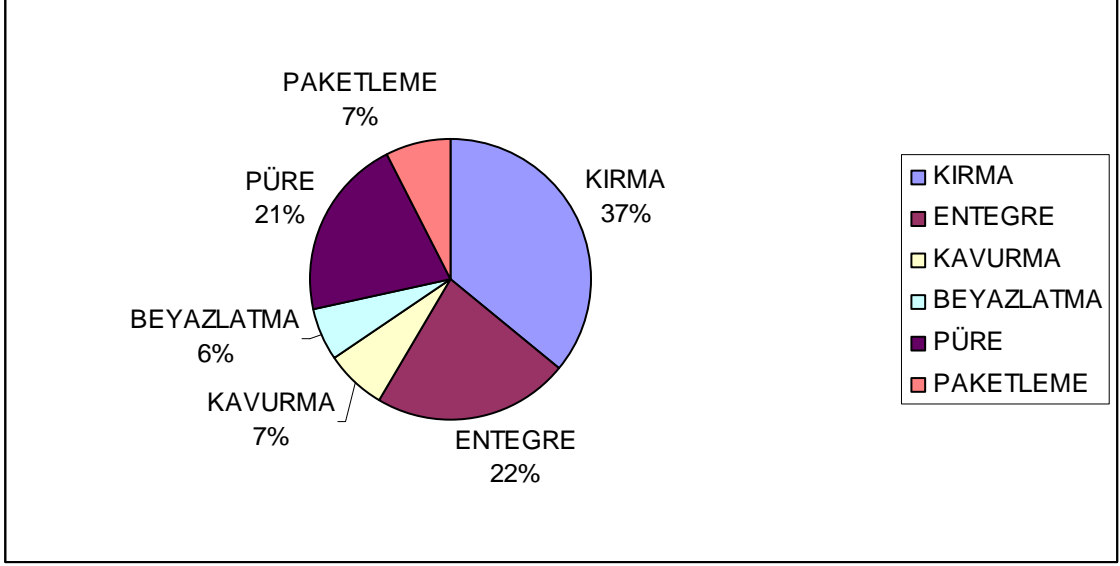
Şekil 1. Firmaların Fındığı Tedarik Ettikleri Yerler

Firmalar, maliyeti düşük tutmak amacıyla fındıkları en çok üreticiden direkt satın alarak yahut kendileri üretimi gerçekleştirerek tedarik etmektedir. % 40 oranla üreticiden alım en fazla tercih edilen olarak görülmektedir. TMO'dan alım % 3 oran ve FKB'den alım % 2 oranla en düşük oranlardadır. Her ne kadar maliyeti yükseltse bile fındık fiyatlarında yaşanan dalgalanmalarından kaynaklı olarak fındık üreticileri fındıklarını satmayıp fiyatların yükselmesini beklemekte ve fındık bulmakta zorlanan firmalar mecburi olarak % 12 oranında tüccar ve % 9 oranında komisyoncu aracılığıyla fındıkları temin etmektedir.

Fındık dış ticaret Şirketleri, mevcut üretimlerini fındığı işleyerek, katma değer yaratacak şekilde geliştirmek zorundadır. Bu amaçla teknolojik yatırımlarını artırmalı ve ihracata konu olan fındığı ihtiyaca cevap verecek kalite ve sağlıkta müşterilere ulaştırmaktır. 28 firmanın sadece 1 tanesinde işleme tesisi mevcut bulunmamaktadır. Her firma fabrikalarından en az 1 işlemi yapmaktadır. Kapasitesi en düşük tesis yılda 50 ton fındığı işleyebiliyorken, en fazla kapasiteye sahip firma yıllık 60.000 ton fındık işleyebilmektedir. Firmaların işleme tesislerinde mevcut işleme faaliyetleri Şekil 2'de gösterilmektedir.

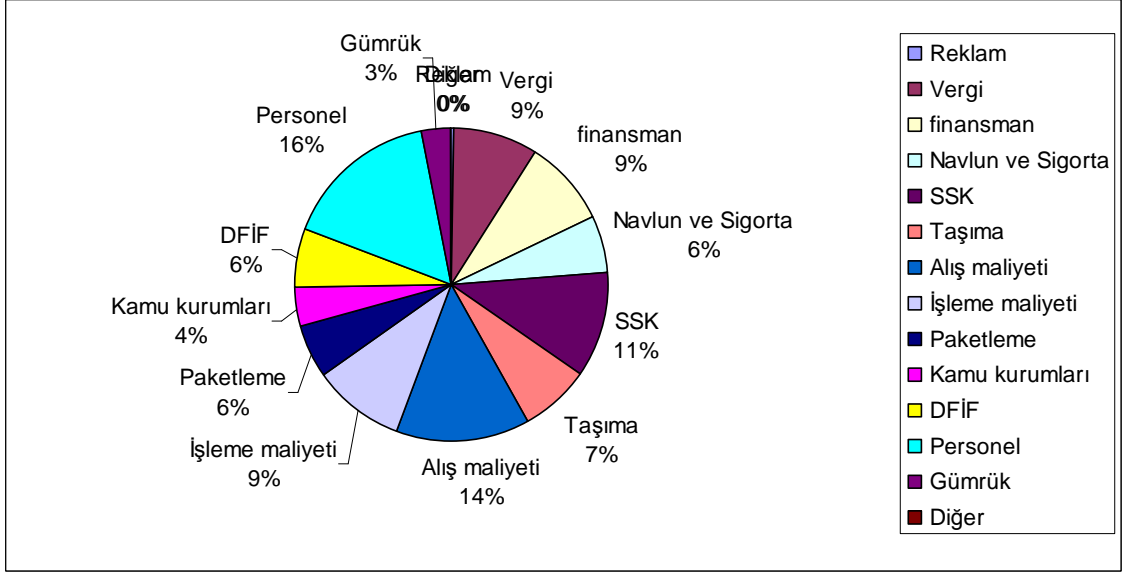
Şekil 2. Fındık İşleme Tesislerinde Yapılan İşlemlerin Dağılımı

Şekil 2’de görüldüğü üzere, %37 oranla tesislerde kırma işlemi en çok gerçekleştirilen işlemdir. Tablo 13’ten görüleceği üzere, 2010- 2011 döneminde toplam fındık ihracatımızın içinde %58,8 ile en çok pay alan kırılmış olarak satılan ve başka işlem görmeyen kabuksuz iç fındıktır. %22 oranla entegre tesise sahip olan firmalar birçok işlemi bir arada bulundurmakta ve fındığı çok farklı şekillerde işlemektedir. Tesislerde %21 orana sahip püre işlemi 2010- 2011 döneminde toplam fındık ihracatımız içinde %10,2 fındık püresi ihracat payıyla epey düşük durumdadır. Tesis içinde %7’lik pay alan kavurma işlemi, 2010- 2011 döneminde toplam fındık ihracatı içinde %10,2 payla yine düşük durumdadır. Tesis içinde %6’lık pay alan beyazlatma işlemi, 2010- 2011 döneminde toplam fındık ihracatı içinde %1,7 payla çok daha az durumdadır. Ayrıca son yıllarda önemli hale gelen paketleme işlemi tesislerimizde %7 pay ile teknolojisi kullanılmaya başlanmıştır. Sayısal veriler göstermektedir ki, ülkemiz üretilen fındığı yeterli düzeyde işleyememekte ve katma değer yaratacak işlemleri yeterli kullanmadığı için en çok az işlem görmüş halde daha ucuz fındık ihraç etmektedir. Almanya ve İtalya gibi üretimi düşük ülkeler fındığı ülkemizden ithal etmekte ancak fındığı işleyerek daha ileri düzeyde işlenmiş halde sattıklarından daha çok kar elde etmektedirler.

Fındık dış ticaret firmaları, mevcut faaliyetlerini sürdürmek için katlanması gereken birçok kalem maliyetle karşı karşıyadır. Özellikle üretim ve ihracat yaptıklarından maliyet kalemleri çok çeşitlidir. Şekil 3'te firmaların karşılaştıkları maliyetlerin dağılımını gösterilmektedir.

Şekil 3. Firmaların Karşılaştıkları Maliyetler

Fındığın tanıtımındaki yetersizlikler ve firmaların yurtdışındaki girişim eksiklikleri nedeniyle reklam pek tercih edilmemektedir. Yapılan yüz yüze görüşmelere göre, firmalar babalarından kalan eski firmalarla ticaretlerini sürdürmekte ve dışarıya açılmakta cesaretsiz kalmaktadırlar. Bunun yanında fındık ihracatında en çok yeri tutan maliyet unsuru personel ücretleridir. Ülkemizdeki işçilik maliyetleri birçok ülkeyle rekabet şansımızı azaltan bir faktördür. Bunun yanında işçilerle ilgili yatırılan SSK ödemeleri ve vergiler firmaları zorlayan başka maliyetlerdir.

Fındık ihracat sektörü, tarım ürünleri arasında fındığın getirisi yüksek bir ürün olmasından kaynaklı olarak çok önemli durumdadır. Bu yüzden bu sektörde pay alan bu firmalar da yaptıkları ihracatları derecesinde bu durumdan pay almaktadırlar. Tablo 17 firmaların bu sektör içindeki büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 17. Firmaların Fındık Dış Ticaret Sektörü İçindeki Büyüklükleri

	Küçük	Orta	Büyük
Firma Sayısı	12	11	2

Anket yapılan firmalardan 2 tanesi bu sektörde kendini büyük firmalar olarak kabul etmekte ve 1 yıl içinde en çok ihracat yapan firmalar listesine her yıl girmektedirler. Geri kalan firmalardan 11 tanesi kendini orta büyüklükte görürken, 12 tanesi de kendini küçük ölçekte görmektedir.

Fındığın saklanması ve korunması fındığın sağlıklı olarak korunması açısından çok önemlidir. 28 firmanın hepsinin kendilerine ait bir deposu bulunmaktadır. Ayrıca bu şirketlerden 18 tanesinde kendilerine ait nakliye aracı bulunurken 10 tanesinde nakliye aracı bulunmamaktadır. Zaten 3 şirket ihracat yapmadıkları için nakliye aracı bulundurmamakta ve geriye kalan 7 şirket de küçük işletmeler oldukları için nakliye işiyle uğraşamamaktadır.

Fındık dış ticaretiyle uğraşan firmalar, fındığın üretimi, tedariki, saklanması, yurtdışına pazarlanması ve yurtdışına teslimine kadar rekabette zorlayıcı maliyetlerle karşılaşmaktadır. Her ülkenin farklı konularda karşılaştırılmalı olarak üstünlükleri bulunmaktadır. Muhakkak ki ülkemiz için en önemli üstünlük fındığın bol üretiliyor olmasıdır. Ancak üretiminin dışında ihracatta zorlayıcı maliyetlerin firmalar arasında öncelik sırasına göre mukayese edilmiş olup Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18. Firmaları İhracatta Zorlayan Maliyet Kalemleri Karşılaştırılması

	Hammadde Girdileri	İşgücü Maliyetleri	SSK	Gümrük Masrafları	Enerji Girdileri	Vergiler	Nakliye	Kurumlara Yapılan Ödemeleri
1.Öncelik	14	10	-	-	-	4	-	-
2.Öncelik	-	13	7	1	3	4	-	-
3.Öncelik	5	-	13	-	1	9	-	-
4.Öncelik	5	4	4	-	5	8	2	-
5.Öncelik	4	1	4	1	15	1	2	-
6.Öncelik	-	-	-	4	1	2	16	5
7.Öncelik	-	-	-	11	2	-	6	9
8.Öncelik	-	-	-	11	1	-	2	14

Fındık dış ticaret şirketlerinin karşılaştığı maliyetler karşılaştırıldığında, hammadde girdileri ve işgücü maliyetleri öncelikli maliyetleri teşkil etmektedir. Fındığın üretilmesi, bakımı ve işlem maliyeti ve ayrıca işçi ücretlerinin yüksek oluşu rekabet açısından ülkemizi birçok sektörde olduğu gibi zorlamaktadır. Vergiler ve SSK ödemeleri, firmalar açısından 2. planda zorluk getirmektedir. Ancak devletin ihracat vergi iadesi bu konuda rahatlatıcı etki yaratmaktadır. Enerji girdileri de maliyetler açısından orta düzeyde etki yaratmakta ve fındığın işlenmesi ve nakliyesi esnasında maliyete etki yapmaktadır. Gümrükten uygunluk onayı için DFİF yatırılması, banka transfer masrafları, yetkili kurumlara özellikle Tarım İl Müdürlüklerine yapılan analiz ücretleri ödemeleri ve ayrıca yurtiçi ve yurtdışı nakliye ücretleri rekabette fındık dış ticaret şirketlerini zorlayıcı etki yaratmaktadır.

Firmalar fındık alımlarını birçok etkene dayalı olarak düzenlemektedirler. Firmaların sermaye ve kapasitesi, fındığa olan yurtiçi ve yurtdışı talep ve ayrıca fındık fiyatı fındık alımını etkilemektedir. Bu alımlara etki eden faktörlerin ihracatta ne kadar etkili olduğu öncelik sırasına göre mukayese edilmiş olup Tablo 19’da gösterilmektedir.

Tablo 19. Fındık Alımını Etkileyen Faktörlerin İhracatta Etkililik Dereceleri

	Kapasite	Yurtiçi Talep	Fındık Fiyatı	Sermaye	Yurtdışı Talep
Hiç	2	1	-	-	1
Az	1	12	1	1	-
Nötr	3	8	1	3	-
Oldukça	20	6	7	17	9
Çok	2	1	19	7	18

Fındık, dünyada kullanım alanı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu açıdan mevcut talep de ona göre artış göstermektedir. Rekabet ortamının getirdiği zorlukların yanı sıra, firmanın ihracat potansiyelini etkileyecek faktörler de etkili olmaktadır. Araştırmaya katılan firmalar, fındık fiyatlarını ve yurtdışı talebini daha çok etkili görürken, kapasiteyi ve sermayeyi oldukça önemli olduğunu ancak yurtiçi talebin çok az etkili olduğunu belirtmişlerdir. Fiyatların dalgalı olması zaten fındık piyasası için en büyük sorunu teşkil etmektedir. Üretimdeki dalgalanmalar fiyata yansımakta ve dolayısıyla da yurtdışı talebi de doğrudan etkilemektedir. Firmaların sermaye ve kapasiteleri bir nevi şirketin gücünü ve potansiyelini yansıtmakta olduğu için talebi karşılayacak yeterliliğe sahip olunmasını gerektirmektedir.

Türkiye, fındık üretiminde ve kalitesinde önde olan bir ülkedir. Araştırmaya göre, firmaların fındığın kalitesiyle ilgili düşüncesi Tablo 20’de gösterilmektedir.

Tablo 20. Firmaların Türkiye’deki Fındığın Kalitesi Hakkında Düşünceleri

	Çok Kötü	Kötü	Orta Düzeyde	İyi	Çok İyi
Firma Sayısı	-	-	2	23	3

Türkiye’de üretilen fındık, ülkemizin fındığın yetişmesi için uygun bir iklim, toprak yapısı ve yağış düzenine sahip olmasından dolayı hem bol hem de kaliteli olmaktadır. Ancak verilen cevaplardaki “İyi” düzeyinin “Çok İyi” düzeyine çıkmamasının en büyük nedeni, fındık bahçelerinin yeterli ve uygun bakımlarının

yapılmaması, toplanması, kurutulması ve saklanmasına kadar olan süreçte fındığın zarar görmesidir. Bu amaçla, fındık üretimi ve işleme yapan firmalar ihracatta uygun standart ve kaliteyi yakalamak için kalite sertifikası edinmek zorundadır. Yapılan ankette, tüm fındık sistem aşamalarını daha sistematik şekilde ele alan ve önleyici nitelik taşıyan Tehlike Analizi ve Kritik Noktaları (HACCP) belgesine sahip olan 9 firma bulunmaktadır. Ürün ve hizmetlerin uluslararası standartlarda kabul görmüş bir standarda uygun olarak üretildiğini gösteren ISO 9001 belgesine 16 firma sahiptir. Toplam kalite yönetiminin kabul edilebilir düzeyde olduğu ve AB Standartlarına uyumlu olduğunu gösteren ISO 9000 belgesine 6 firma sahiptir. İşletmede HACCP sisteminin kurulmasını ve devamlılığının sağlanmasını, dokümanite edilmiş ve etkin bir kalite yönetim sisteminin uygulanmasını ve fabrika çevre standartlarının, ürünlerin, proseslerin ve personelin etkin bir şekilde kontrol edilmesini öngören ve ayrıca menşei ülkesine bakılmaksızın İngiliz perakendecilere gıda ürünü tedarik eden firmaların almak zorunda oldukları BRC belgesine 7 firma sahiptir. Gıda Güvenlik Standardı çerçevesinde kendi pazarlarında daha güvenli gıda ürünü satmalarını içeren IFS belgesine 3 firma sahiptir. Gıda zinciri boyunca gıda güvenliğinin temini, buna yönelik yönetim standartlarının geliştirilmesi ve analiz edilmesini içeren ISO 22000 belgesine 7 firma sahiptir.

İhracatta özellikle gıda sektöründe hem sağlık hem kalite çok önemli boyuttadır. Daha doğrusu özellikle Avrupa ülkelerin ithalatlarında öncelikle önemli saydıkları bu kriterlerdir. Ancak rekabet ortamında ürünün kalitesi yanında fiyatı da etkili olmaktadır. Tablo 21’de firmaların rekabet ortamında fiyatın mı kalitenin mi etkili olduğu karşılaştırılmaktadır.

Tablo 21. Firmalar Açısından Rekabette Fiyat ve Kalite Karşılaştırılması

	Sadece Kalite	Kalite Daha Fazla	İkisi de Eşit Düzeyde	Fiyat Daha Fazla	Sadece Fiyat
Firma Sayısı	1	4	19	4	-

Anket sonuçları fındık ihracatlarında rekabete etkisi olan hem kalitenin hem de fiyatın eşit düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Bu yüzden fındık ihracatçısı, fındığı

hem sağlıklı ve kaliteli olarak ihraç etmeli hem de fındığın bol olduğu zamanlarda ve fındığın daha az üretildiği dönemlerde stok kontrolleriyle fiyat dengesini sağlamak zorundadır.

4.2.2. Araştırmaya Katılan Fındık Dış Ticaret Firmalarının İhracat Yapısı

Fındık dış ticaret firmaları, amaç olarak fındığı pazarlamak ve ihraç etmek şeklinde benimsemiştir. Bu nedenle, firmalar yurtdışı müşterilere ulaşmalı ve bağlantı kurmalıdır. Araştırmanın bu bölümünde, firmaların ihracat yapısı, müşterilerle olan ilişki durumları ve yapılan ihracatlarıyla ilgili karşılaştırılmalar yapılarak mevcut durumla ilgili tespitler yapılmıştır. Tablo 22’de firmaların müşterilerle bağlantı şekilleri görülmektedir.

Tablo 22. Dış Ticaret Faaliyetlerinde Müşterilerle Bağlantı Şekilleri

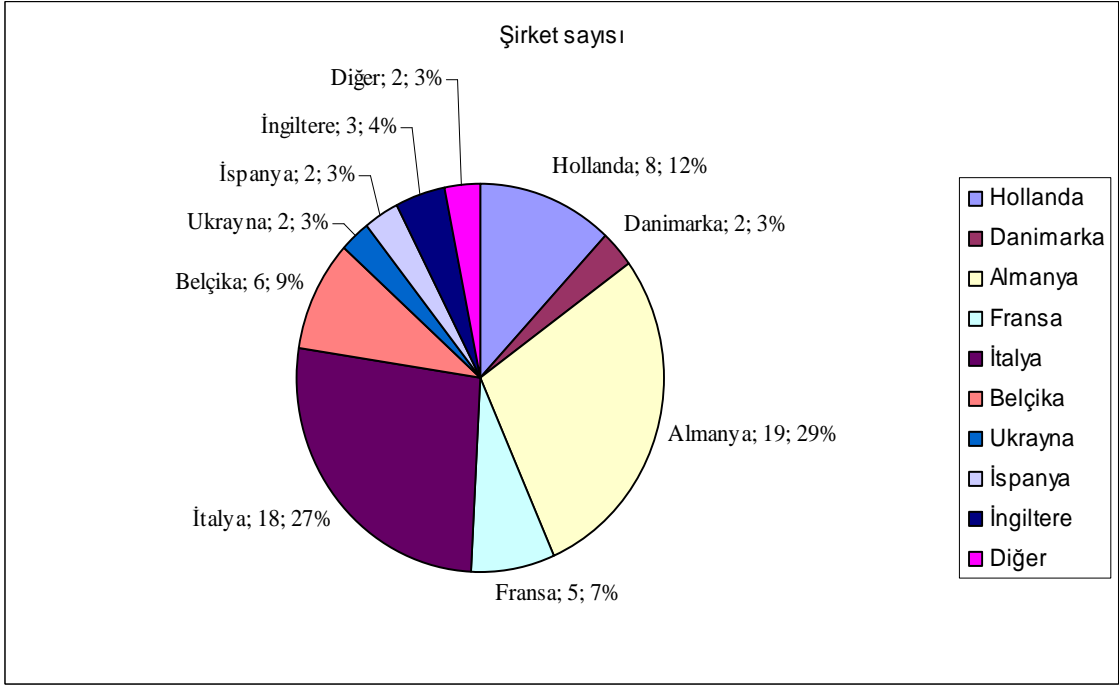
	Aracı Kurumlar	Bayilikler	Müşteri Tavsiyeleri	Fuarlar	Yurtdışı İş Seyahatleri
1. Öncelik	11	-	-	-	14
2. Öncelik	11	-	1	7	6
3. Öncelik	5	1	11	11	4
4. Öncelik	1	11	7	7	2
5. Öncelik	-	16	9	3	2

Tablo 22’ye göre, Fındık dış ticaret firmaları müşterileriyle daha çok aracı kurumlar ve yurtdışına çıktıklarında yaptıkları görüşmelerle bağlantı kurmaktadır. Fuarlara katılım çok olmasa da tercih edilirken, bayilik ve müşterilerden alınacak tavsiyelere başvurulmamaktadır. Zaten fındık sektörümüzün en büyük sorunlarından birisi de fındığın yurtdışına pazarlanması, tanıtılması ve satılmasıdır. Firmalarla yapılan görüşmelerde, firmaların kurucuları tarafından ya da aile büyükleri tarafından zamanında kurulmuş yurtdışı firma bağlantılarıyla kaldıklarını ve bunun dışına çıkmaya cesaretli olmadıkları belirtilmiştir.

Bir firma farklı olarak, fındığın tanıtılması ve yararlı etkilerinin gösterilmesi açısından önemli sayılabilecek çalışmalarda bulunmaktadır. Üniversite ile yapılan ortak çalışmalarında, özellikle doğum yapmış kadınlar üzerinde fındığın veya ballı fındık ezmesinin anne sütü üzerindeki artırıcı etkisi ve anne sütündeki yararlı besinleri artırıcı etkilerini araştırmaktadır.

Fındık ihracatı, ülkemiz tarım ürünleri ihracatı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Fındık ihracatımız ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Ankete katılan firmaların fındıkları ihraç ettiği ülkelere göre dağılımı Şekil 4'te gösterilmektedir.

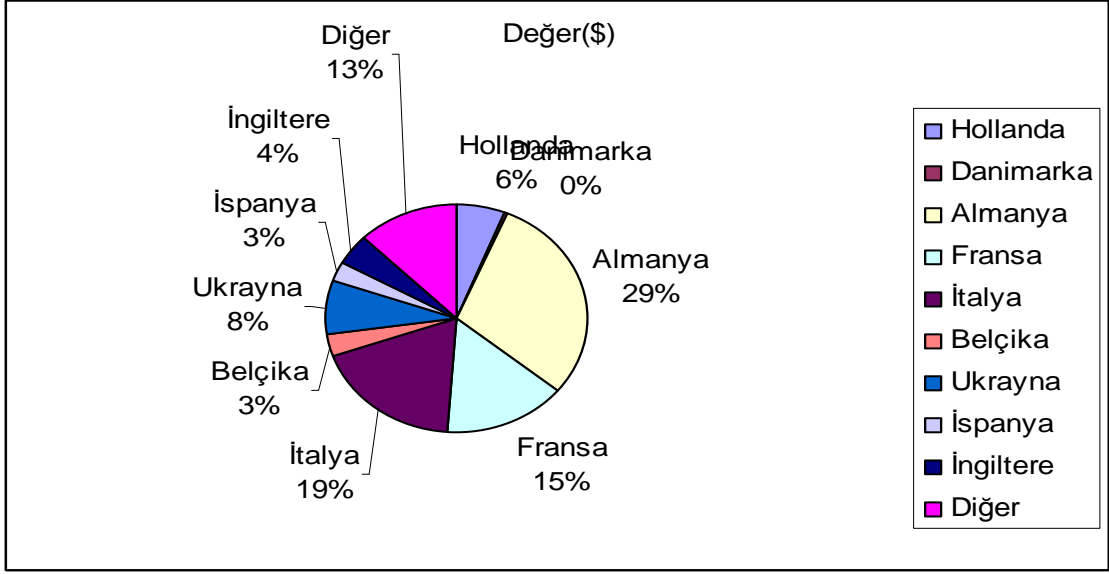
Şekil 4. Firmaların En Çok Fındık İhraç Ettikleri Ünelere Göre Dağılımı(2010 Yılı)

25 firmayla yapılan görüşmeye göre, 19 firmayla %29'luk payı alan Almanya firmaları arasında en çok fındık ihracatı yapılan ülke durumundadır. 18 firma %28'lik payı alarak İtalya'ya fındık ihracatı yapmıştır. Sırasıyla %12'lik payla 8 firma Hollanda'ya, %9'luk payla 6 firma Belçika'ya, %7'lik payla 5 firma Fransa'ya, %4'lük payla 3 firmayla İngiltere'ye ihracat yapılmıştır. %3'lük payı alan ülkeler Danimarka, Ukrayna, İspanya ve diğer ülkelerdir.

Firmaların ihracat yaptıkları fındık miktarlarına göre dağılımı Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5. Firmaların Fındık İhracat Miktarlarına Göre Dağılımı (\$)

Şekil 5'e göre, fındık ihracatımızın büyük çoğunluğunu Avrupa ülkeleri oluşturmaktadır. Özellikle Almanya %29 oranla en fazla ihracat yaptığımız ülke durumundadır. Sırasıyla İtalya %19 ve Fransa %15 ile fındığı ihraç ettiğimiz ülkeler arasındadır. Tablo 10'da İstanbul İhracatçı Birlikleri'nden alınan fındık ihracatı raporu ile fındık ihracatı yaptığımız ilk 10 ülke kıyaslamaları verilmiştir. Saha araştırması sonuçlarımız karşılaştırıldığında Almanya, İtalya ve Fransa'nın yine en çok ihracat yaptığımız ülkeler olarak aynı şekilde sıralanmıştır. Almanya ve Ukrayna ülkelerindeki oransal farklılık mevcut örneklem çerçevesindeki büyük firmaların bu ülkelere daha çok yönelmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Fındık ihraç eden firmalar sadece fındık ve fındık mamullerinde uzmanlaşmışlardır. Bu nedenle fındık, işlenmesi saklanması ve ihracata hazır hale getirilmesi için fabrika içinde farklı tesisler mevcut olması gerekmekte olan kompleks yapıda bir ürün olduğundan başka ürünlere yönelilmemektedir ve sadece fındık ve fındık mamulleri ihracatı yapılmaktadır.

Teslim şekilleri, ihracat veya ithalata konu olan eşyanın yüklenilmesinden, taşınması ve teslim edilmesine kadar olan zamandaki yükümlülükleri dağıtan anlaşma biçimidir. Taraflar aralarında yükümlülükleri bu teslim şekilleriyle belirleyip maliyeti bölüşmektedir.

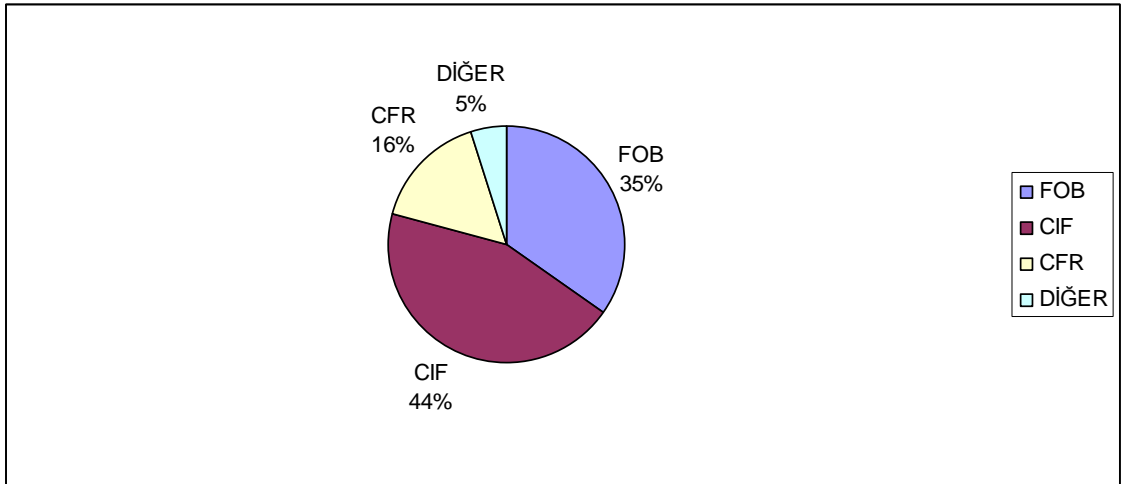
En sık kullanılan teslim şekillerinden FOB (Free On Board), özellikle gemi taşımacılığında kullanılmakta ve karayolu ile aynı şartı taşıyan karşılığı FCA (Free Carrier) olarak uygulanmaktadır. Bu iki taşıma şekli, eşyaya ait navlun ve sigortanın alıcıya ait olduğunu göstermektedir. İhracat yapan firma malı araca yükler ve geri kalan sorumluluk artık alıcıya aittir. İhracatçı için az maliyetli ve daha çok tercih edilen ancak ithalatçılar için tercih edilmeyen teslim şeklidir.

CIF (Cost Insurance Freight) taşıma şekli yine gemi taşımacılığında kullanılmakta ve karayolu karşılığı CIP (Cost Insurance Paid to) olarak kullanılmaktadır. Eşyaya ait sigorta ve navlun maliyetlerini ihracatçının karşılamak zorunda olduğu teslim şeklidir. İthalatçı için mantıklı ihracatçı için tercih edilmeyen bir teslim şeklidir.

CFR (Cost and Freight) taşıma şekli gemi taşımacılığında kullanılmakta ve karayolu karşılığı CPT (Carried Paid to) olarak kullanılmaktadır. Eşyaya ait sigorta alıcıya aitken, navlun ihracatçıya aittir.

Aşağıda, firmaların ürünlerini teslim ederken kullandıkları teslim şekillerinin dağılımı Şekil 6'da gösterilmektedir.

Şekil 6. Fındık İhracatında Kullanılan Teslim Şekilleri Dağılımı

Şekil 6'da görülmekte ki, % 44 oranla en fazla CIF teslim şekli kullanılmaktadır. CIF teslim şekli ihracatçı tarafından her ne kadar tercih edilmese de, Türk fındığının tanıtımının yeterli yapılmaması ve pazarlama bilgisindeki yetersizlikler nedeniyle belirli ülkelerle yapılmak zorunda kalınan ihracat, fındık ihracatçısını birçok şartları kabul

etmek zorunda bırakmaktadır. Ancak ihracat için daha az risk içeren FOB teslim şeklini firmalarımızın ihracatının %35'inde uygulayabilmektedir.

Ülkemiz, ihracatın özendirilmesi için ihracatta teşvikler getirmiştir. Bunlardan fındık ihracatçısının yararlandıkları Vergi İadesi, İhracat Kredisi, Vergi Muafiyeti, İstisnası, İndirimi ve DFİF Primi olarak yararlandırılmaktadır. Tablo 23'te firmaların yararlandığı teşvikler gösterilmektedir.

Tablo 23. Firmaların İhracatta Yararlandıkları Teşvikler

	Vergi İadesi	İhracat Kredisi	Vergi Muafiyeti, İstisnası ve İndirimi	DFİF Primi
Firma Sayısı	25	11	2	4

Araştırmaya katılan 28 firmanın sadece 25'i ihracat yaptığından bu teşviklerden faydalanabilmektedir. Firmaların tamamı vergi iadesinden yararlanırken, 11'i uygun ihracat kredisinden yararlanmakta çok az firma da vergi muafiyet, istisnası ve indirimi ayrıca da DFİF priminden yararlanmaktadır.

Fındık, ülkemizde çok eskilerden beri ihraç edilmektedir. 50 yıla yakın zamandır birçok firma ihracatlarını sürdürmektedir. Firmaların geçmişten günümüze fındık ihracatlarının durumu, Tablo 24'te gösterilmektedir.

Tablo 24. Firmaların Geçmişten Günümüze Fındık İhracatlarının Durumu

	Artma Eğiliminde	Azalma Eğiliminde	Değişmedi	Dalgalı, Değişken
Firma Sayısı	9	2	1	16

Tablo 24'e göre, fındık ihracatı o yılki üretim miktarına ve belirlenen fiyatlara bağımlı olarak yıldan yıla değişkenlik göstermektedir. Türkiye fındık üretimi genel olarak artmakta olduğu için, 9 firmanın fındık ihracatları da artış göstermiştir.

Türkiye'nin fındık ihracatını etkileyen birçok faktör mevcuttur. Fındığın miktarından sağlığına, kalitesinden üzerinde belirlenen politikalara, mevcut

pazarlarından belirlenen standartlara kadar ve nihayetinde belirlenen şartlarda teslimine kadar uzanan birçok faktör etkili olmaktadır. Sektörün karşılaştığı ana başlık altında topladığımız bu faktörlerin fındık ihracatımızı ne derece etkilediği Tablo 25'te karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Tablo 25. Fındık İhracatında Etkili Olan Faktörler ve Etkililik Dereceleri

	1	2	3	4	5
Ülke İmajımız	-	-	3	22	3
Firmanızın Marka İmajı	1	1	2	12	12
Türk Fındığının Üretim, Sağlık, Kalite ve Ambalajlanması ile İlgili İmajı	-	-	1	13	14
Paketleme Politikamız	-	2	7	17	2
Tanıtım Faaliyetleriniz, Yurtdışı Reklamlarınız	5	7	11	5	-
Dış Ticaretteki Tarife Dışı Engeller (Aflatoksin vb.)	1	-	1	5	21
Üretim Teknolojinizin Yeterliliği	-	1	4	17	6
Üretilen Fındığın Kalitesi	-	1	-	12	15
Ülkenin Fındık Politikaları	3	7	10	6	2
Fındık İhracatındaki Bürokrasi'nin Olumsuz Etkileri	3	8	12	2	3
Devlet Kurumlarının İşlem Hızı	1	8	14	4	1
Fındık Dış Ticaret Şirketlerinin Birlikte Hareket Etmesi	-	6	13	4	5
Çalışanların Eğitim Düzeyi ve Tecrübeleri	-	2	12	13	1
Yöneticinin İhracat Sektöründeki Deneyimi	-	-	4	18	6
Bireysel Pazar Araştırmalarınız	-	7	13	3	5
İhracata Destek Veren Kurumların Sunduğu Pazar Bilgileri	-	7	18	2	1
Türk Fındığının Dünyaya Tanıtımı	-	1	9	12	6
Sağlanan Pazar Bilgilerinin Yeterli Değerlendirilmesi	1	5	15	5	2
Aracı Kurumlarla Sağlanan Koordinasyon	-	5	15	5	3
Üreticilerle Sağlanan Koordinasyon	1	8	15	3	1
Uluslararası Fuarlara Katılım	-	6	18	4	-
Siparişlerin Zamanında ve Tam Olarak Teslimi	1	-	1	16	10
Uluslararası Taşıma Bilgisi	-	2	8	17	1
Çevre Standartlarına Uyumun Sağlanması	-	1	1	23	3
Sağlık Standartlarına Uyumun Sağlanması	-	2	-	11	15
AB Standartlarına Uyumun Sağlanması	-	2	-	11	15
İhracatta Devletin Destekleri	1	2	6	11	8
Fındığın Ürün Çeşitliliği(Kabuklu, Kabuksuz, Beyazlatılmış vs..)	-	1	4	15	8
Müşterilerin Zamanında Teslimatla İlgili Memnuniyetleri	-	1	-	17	10
Müşterilerin Ürün Memnuniyeti	-	1	-	2	25

Not: (1 Hiç, 2 Az, 3 Nötr, 4 Oldukça, 5 Çok)

Tablo 25'e göre, firmalar ihracatlarına etki eden faktörlerin başında müşterilerinin satılan fındık ve fındık mamulleriyle ilgili memnuniyetlerini daha çok etkili bulmaktadır. Gıda ürünleriyle ilgili standartlar, özellikle Avrupa Birliği'nin fındıktaki Aflatoksin değerlerine koydukları sınırlamalar, ihraç edilen fındığın sağlık, kalite ve ambalaj durumu öncelikli olarak etki eden faktörler olarak görülmektedir. Ülkemizin fındık konusundaki imajı, teknolojik gelişmeler, piyasayı tanıyan ve tecrübeleriyle ihracata yön veren yöneticiler de fındık ihracatımız için etkili görülmektedir. Pazar bilgileri sağlayan kurumlar, fındığın dünyaya tanıtımı, üretimle ilgili fındık politikaları, fuarlar, üretici ve aracı kurumlarla koordinasyonun pek etkili olmadığı görülmektedir.

4.2.3. Firmaların Fındık Sektörüyle İlgili Mevcut Sorunları, Beklentileri ve Çözüm Önerileri

Fındık Dış Ticaret Şirketleri, fındık ihracatları sırasında birçok sorunla karşı karşıya kalmakta ve bu yüzden ekonomik ve siyasi anlamda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu amaçla araştırmamızın bu bölümünde, sektörün mevcut sorunları ve firmaların bu sorunlara karşı çözüm önerileri ile bunlara karşı yapılacak önlemlerle ilgili beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Firmaların fındık temininde aracılardan oluşması birçok yönden fındık ihracatçısını zarara sokmaktadır. Aracıların varlığı ile ortaya çıkan sorunlar genel olarak, maliyetin artması, peşin para ile yapılan alımların yarattığı finansal sorunlar ve fındıkların iyi seçilememesi olarak belirtilmiştir. Bu yaşanan sıkıntılara karşılık üreticilerin bilgilendirilmesi, direkt olarak üreticiden alımların yapılması, bunun için özellikle üreticiler için satış noktalarının yapılması, aracı satışlarının yasaklanması, lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılması ve aracılardan fiyatı çok yükseltmemeleri için fiyat standardı getirilmesi çözüm olarak belirtilmiştir.

Firmalar, temin ettikleri fındıkları ihracat aşamasına getirene kadar da birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. İhracatta genel olarak karşılaşılan, devletin uyguladığı prosedürlerin çok olması neticesinde bürokrasinin işlemleri yavaşlatması, fındığın işlenmesinden taşınması ve müşteriye teslimine kadar olan süreçte karşılaşılan

maliyetlerin yüksekliği ve bunun rekabette zorlayıcı etkileri, Avrupa Birliği ülkelerine yapılacak ihracatta karşılaşılan Aflatoksin limitleri ve bu nedenle ürünlerin iade edilmesi, finansal sorunlar başlıca ihracatta zorlayıcı sorunlar olarak belirtilmiştir. Bu sorunlara karşılık olarak, ihracatta prosedürlerin azaltılması ve bürokrasinin azaltılması, lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılması için teşviklerin artırılması, Aflatoksin limit düzenlemelerinin daha uygun hale getirilmesi, finansal açıdan teşviklerin artırılması, fındık fiyat politikalarında belirliliğinin sağlanması gibi çözüm önerileri işlemleri daha kolaylaştıracağı belirtilmiştir.

Firmalar, sektörün büyüklüğü ve karmaşıklığı nedeniyle birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Tablo 26’da fındık sektöründe yaşanan sorunların karşılaştırılması gösterilmektedir.

Tablo 26. Firmaların Sektörde Yaşadıkları Sorunların Karşılaştırılması

	1.Öncelik	2.Öncelik	3.Öncelik	4.Öncelik	5.Öncelik	6.Öncelik
Devlet Desteklerinin Yetersizliği	12	3	6	2	2	3
Fındıkla İlgili Reklam ve Tanımların Yetersizliği	7	3	4	7	5	2
Dış Ticareti Bilen Kalifiyeli İşçilerin Eksikliği	-	7	2	2	7	10
Gümrük Mevzuatında İhracat Kolaylıklarının Sağlanamaması	3	6	6	10	1	2
Ülkeler Arası Sınır Geçişlerinde Yaşanan Sıkıntılar ve Gecikmeler	1	2	4	4	10	7
Gelecekte Fındıkla İlgili Politikaların Olumlu Beklentiler Sunmaması	5	7	6	2	4	4

Tablo 26'ye göre, firmaların sektör içinde karşılaştıkları en önemli sorun ihracatlarında yeterli devlet desteği görememeleridir. Fındığın dünyaya tanıtımı ve reklamın yetersiz olması firmaların hâlihazırda ihracat yaptıkları alıcılar olduğu için bir sorun gibi görünmese de fındığın geleceği için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Dış ticareti bilen kalifiyeli işçilerin eksikliği sektörde sorun olarak görülmemekte, gümrük mevzuatında ihracat kolaylıklarının sağlanmaması önemli olabilecek düzeyde sorun olduğu görülmekte, sınır geçişlerinde kendilerini etkileyecek sorunlarla karşılaşmamakta ve fındıkla ilgili politikaların ortalama düzeyde sorun teşkil ettiği görülmektedir.

Türkiye, dünya fındık üretiminde lider konumda olmasına rağmen bu önderliğini yeterli derecede değerlendirememektedir. Bunların sebepleri hakkında Tablo 27'de firma görüşleri karşılaştırılmalı olarak gösterilmektedir.

Tablo 27. Türkiye'nin Fındık Sektöründe Öncü Pozisyonunu Yeterince Değerlendirememesinin Sebepleri

	1.Öncelik	2.Öncelik	3.Öncelik	4.Öncelik	5.Öncelik	6.Öncelik
Özel Sektörün Yeterince Gelişmemesi	2	5	6	7	3	5
Üreticilerin Örgütlenememesi	-	6	7	7	3	5
Yabancı Ülke ve Firmaların Baskıları	2	2	7	5	8	4
Devletin Gerekli Desteği Vermemesi	13	4	2	6	3	-
Fındık Borsası'nın Ülkemizde Olmaması	11	9	2	2	4	-
İşadamlarının Duyarsızlığı (Girişim Eksikliği)	-	2	4	1	7	14

Tablo 27'ye göre, Türkiye fındıkla ilgili öncü pozisyonunu değerlendirememesinin en büyük nedenleri arasında fındık dış ticaret şirketlerine yeterli destek sunamaması ve fındık borsasının ülkemizde olmamasıdır. Maliyetlerin yüksekliği bu firmaların belini büktüğü gerçeğine karşılık yeterli destek vermemek maalesef ki sektörü zorlayıcı etki yapmakta ve bu nedenle birçok firma batma eşiğine gelmekte, ihracat yapamamakta ve küçülmeye gitmektedir. Fındık borsası fiyatları belirleyici etki yaptığı için önemli durumdadır. Özellikle Almanya'nın büyük ithalatçı ve aldığı fındıkları daha çok karla satması nedeniyle bu durum aleyhimize işlemektedir. Özel sektörün yeterince gelişmemesi, yabancı ülke ve firma baskıları ve üreticilerin örgütlenememesi çok olumsuz etki yaratmamaktadır. Ancak işadamlarının girişimcilik konusunda çekimserlikleri ve eksiklikleri fındık tanıtımında ve pazarlama çeşitliliğinin az olmasından fark edilse bile alınan yanıtlarda bu gerçeği kabul etmedikleri görülmektedir.

Halen yürürlükte olan 1983 yılında çıkartılan 2844 sayılı "Fındık üretiminin planlanması ve dikim sahalarının belirlenmesi" hakkında kanun fındık; üretiminin kolay olması, getirisinin yüksek oluşu ve uygulanan destekleme politikalarının yarattığı cazibe nedeniyle uygulanamamakta ve bu nedenle fındık üretimi ülkemizin her bölgesinde yaygınlaşarak üretim fazlası sorununu tetiklemiştir. Tablo 28'de fındığın aşırı üretimi arz fazlasına neden olup olmadığını göstermektedir.

Tablo 28. Fındığın Aşırı Miktarda Üretimi Arz Fazlasına Neden Olup Olmadığı

	Evet	Hayır
Firma Sayısı	5	23

Tablo 28'deki verilere göre, firmaların %17,9'u üretilen fındığın arz fazlası yarattığını düşünürken daha büyük çoğunluğu % 82,1'i arz fazlası yaratmadığını düşünmektedir. Arz fazlası yarattığını düşünerek evet yanıtını veren firmaların sunduğu sebepler, fındığın kolay üretiliyor olması ve diğer tarım ürünlerine göre getirisinin daha yüksek oluşu olarak belirtilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk'ün "Belli başlı ürünlerimizi ilgilendiren birlikler kurulmalıdır" sözüyle I. Ulusal Fındık Kongresi sonrası Fiskobirlik fındığın

satışını artırarak pazar yaratmak, piyasaya istikrar getirmek, üretim araçları sağlamak, ülke içinde tüketimi özendirmek ve ihracatı artırmak amacıyla kurulmuştur (Usul ve Ertan, 2004: 145). Ancak başarılı yönetilemediği için fındık sektörüne çok faydalı olamamıştır. Fiskobirlik'in çalışmalarının yeterli olup olmadığının karşılaştırılması Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29. Fiskobirlik'in Çalışmalarının Yeterli Olup Olmadığı

	Çok Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Çok Yetersiz
Firma Sayısı	-	-	-	22	6

Tablo 29'e göre, firmaların tamamı Fiskobirlik'in çalışmalarının yeterli olmadığını düşünmektedir. Zaten devlet desteklerinin eksikliğinden şikâyet eden firmalar, destek amacıyla kurulan bu kurumun başarılı olamamasından dolayı bir fayda görememiştir.

Aynı şekilde TMO' de Fiskobirlik gibi destek amacı güden bir kurumdur. Fiskobirlik'in devlete getirdiği mali yüklerin artması, yapılan alımların stok fazlası yaratması ve yönetimdeki başarısızlıklarından dolayı yerine TMO kurularak sektör desteklenmeye çalışılmıştır. Tablo 29'da TMO'nun çalışmalarının yeterli olup olmadığının firmalar tarafından karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 30. TMO'nun Çalışmalarının Yeterli Olup Olmadığı

	Çok Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Çok Yetersiz
Firma Sayısı	1	8	15	2	2

Tablo 30'a göre alınan cevaplara göre, TMO istenen desteği tam sağlayamamış olmasına karşın, Tablo 29'da Fiskobirlik hakkında alınan cevaplara kıyasla daha başarılı bulunduğu görülmektedir. Fiskobirlik'te yapılan hatalardan ders alındığı ve sektöre yardımcı olabilecek adımların atıldığı görülmektedir. TMO' nun yaptığı fındık alımları üreticiye maddi anlamda büyük destek sağlamıştır. Ayrıca lisanslı depoculukla birlikte

findığın daha sağlıklı bir şekilde saklanması sağlanmış ve findığın ziyan olma riski azaltılmıştır. TMO' nun alımının durdurulmasının sebebi başarılığında ötürü değil, 2009 yılında 2009/15202 sayılı BKK ile açıklanan yeni fındık stratejisi kapsamında fiyat destekleme politikasının bırakılması ve yeni uygulama olarak alan bazlı destekleme uygulamasının başlatılmasıdır (TMO, 2010: 53).

Fındık sektörünün içinde bulunduğu sıkıntılara karşılık devletin gerekli destekleyici ve özendirici düzenlemeleri de yapması gerekmektedir. Tablo 31'de firmaların devletten bekledikleri düzenlemelerin karşılaştırılması gösterilmektedir.

Tablo 31. Fındık Sektörünün Devletten Beklediği Düzenlemeler

	1.Öncelik	2.Öncelik	3.Öncelik	4.Öncelik	5.Öncelik
Fındık Arz-Talep Dengesi Sağlanmaya Çalışılsın	3	8	7	6	4
Fındık Ürün Borsalarının Kurulması Teşvik Edilsin	5	6	7	6	4
Fındık Tüketimine Yönelik İç ve Dış Piyasada Tanıtım Faaliyeti Yapılsın	2	10	3	6	7
Uygun Şartlarda ve Yeterli Miktarlarda Finansman Sağlansın	13	2	5	4	4
İhracat Fonu (DFİF) Tamamen Kaldırılsın	5	2	6	6	9

Tablo 31'e göre, sektörün içinde bulunduğu sorunlara karşı devletten en çok beklenen en uygun imkânlarda finansman desteği sağlanmasıdır. Fındığın üretiminden satışa hazır hale getirilmesine kadar katlanılan maliyetlerin yüksek oluşu üreticiyi rekabette zor duruma sokmakta ve bu sebeple devletten daha çok ek mali desteklere ihtiyaç duymaktadır. Fındığın dünyaya tanıtılması ve yeni pazarlara ulaşmada yaşanan sıkıntılar devletin çözmesi gereken ayrı bir sorun olarak durmaktadır. Fındık arz-talep dengesinin sağlanması ve fındık ürün borsasının ülkemizde kurulması çok da zorlayıcı

etken olmadıkları için devletten bu konuda beklentiler çok öncelikli olarak görülmemektedir. Fındık, 09.08.1983 tarihinden bu yana serbest ihracat kapsamında uygulanmakta ve DFİF kesintisine tabi tutulmaktadır. Bu kapsamda, Naturel iç fındık için Kg. başına 10 Cent, kabuklu fındık için Kg. başına 5 Cent ve beyazlatılmış, kavrulmuş, kısmen beyazlatılmış, kısmen kavrulmuş, tuzlanmış veya yağda kızartılmış sağlam ve özürlü iç fındık için de Kg. başına 7,5 Cent kesinti yapılarak DFİF kesintisine tabi tutulmaktadır (Sobutay, 2006: 12). DFİF kesintileri tarımla ilgili yatırımlarda destek ve teşviklerde kullanılırken, çok büyük pay almasa da ihracat yapan firmaların bahsi geçen ürünlerin ihracatında yapılan kesintilerden dolayı maliyetine yansımakta ve rekabette zorlanan bu firmalar için olumsuz bir katkı yapmaktadır.

Fındık sektörü, özellikle Türkiye ekonomisi için çok önemli konumdadır. Aynı zamanda yarattığı istihdam nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, sektörün geliştirilmesi ve daha etkili politikaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tablo 32’de firmaların fındık dış ticaretinin gelişimi için sundukları çözüm önerilerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 32. Fındık Dış Ticaretinin Gelişimi İçin Çözüm Önerileri

	1.Öncelik	2.Öncelik	3.Öncelik	4.Öncelik	5.Öncelik	6.Öncelik
Dış Ticareti İyi Bilen Kalifiye Personel Yetiştirilmesi	4	1	1	3	3	16
Destekleyici Politikalarla Toprak Sahiplerinden Ziyade Üretimin Teşvik Edilmesi	7	-	5	4	7	5
Fındık Borsası'nın Ülkemizde Kurulması ve Fiyatların Ülkemizde Belirlenmesi	8	8	3	7	2	-
Üreticiye Maliyeti Düşürecek Gübre ve Mazot Desteklerinin Artırılması	2	5	4	9	5	3
Lisanslı Depoculuğun Faaliyete Geçirilmesi	2	9	10	2	5	-
Fındık Araştırma Enstitüsü Ar-Ge Konusunda Aktifleştirilmeli	5	5	5	3	6	4

Fındık dış ticaretini geliştirmeye yönelik çözüm önerileri aslında bir nevi sektörün sorunlarını da çözmek demektir. Çünkü sektörde çözülemeyen sorunlar nedeniyle firmalar dış ticarete sorun yaşamakta ve rekabet düzeyleri düşmektedir. Verilen cevaplara göre, uzun yıllar fındık dış ticaretinde uzmanlaşmış firmalarda kalifiyeli ve tecrübeli personel mevcut ve bu personel sayesinde fındık ihracatı büyük oranlarda sorunsuz halledilebilmekte. Ancak fındık dış ticaretine köklü çözüm üretebilecek katkısı olamamaktadır. Gübre ve mazot desteği her ne kadar üreticiyi desteklemek adına yapılıyorsa da fındığın kalitesini, miktarını ve fiyatını etkileyeceğinden önemli olmaktadır. Özellikle üretilen fındığa katılacak maliyetlerin teşvikler sayesinde düşmesi firmalara da fiyatta rekabet konusunda katkı sağlayacaktır.

Fındık Araştırma Enstitüsü'nün Ar-Ge çalışmaları yapması aslında fındık teknolojisinin geliştirilmesi ve fındığın daha sağlıklı ve kaliteli üretimi için önemli adımları içermektedir. Ancak firmalar bu çözüm önerisini ortalama düzeyde etki yapacağını düşünmektedir. Bu zamana kadar yapılan teşviklerin üretim yapsa da yapmasa da toprak sahiplerine yapıldığı için üreticiyi destekleyici politikaların üretime teşvik etkisi yapacağından dolayı olumlu bir çözüm önerisi olarak görülmektedir. Lisanslı depoculuk fındığın saklanması, sağlık ve kalitesinin korunması açısından önem taşıdığından önemli düzeyde etki yaratacağı düşünülmektedir. Fındık Borsası, özellikle fındık fiyatını belirlemek ve dünya fındık piyasasının kontrolünü sağlamak adına çok daha önemli bir çözüm olacağı düşünülmektedir.

Fındık ihracat sektörünün, tarım ürünleri ihracatı içindeki payının büyük olması ve ekonomik anlamda yarattığı değer bakımından önemini şimdi ve gelecekle ilgili koruyacağı şüphesizdir.. Tablo 33'de firmaların fındık üretim ve ihracatıyla ilgili geleceği hakkındaki düşüncelerinin karşılaştırılması gösterilmektedir.

Tablo 33. Firmaların Fındık Üretim ve İhracatının Geleceği Hakkında Düşünceleri

	Firma Sayısı
Genel Fındık Ticaret Politikası Destekleyici Gelişmeler Olacak	9
İhracat İşlemleri Kolaylaştırılacak	3
Fındık Ticaret Miktarı Artacak	1
Fındık Pazar ve Tanıtımı Artacak	3
Gümrük Sınırları En Aza İndirilecek	1
Politikaların Belirsizliği Sürecek	9
Fındık Dışında Ürünlere Yönelilecek	2

Firmalar, fındığın geleceğiyle ilgili olarak genelde olumlu beklentiler içinde olduğu görülmektedir. Firmaların %39'u sektörle ilgili olumsuz düşünceler içinde belirsizliğin devam edeceğini ve bu nedenle ülkenin de birçok bölgede özellikle teşvik ettiği alternatif ürünlere yöneleceğini düşünmektedir. Firmaların %61'i ise, fındığın

geleceğiyle ilgili olumlu dűşüncelere sahiptir. Özellikle fındık sektörüne yönelik destekleyici politikaların artacağı beklentisi ağır basmaktadır. Ayrıca gümrük sınırlarının kalkacağı ve ihracatların daha kolay işlemlerle yürütüleceği, fındık tanıtımlarının artması neticesinde daha çok pazara ulaşılacağı ve bu şekilde fındık ihracatlarının da artacağı beklentisi bulunmaktadır.

SONUÇ

Fındık, Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip durumdadır. Coğrafi özellikleri bakımından engebeli arazilere sahip Karadeniz Bölgesinde yetiştirilen fındık erozyonu önleyici özelliği sayesinde doğayı korumada önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Orta Karadeniz Bölgesine bağlı illerde fındık yetiştiriciliği sayesinde kırsal kesim nüfusun köylerde tutulması sağlanmış ve şehirlere olan göçleri engellediği için sosyal ve yapısal anlamda ülkemize ayrı bir katkısı olmuştur. Fındık Türkiye’de özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon illerinde daha verimli bir şekilde ve dünyaca kabullenilmiş kalitede üretilmektedir. Ülkemiz açısından bakıldığında, fındık sıfır ithal katkılı, tamamen topraktan çıkarak milyar dolarla ifade edilen bir ihraç kalemi durumundadır. Buna bağlı olarak da birçok eksiklik ve sorunuyla birlikte fındık sanayisi bu illerde yoğunlaşmış ve gelişmiştir.

Karadeniz Bölgesi’nde üretilen fındık dış ticaretiyle uğraşan firmalar mevcut coğrafi yapının sıkıntılarını yaşamaktadır. Karayolu’nun sadece sahil kısmına sıkışması bölge için büyük sorun teşkil etmekte ve özellikle fındık üretiminin %30’unu gerçekleştiren Ordu’da, ili İç Anadolu’ya bağlayacak olan ve İl’in hinterlandını genişletecek olan 130 yıldır bitirilememiş olan “Dereyolu” nun bitirilmesi önemli bir ulaşım imkânı sağlayacağı düşünülmektedir (OTB, 2011: 2). Bunun yanında yine denize kıyısı olup da limanı olmayan tek kent olan Ordu’ya esaslı bir liman yapılması sadece karayoluna bağımlılığı önleyecek ve daha çok ülkeye daha kolaylıkla ulaşma imkânı sağlayacaktır.

Fındık üretimi kolay olması ve getirisinin yüksek olması sebebiyle üretim alanı çok yaygınlaşmıştır. Bu yüzden daha verimli yetiştirebilecek tarım ürünlerinin yerini fındık bahçeleri almış ve üretim dengesi bozulmuştur. Devletimiz bir an önce kadastro çalışmalarını bitirip, üretim yapan çiftçileri kayıt altına almalıdır. Bunu yaparken çiftçilere, ziraat odası ve bazı kurumlarca alınan, üyelik aidatı harç vs. gibi masrafları en aza mümkünse yapılandırma esnasında hiç masraf ettirilmeden teşvik edilmelidir.

Ciddi ve uzun vadeli bir milli politika ve planlamalarla fındık alanları doğal yetiştirme alanlarına ivedilikle çekilmelidir. Verim ve kaliteyi artırmak amacıyla fındık taban arazilerden, yetiştiriciliğini olumsuz etkileyen iklim alanlarından sökülmelidir. Üretim fazlalığı, stok, depolama zorunluluğu, pazar sorunları yanında zaten küçük arazi

varlığına sahip bölge çiftçisinin sosyo-ekonomik yapısını daha da bozmadan fındık yetiştiriciliğini doğal yetiştirme alanı olan Ordu, Giresun ve Trabzon illerine çekmek kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu uygulamayla sosyal bir sorun olan göçler de bir ölçüde engellenmiş olacaktır. Saha araştırmasında, ihracatçı firmalar her ne kadar fındıkta arz fazlalığı olmadığını belirtmiş olsa da, ülke kaynaklarının doğru ve etkin kullanımı açısından fındık üretim alanlarının, diğer tarımsal ürünlerin azalmasına neden olacak şekilde genişlemesine izin verilememesi ya da önleyici tedbirlerin alınması gereklidir.

Türkiye’de hemen her alanda olduğu gibi fındık sektöründe de doğru veri bulunmaması sorunu vardır. Sektöre yatırım yapacak olanların elinde sağlıklı istatistiksel verilerin olmaması, kapasite belirleme, işletme yeri, sermaye yapısı ve finansman ihtiyacı, girdi maliyetleri gibi konularda doğru, güvenilir fizibilite raporu çıkartılmasını engellemektedir. Bu durumda atıl kapasite, ödenemeyen krediler, iflaslar, bozulan piyasa dokusu gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Fındık tüketim sanayisinin ve fındık satış noktalarının envanteri yapılmalıdır. Bu envanterler ışığında pazarlama ve dağıtım kanalları imkânları hakkında sağlıklı veriler elde edilerek, bu konuda stratejiler belirlenmelidir. Sektörün sanayi yönüyle gelişimi ve örgütlenmesinde doğru verilere dayalı istatistikler önemlidir.

Fındık üreticisi, fındığın üretilmesinden hasat edilmesine, pazarlamasından satış ve nakliyesine kadar birçok maliyetle karşı karşıya kalmakta ve bu da kaliteli üretime sekte vurmaktadır. Bu nedenle geçimini özellikle fındıkla sağlayan ailelerin fındık fiyatlarındaki belirsizlikler nedeniyle ve henüz alt yapısı hazır olmayan serbest piyasa ekonomisi içinde rekabet edemediği için gelecek kaygısı taşımaya, toprağını verimli kullanamamasına hatta elden çıkarmasına sebebiyet vermektedir. Devletin özellikle fındık üreticisini bu konuda yalnız bırakmaması gerekmektedir. Bir dünya ürünü olan fındıkta izlenecek politikaların belirlenmesinde artık devlet mantığı bir kenara bırakılmalıdır. Fındık sektörü ile ilgili kararların alınması aşamasında ihracatçıların, tüccarların ve onları bağlı olduğu kuruluşların görüşleri alınmalıdır.

Saha araştırması verilerine göre, fındık üreticisinin en çok sorun yaşadığı noktalardan biri fındığın fiyatlandırmasındaki belirsizliklerdir. Üretici fındık fiyatlarındaki belirsizlikler yüzünden ödemesi gereken üretim maliyetlerini karşılamak için düşük fiyatlardan fındığını satmak durumunda kalıp zarar etmektedir. Hatta borçları nedeniyle satışlarını hızlandırmak zorunda kalan üretici, piyasada sadece kar amacı

güden aracılar çok daha düşük fiyatlara fındıklarını satarak daha az gelir elde etmekte ve bu da üreticiyi maddi açıdan zora sokmaktadır.

Devletin üreticileri rahatlatmak adına yaptığı adımlardan biri daha yüksek fiyatta fındık alımlarını yapmak amacıyla Fiskobirlik kurmuş olmasıdır. Her ne kadar üreticiyi rahatlatacak bir önlem olsa bile Fiskobirlik alımları arz talep dengesizliği yaratmış ve beraberinde de stok fazlası sorununu getirmiştir. Ayrılan stok işlenmemiş kabuklu fındık olması ve bu ürünün sağlıklı olarak en fazla üç yıl bekletilebilmesi nedeniyle yağlığa dönüştürülmeye başlanmıştır. 5 kg fındıktan ancak 1 kg yağ elde edilmesinden doğan büyük zararlar sonrası ödemelerini zamanında yapamamış olan Fiskobirlik alımları durdurulmuş ve yerine Toprak Mahsulleri Ofisi görevlendirilmiştir. TMO, Fiskobirlik'e göre daha başarılı olmuştur ve özellikle Fiskobirlik'e nazaran yaptığı alımların karşılığını zamanında ödeyerek en azından üreticiye maddi anlamda büyük destek sağlayabilmiştir. Ancak devletin 2009 yılında Yeni Fındık Stratejisi'ne geçmesiyle fiyat destekleme politikası kapsamında uygulanan TMO'nun fındık alımı yapması durdurulmuştur.

Yeni Fındık Stratejisiyle birlikte Alan Bazlı Destekleme uygulamasına geçilmiştir. Bu destekleme sistemi, üretim yapsa da yapmasa da fındık bahçesi olup çiftçi kaydı olanlara dekar başına 150 TL ödenmesi şeklinde uygulanmaktadır. Hâlbuki verimli olan bu topraklarda fındık üretimi teşvik edilmeli ve üreticiye ürettiğiyle doğru orantılı destek sunulması daha çok verimli olacaktır. Bu şekilde özellikle çok paraya ihtiyaç duymayan fındık bahçesi sahiplerine ödeme yapmak gibi gereksiz bir ödeme yapmaya ve bunun sonucunda üretimde tembelleşmeye sebep olmaktadır. Karadeniz bölgesinin öncelikli istihdam kaynağı olan fındık üreticiliğinin bu şekilde desteklenmesi her yönüyle yanlıştır. Ülkenin gerçek üreticiye maliyetlerini karşılayabilecek ve en azından hasat zamanına kadar olan döneme kadar geçimini sağlayacak fiyat desteği verilmeli veya maliyetlerin fiyat tabanı uygulamasına geçilmelidir. Öte yandan, yeni stratejinin bir parçası olarak arzın kontrol edilmesi amacıyla 2009/15531 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen fındık dikim alanlarının dışında ruhsatsız alanlarda üretim yapan üreticilerden fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne yönelen üreticilere telafi edici ödeme yapılması da kararlaştırılmıştır. Ancak alternatif ürüne yönelik hedefler gerçekleşmemiştir.

Fındık geleneksel ihrac ürünümüz olması nedeniyle önemi farklı bir boyut kazanmıştır. Fındık sanayisi de bu nedenle en azından ucuz ve kaliteli üretim kadar önem kazanmaktadır. Çünkü üretilen fındığın işlenmesi, saklanması ve satılması hem ülkenin imajını hem de ülke ekonomisini etkileyecek boyuttadır. Bu yönüyle sektöre yönelik sanayileşmeden bahsederken konuyu ihracat ve ihracata yönelik sorunlardan ayıklayabilmek pek mümkün değildir. Mevcut sanayi kuruluşlarının birçoğu aynı zamanda ihracatçı işletmelerdir. Bu nedenle satın aldıkları fındıkları işleyecek tesisler kurmak zorundadır. Sektörde faaliyet gösteren ihracatçı ve ihracatçı olmayan firmaların sermaye yapıları ve finansman kaynakları sınırlıdır. Ölçek ekonomisi kriterlerine göre faaliyet gösteremeyen bu tesisler dünya normlarının altında bir performans ve kapasiteyle çalışmaktadırlar. Bu firmalardan ihracat yapanların çoğu, işleme sanayinin Hamburg'da yoğunlaşmış olması nedeni ile komisyoncu durumunda kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki alıcı sanayiciler ile etkin pazarlık yapma şartları olmadığından dolayı fiyatı belirleyen çoğunlukla alıcı olmaktadır. Ayrıca, ülkemizde fındık yeterli derecede işlenmeden satıldığı için fındığı ithal eden ülkeler ileri derecede fındıkları işleyip daha çok kar elde etmekte ve ülkemizin kaybı daha çok ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, sektörün sanayi yönüyle gelişimi değerlendirilirken işleme sanayisinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Sektördeki mevcut firmaların sermaye yapılarının zayıf olması direkt satış yapma ve büyük parti sipariş alma imkânlarını engellemektedir. Bunun sonucunda düşük kar marjı ile çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda sermaye yapısı ve kredi hacmi daha geniş olan firmalar sektörde tekelleşme oluşturmaktadırlar. Bu manada sektörel teşvikler önem kazanmakta olup, özel kredilendirmeler ve diğer destek teşvikleri ile sektördeki mevcut sanayi işletmelerinin finansal yapıları güçlendirilip, kar marjlarını artırmalarının önü açılarak firmaların birbirleriyle rekabet edebilirliği artırılmalı ve sektörün rekabet ortamına uygun örgütlenmesi için tekelleşmenin önüne geçilecek yasal ve finanssal önlemler alınmalıdır.

Büyük ve ciddi firmalar, ucuz ama kalitesiz üretim yapan firmalar ile rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Kalite bilinci tam olarak oluşmadığı için tüketici için malın ucuz olması önemli bir tercih sebebidir. Ancak olaya daha geniş açıdan bakmak gerekirse, ucuz da olsa insanlar para ödeyerek sağlıklarını riske atmaktadır. Ayrıca kaliteli üretim yapmak için önemli yatırımlar yapan ve ciddi maliyetlere katlanan büyük firmalar haksız bir rekabet ortamı içinde kalmaktadırlar. Hem mali açıdan sorun

yaşayan küçük ölçekli firmalar hem de daha kaliteli üretim yapabilme kapasitesine sahip olan büyük ölçekli firmalar arasındaki bu rekabet sorunları yüzünden fındık sektörü ayrı bir sorunla karşı karşıya kalmaktadır.

Fındığın çerez olarak tüketimi yıllardır artış göstermemiştir. Bunun en önemli nedeni eski, kalitesiz, iade, kötü ama ucuz malın iç pazara arz edilmesi ve tüketicinin damak zevkinin gelişmemiş olmasıdır. Kalite bir malın pazarlanmasında hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye genelindeki irili ufaklı tüm imalatçılar denetim altına alınmalıdır. Sağlıklı ve hijyenik şartlarda çalışmayanlar ayıklanmalıdır. Pazarda sık sık denetimler yapılmalı sağlıksız mallar imha edilmelidir. Avrupa kapılarından "Aflatoksin" iddiası ile geri dönen fındıklar iç piyasaya özellikle metropol kentlerde piyasaya sürülmektedir. Bu durum piyasanın haksız ve denetimsiz rekabet koşullarının baskısında kalmasına neden olmakta ve fındık tüketimine olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu sebepler nedeniyle Türk fındığı markalaşamamış ve imajı zedelenmiştir.

Dünya sürekli değişim içindedir. Her geçen gün yeni trendler ortaya çıkmaktadır. Sağlıklı yaşam, organik tarım, bilinçli tüketici bu trendlerdendir. Fındığın kalp-damar sağlığı başta olmak üzere insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri artık tüm otoritelerce kabul edilmiş durumdadır. Sağlık deposu bu ürünü en çok üretmemize ve ticaretinde lider olmamıza rağmen, bu yönünü gerek dış gerekse iç pazarda işleyebilmiş değiliz. Fındık kendi bünyesinde barındırdığı avantajların pazar payını artırmak için bir araç olarak kullanılmalı ve fındık dış ticaret vizyonu belirlenmelidir. Ayrıca dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Hatta ticaret yapabilmeyen ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilebilmesi ve ihracat imkânlarının artırılabilmesi bakımından iyi tarım uygulamaları (EUREP-GAP), HACCP gibi gıda güvenliğini sağlamaya yönelik araçlar ile ISO 9000 gibi hem gıda güvenliği hem de kalite yönetim sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu standartlar kapsamında üretim yapılması teşvik edilmelidir.

Sektörde bulunan sanayi işletmelerinde yeterli AR-GE çalışması yapılmamaktadır. Bunun sonucunda yeni ürün çeşitlemesi ve yoğun teknoloji kullanımı gerçekleşmemektedir. Üretim faktörleri arasında vazgeçilmez bir noktaya oturmuş olan "Teknoloji"nin çağın ve rekabet şartlarının gerektirdiği şekilde kullanılmaması sektörün sanayi yönlü gelişimi ve örgütlenmesi önünde önemli bir diğer sorundur. Fındık yerli

sanayilerinin gelişimini teşvik edici politikalar üretilmelidir. AR-GE çalışmaları finanse edilmelidir. Mamul çeşitlendirmelerinde TUBİTAK, FTG, FAE gibi kurumlara daha geniş imkânlar sağlanmalı ve çalışmaları daha ciddiye alınmalıdır. Dünya ticaretinde lider olduğumuz fındığımızın %60'ını klasik natürel olarak ihraç etmekteyiz ve teknolojik yeniliklere dayalı Ar-Ge çalışmaları desteklenmiş çeşitlemelere gidilmediği takdirde, sektördeki mevcut sanayi kuruluşlarının ve kurulacak olan yeni sanayi kuruluşlarının rekabet gücü zayıf pazar payı küçük olacaktır.

Yeni mamul geliştirme iki yönlü bir süreç olarak düşünülmelidir. Bir yandan mamulün esas fiziki yapısı üretime hazır hale getirilmeye çalışılırken; diğer yandan ambalaj, marka, kalite, fiyat, dağıtım ve tutundurma gibi pazarlama stratejileri de kabaca belirlenmelidir. Bu iki yön birbirinden kabuk faaliyetler olarak değil, aksine, birbirini tamamlayıcı ve destekleyici faaliyetler olarak ele alınmalıdır.

İhracatçı firmalar etkin bir pazar araştırmasından, ülkeler ve işletmeler hakkında istihbarattan yoksun çalışmaktadırlar. İstatistiksel verilere dayanan bir ihracat stratejisi yoktur. Her ne kadar bazı alternatif pazarlardan bahsedilse de klasik Avrupa pazarının pek dışına çıkılamamıştır. Yeni satış ve tanıtım tekniklerine ihtiyaç vardır. Ülkemizde alternatif pazar geliştirmek ve yurt içi tüketimi arttırmak için ihracatçı birlikleri bünyesinde 1997 yılında kurulan Fındık Tanıtım Grubu, birtakım çalışmalar yapmıştır. Ancak yapılan çalışmalar amatörce ve kısa dönemli olmuştur. Fındık Tanıtım Grubu gibi oluşumlar bir başlangıç olarak faydalıdır. Ancak yeni pazar ve mamul geliştirmede hemen sonuç beklemek yerine; çalışmalar üniversitelerle ve devletin uzman kuruluşlar ile işbirliği halinde, bilimsel bir yöntemle ve sabırla yürütülmelidir.

Fındık sektörü, bir siyaset aracı olmaktan çıkmalı ve gerçekçi politikalarla desteklenerek beklenen değerini bulmalıdır. Belirsizlikler içinde yüzen sektöre ciddi anlamda adımlar atılmalı ve fındık sektöründe emeği geçen herkesin gelecek kaygısı taşımadan bu değere katkıda bulunması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Agâh, Halil. “Tarımsal Destekler ve Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP),” Dünya Bankası, Ankara: 2008
- Akdağ, Y. Zeki. “Fındığın Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasında Fiskobirlik’in Yeri ve Önemi.” Fındık Sempozyumu’na Sunulan Bildiri. Giresun: 1994
- Akova, Y., (2005), Fındık, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Yayınları, www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sectorler/findik.pdf, 11.08.2011
- A.R.I.P. “ Tarım Reformu Uygulama Projesi,” Ankara: 2007
- Ayhan, Ünal. “Türkiye’de ve Dünya’da Fındık Üretimi ”, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Fındık Araştırma Enstitüsü Genel Müdürlüğü, Giresun, 2001
- Aylan Ari, “Türkiye’de Tarımın Ekonomideki Yeri ve Güncel Sorunları” Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 9, 2006
- Babadoğan, Gülay. “Fındık”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, 2008
- Deniz, Esmâ. “Fındık Sektör Raporu,” Avrupa İşletmeler Ağı, Karadeniz: 2009
- Devlet Planlama Teşkilatı(DPT). “VIII. 5 Yıllık Kalkınma Planı, Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu,” Fındık İşleme Sanayi Alt Komisyon Raporu, Ankara: 2001
- FAE, “İllere Göre Çiftçi Kayıt Sistemi’ne Kayıtlı Fındık Üreticileri Sayısı” <http://www.fae.gov.tr/MenuDetay.aspx?MenuID=121&MenuADI=F%C4%B1nd%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20Ekonomik%20De%C4%9Feri>; Erişim Tarihi: 22.07.2011
- Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar (2001/3267 S.K.), 2001
- Fındık Lisanslı Depoculuk Yönetmeliği (26247 S.Y.), 2006
- Fındık Üretimini Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun (2844 S.K.), 1983
- Fiskobirlik, <http://www.fiskobirlik.com.tr/default2.asp?lang=tr&id=151>; Erişim Tarihi: 20.07.2011
- Fiskobirlik, “Bölgelere Göre Türkiye Fındık Alanları” <http://www.fiskobirlik.com.tr/default.asp?lang=tr&sayfa=icerik&cat=subpage&id=156>; Erişim Tarihi: 22.07.2011

- Fiskobirlik, “Türkiye’nin Fındık ve Fındık Mamulleri İhracatı”
www.fiskobirlik.com.tr/default.asp?lang=tr&sayfa=icerik&cat=subpage&id=15
9; Erişim Tarihi:24.07.2011
- İstanbul Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği. “2007 Yılı Faaliyet Raporu,” İstanbul:
2007
- İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği. “Fındık ve Mamulleri İhracat
Değerlendirmesi,” İstanbul: 2010
- İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği. “Fındık ve Mamulleri İhracat
Değerlendirmesi,” İstanbul: 2011
- Karakuş, Gülşah. “Türkiye Fındık İhracat Arz Fonksiyonu ve 1980–2004 Dönemi İçin
Bir Uygulama.” Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 2006.
- Kazgan, Gülten. Tarım ve Gelişme, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:50, İstanbul:
2003
- KİT Genel Müdürlüğü, Tarım Dairesi. “Fındık Raporu,” T.C. Başbakanlık Hazine
Müsteşarlığı, Ankara: 2004
- Kulaç, Adem. Türk Fındık Piyasası ve Türk Fındığının Dış Talebinin Tahmini, Yüksek
Lisans Tezi. K.T.Ü., 1997
- Mehmet Zaman, “Türkiye’de Fındık Bahçelerinin Coğrafi Dağılışı ve Üretimi” Doğu
Coğrafya Dergisi, Sayı 11, 2004
- Müjge, Mediha ve Vural, Albayrak. “Fındıkta Destek Politikalarındaki Değişimin
Üretici Üzerindeki Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2008
- Necdet Oral, “TMO’dan Fındık Alımı, Fiskobirlik Devre Dışı”, Tarım ve Mühendislik
Dergisi, Sayı 78-79, 2006
- Ordu ve Giresun Valiliği. Fındıkta Ordu Konsepti, 20 Soruda Fındık. Mart, 2009
- OTB. (2010a) “Fındık İhtisas Borsası,” Ordu
- OTB. (2010b) “Fındığın Pazarlanması,” Ordu
- OTB. (2011a) “Fındıkta Kalite ve İzlenebilirlik,” Ordu
- OTB. (2011b) “Fındık Sanayi Sektöründeki İşletmelerin Sorunları,” Ordu
- Öktem, B. “Dünyada Sert Kabuklu Meyveler Üretim ve Tüketimi.” Türkiye Fındık
Politikasının Esasları Semineri’ne Sunulan Bildiri. Giresun: 1988
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü. 2010 Yılı Fındık
Raporu. Ankara: 2010

- Sezgin, Çiğdem. “Türkiye’de Fındık Üretiminde Verimlilik Analizi.”Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. K.T.Ü., 1991
- Şen, Levent ve Nas, Sebahattin. “Fındık ve Antep Fıstığının Mikotoksin Problemi” Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi, Cilt 5, 2010
- Tanrıvermiş, H., (2006), Karadeniz Bölgesinde Tarımsal Yapı, Gelişme Eğilimleri, Sorunlar ve Yapısal Dönüşüm Olanakları, 3. Milli Fındık Şurası, Giresun: 2004
- TİM, “Sektörel Bazda İhracat Rakamları”
http://www.tim.org.tr/files/downloads/rakamlar/2010/aranlik_2010_ihracat_rakamlari.xls Erişim Tarihi: 05.01.2012
- TKB. “Tarım Reformu Uygulama Projesi(ARIP)- Çevre Yönetim Planı,” Ankara: 2007
- TMO. (2010a) “2010-2014 Stratejik Plan,” Ankara
- TMO. (2010b) “Fındık Sektör Raporu,” Ordu
- Topçuoğlu N., Fındık Raporu, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Eski Müsteşarı, 2006
- TÜİK. “İstatistik Göstergeler, 1923-2006,” Yayın No:3114, Ankara: 2007
- Uşul, Hayrettin ve Ertan, Adnan. “Fiskobirlik’in Finansal ve Pazarlamaya Yönelik Sorunları ve Çözüm Önerileri” SDÜ İİBF Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, 2004
- Yalçın, Hanife. Fındık Sektörünün Türkiye Ekonomisi ve İhracatındaki Yeri, Önemi ve Sektörün Sorunları, Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, 2009
- Yavuz, Fahri ve Diğerleri. Türkiye Fındık Sektörü Ekonometrik Modelinin Oluşturulması ve Politika Analizlerinde Kullanımı. Erzurum 2004
- Yavuz, Gonca Gül. Fındık, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Sayı: 9, Nüsha 8, Ankara: 2007
- Yavuz, Gonca Gül ve Polat, Kübra. Fındık 2011/2012 Durum Tahmin, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara, 2011
- Yeni, Rahim ve Dölekoğlu, Celile Özçiçek. Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri, T.C.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın no:98, Ankara 2003

(Anket Çalışması Sadece Bilimsel Çalışmanın Yorumlanması
İçin Kullanılacak ve Gizli Tutulacaktır.)
FINDIK DIŞ TİCARET SEKTÖRÜ ANKET FORMU

Firma Adı:

Tel:

Görüşülen Kişi, Görevi ve Eğitim Düzeyi:

Firma Adresi:

Ordu ve Giresun Dışında Şubeleriniz var mı? Varsa Nerede?.....

1-Firmanızın Hukuki Statüsü:

a)Şahıs Şirketi b)Anonim Şirketi c)Limited Şirket d)Diğer.....

2-Firmanızda Çalışan Kişi Sayısı:

.....

3-Kaç Yıldır Fındık Dış Ticareti Yapıyorsunuz?

.....

4-Fındığı İhraç Ettiğiniz Ülkeler(2010 Yılı)?

Ülke	Miktar(Ton)	Değer(\$)
a).....(Ton)(\$)
b).....(Ton)(\$)
c).....(Ton)(\$)
d).....(Ton)(\$)
e).....(Ton)(\$)

5-İhraç Ettiğiniz Fındıkları Nerelerden Temin Ediyorsunuz?

- a)Kendi Üretimimiz (%.....) b)Üreticiden Satın Alarak(%.....)
c)Komisyoncu Aracılığıyla(%.....) d)Tüccar Vasıtasıyla(%.....)
e)Sanayiciden(%.....) f)Fiskobirlik'ten(%.....)
g)TMO'dan(%.....) h)Diğer(%.....)

6-Dış Ticaret Faaliyetlerinizde Müşterilerle Bağlantılarınızı Nasıl Kuruyorsunuz?(Öncelik Sırasına Göre Sıralayınız.)

- (...)Aracı Kurumlar (...)Bayilikler
(...)Müşteri Tavsiyeleri (...)Fuarlar
(...)Yurtdışı İş Seyahatleri (...)Diğer

7-İhracat Teslim Şekliniz Nedir? Payları Nedir?

- a)FOB(%...)
b)CIF (%...)
c)CFR(%...)
d)Diğer.....(%...)

8-Fındık İhracatı Dışında Başka Bir Ürün İhracatı Yapıyor musunuz? Evetse Hangi Ürünler?

- a)..... Evetse fındığın ihracattaki payı nedir?(.....)
b)..... Hayır(..)

- 9-Fındık İşleme Tesisiniz var mı? Evet(..) Hayır(..)
 Evetse, Yıllık Ortalama Kapasitesi Nedir?.....(Ton)
 Hangi İşlemler Yapılıyor?
 a)..... b).....
 c)..... d).....

- 10-İhracat Maliyet Kalemlerinizi Nelerdir?(Yüzdesel Dağılımı İle Belirtiniz)
 a)Tanıtım, Reklam ve Promosyon Giderleri(%...)
 b)Ödenen Vergiler(%....)
 c)Finansman Giderleri(%....)
 d)Navlun ve Sigorta Giderleri(%....)
 e)SSK+Prim Ödemeleri(%....)
 f)Yükleme+Taşıma Giderleri(%....)
 g)Üreticiden Fındık Alış Maliyetleri(%....)
 h)İşleme Maliyetleri(Kırma vs..) (%....)
 i)Paketleme Maliyetleri(%....)
 j)Kamu Kurumlarına Yapılan Ödemeler(%....)
 k)DFİF Kesintisi(%....)
 l)Personel Giderleri(%....)
 m)Gümrük Komisyon Giderleri(%....)
 n)Diğer

- 11-Fındık İhracat Sektöründe Firmanızı Ne Büyüklükte Görüyorsunuz?
 a)Küçük
 b)Orta
 c)Büyük
 * Türkiye’de fındık ihracat sektöründeki payınız nedir? (%.....)

- 12-Size Ait Bir Deponuz Var Mıdır? Evet(...) Hayır(...)
 Size Ait Nakliye Aracı Var Mıdır? Varsa Kaç Tane?
 a)Evet b)Hayır Tane

- 13-İhracatınızla İlgili Rekabette Sizi Zorlayan Maliyetler Hangileridir?(öncelik sırasına göre)

- a)Hammadde Girdileri b)Enerji Girdileri
 c)İşgücü Maliyetleri d)Vergiler
 e)S.S.K. ve Diğer Primler f)Nakliye
 g)Gümrük Masrafları h)Kurumlara Yapılan Ödemeler

- 14- Aşağıda Belirtilen Firmanızın Fındık Alımını Etkileyen Faktörlerin İhracatınızda Ne Derece Etkili Olduğunu Düşünüyorsunuz? (1: Hiç, 2: Az, 3: Nötr, 4: Oldukça, 5: Çok)

	1	2	3	4	5
Kapasite					
Yurtiçi Talep					
Fındık Fiyatı					
Sermaye					
Yurtdışı Talep					
Diğer.....(Varsa Belirtiniz.)					

Üreticiden fındık alım fiyatınızı nasıl belirliyorsunuz?

.....

➤ İhracat fiyatınızı nasıl belirliyorsunuz?

.....

15-Türkiye’de Üretilen Fındıklı Mamullerin Kalitesini Nasıl Buluyorsunuz?

(..)Çok Kötü (..)Kötü (..)Orta düzeyde (..)İyi (..)Çok İyi

16-Kalite Sertifikanız Var mı? Varsa Hangileri?

- a)..... b).....
c)..... d).....
e)..... f).....

17-Sizce Rekabette Fiyat mı Kalite mi Ön Plandadır?

- a)Sadece Kalite b)Kalite Daha Fazla
c)İkisi de Eşit Düzeyde d)Fiyat Daha Fazla
e)Sadece Fiyat

18-Pazarlama Araştırması Yapmakta mısınız? Evet(..) Hayır(..)

Evetse, Nasıl Bir Araştırma Yapmaktasınız?

- a).....
b).....

19-Üreticiden Alımda Aracının Olması Nasıl Sorunlara Neden Oluyor? Çözüm Öneriniz Nedir?

<u>Sorun</u>	<u>Çözüm</u>
a).....	
b).....	
c).....	

20-İhracatta Karşılaştığınız Sorunlar ve Bunlar İçin Çözüm Önerileriniz Nelerdir?

<u>Sorun</u>	<u>Çözüm</u>
a).....	
b).....	
c).....	

21-Fındık Sektörüne Yönelik Olarak Devletin Hangi Düzenlemelerini Yapmasını Beklersiniz? (Önem Sırasına Göre Numaralandırınız.)

- (..)Fındık Arz-Talep Dengesi Sağlanmaya Çalışılsın.
(..)Fındık Ürün Borsalarının Kurulması Teşvik Edilsin.
(..)Fındık Tüketimine Yönelik İç ve Dış Piyasada Tanıtım Faaliyetleri Yapılsın.
(..)Uygun Şartlarda ve Yeterli Miktarlarda Finansman Sağlansın.
(..)İhracat Fonu (DFİF) Tamamen Kaldırılsın.
(..)Diğer.....
(..)Diğer.....

22-İhracatınızda Hangi Teşviklerden Yararlanıyorsunuz?

- a)Vergi İadesi b)İhracat Kredisi
c)Vergi Muafiyeti, İstisnası, İndirimi d)DFİF Primi
e)Diğer.....

23-Fındık Sektöründe Yaşadığınız Problemleri Önem Sırasına Göre Sıralayınız?

- (..)Devlet Desteklerinin Yetersizliği
- (..)Yurtdışında Fındıkla İlgili Reklam ve Tanıtımlarının Yetersiz Olması
- (..)Dış Ticareti Bilen Kalifiyeli İşçilerin Eksikliği
- (..)Gümrük Mevzuatında İhracat Kolaylıklarının Sağlanamaması
- (..)Ülkeler Arası Sınır Geçişlerinde Yaşanan Sıkıntılar ve Gecikmeler
- (..)Gelecekte Fındıkla İlgili Politikaların Olumlu Beklentiler Sunmaması
- (..)Diğer.....

24-Sizce Fındık Dış Ticareti'nin Gelişimi İçin Çözüm Önerileriniz Nelerdir?(Önceliğe Göre Sıralayınız.)

- (..)Dış Ticareti İyi Bilen Kalifiyeli Personel Yetiştirilmesi
- (..)Destekleyici Politikalarla Toprak Sahiplerinden Ziyade Üretimin Teşvik Edilmesi
- (..)Fındık Borsası'nın Ülkemizde Kurulması ve Fiyatların Ülkemizde Belirlenmesi
- (..)Üreticiye Maliyeti Düşürecek Gübre ve Mazot Desteklerinin Artırılması
- (..)Lisanslı Depoculuğun Faaliyete Geçirilmesi
- (..)Fındık Araştırma Enstitüsü Ar-Ge konusunda Aktifleştirilmeli
- (..)Diğer.....

25-Türkiye'nin, Fındık Sektöründe Öncü Pozisyonunu Yeterince Değerlendirememesinin Nedenleri Nelerdir? (Öncelik Sırasına Göre Sıralayınız.)

- (..)Özel Sektörün Yeterince Gelişmemesi
- (..)Üreticilerin Örgütlenememesi
- (..)Yabancı Ülke ve Firmaların Baskıları
- (..)Devletin Gerekli Desteği Vermemesi
- (..)Fındık Borsası'nın Ülkemizde Olmaması
- (..)İşadamlarının Duyarsızlığı(Girişim Eksikliği)
- (..)Diğer.....

26-Fındığın Aşırı Miktarda Üretilerek Arz Fazlası Oluşturulduğunu Düşünüyor musunuz?

- Evet(..) Hayır
Evet ise, Bunun Sizce En Önemli Nedeni Nedir?

27-Fiskobirlik'in Çalışmaları Yeterli midir?

- a)Çok Yeterli b)Yeterli
c)Ne yeterli ne yetersiz d)Yetersiz
e)Çok Yetersiz

28-Fındık Alımını TMO'nun Yapması Sizce Yararlı Oldu mu?

- a)Çok Yararlı b)Yararlı
c)Ne yararlı ne de yararsız d)Kötü
e)Çok Kötü

29-Türkiye'nin Fındık Üretimi ve İhracatının Geleceği Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?

- a).....
b).....

30-Geçmişten Günümüze Fındık İhracatımız Ne Durumda?

- a)Artma Eğiliminde b)Azalma Eğiliminde
c)Değişmedi d)Dalgalı, Yıldan Yıla değişken

31-Fındık İhracatında aşağıda belirtilen faktörlerin ne derece etkili olduğunu düşünüyorsunuz? (1: Hiç, 2: Az, 3: Nötr, 4: Oldukça, 5: Çok)

	1	2	3	4	5
Ülke İmajımız					
Firmanızın Marka İmajı					
Türk Fındığının Üretim, Sağlık, Kalite ve Ambalajlanması ile İlgili İmajı					
Paketleme Politikanız					
Tanıtım Faaliyetleriniz, Yurtdışı Reklamlarınız					
Dış Ticaretteki Tarife Dışı Engeller(Afla toksin vb.)					
Üretim Teknolojinizin Yeterliliği					
Üretilen Fındığın Kalitesi					
Ülkenin Fındık Politikaları					
Fındık İhracatındaki Bürokrasi'nin Olumsuz Etkileri					
Devlet Kurumlarının İşlem Hızı					
Fındık Dış Ticaret Şirketlerinin Birlikte Hareket Etmesi					
Çalışanların Eğitim Düzeyi ve Tecrübeleri					
Yöneticinin İhracat Sektöründeki Deneyimi					
Bireysel Pazar Araştırmalarınız					
İhracata Destek Veren Kurumların Sunduğu Pazar Bilgileri					
Türk Fındığının Dünyaya Tanıtımı					
Sağlanan Pazar Bilgilerinin Yeterli Değerlendirilmesi					
Aracı Kurumlarla Sağlanan Koordinasyon					
Üreticilerle Sağlanan Koordinasyon					
Uluslararası Fuarlara Katılım					
Siparişlerin Zamanında ve Tam Olarak Teslimi					
Uluslararası Taşıma Bilgisi					
Çevre Standartlarına Uyumun Sağlanması					
Sağlık Standartlarına Uyumun Sağlanması					
AB Standartlarına Uyumun Sağlanması					
İhracatta Devletin Destekleri					
Fındığın Ürün Çeşitliliği(Kabuklu, Kabuksuz, Beyazlatılmış vs..)					
Müşterilerin Zamanında Teslimatla İlgili Memnuniyetleri					
Müşterilerin Ürün Memnuniyeti					